

מכון אהרן
למדיניות כלכלית
ע"ש אהרן דוברת ז"ל

אוניברסיטת
רייכמן

תעסוקה איכותית

לנשים חרדיות

הלה אקסלרד ועידית קלישר*

נייר מדיניות 2023.08 / ספטמבר 2023

* ד"ר הלה אקסלרד היא חוקרת בכירה במכון אהרן למדיניות כלכלית, ועומדת בראש המרכז למדיניות כלכלית של החברה החרדית במכון. ד"ר עידית קלישר היא חוקרת בכירה במכון אהרן למדיניות כלכלית. המחברות מודות לאיילה פרטוש, חוקרת במכון, על הסיוע בעיבוד וניתוח הנתונים. המחקר נערך בסביבת המחקר של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בהתבסס על קובצי רשומות פרט שהוכנו לצורך ביצוע המחקר על ידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ושמהם הושמטו פרטי זיהוי, ואנו מודים לצוות המקצועי מהלמ"ס על שיתוף הפעולה הפורה ועל הנכונות לעזור. המחקר בוצע בתמיכת The Lester Crown Center for Jewish and Israel studies at Northwestern University.

מכון אהרן למדיניות כלכלית

על שם אהרן דוברת ז"ל

חזון מכון אהרן למדיניות כלכלית בבית ספר טיומקין לכלכלה הוא לתמוך בצמיחה כלכלית וחזק חברתי בני-קיימא ובצמצום העוני, זאת באמצעות עיצוב אסטרטגיה מבוססת יעדים מדידים בני השוואה בינלאומית והצעות לתוכניות מפורטות למדיניות כלכלית המבוססות על ידע בינלאומי מעודכן. אנו מתמקדים ברפורמות לצמיחה כלכלית הנובעת מגידול בתעסוקה ומהעלאת התוצר לשעת עבודה (הפריון) בישראל.

המדד המרכזי לצמיחה כלכלית בת-קיימא – התוצר לנפש – נמצא עדיין ברמה נמוכה מזו המקובלת במדינות המובילות בעולם המפותח, וכמוהו גם הפריון במשק. המכון, באמצעות מחקרים כלכליים, מציע יעדים, כלי מדיניות חדשניים ורפורמות לקידום הצמיחה, התעסוקה האיכותית והפריון.

מטרת המכון היא להשפיע על המדיניות הכלכלית-חברתית בישראל, תוך גיבוש תוכניות ארוכות טווח שתמוודנה עם מכלול הבעיות הכלכליות והחברתיות במשק, ובייחוד בקרב משפחות בחצי התחתון של התפלגות ההכנסות. אלו כוללות חלקים נכבדים מהאוכלוסיות הערבית והחרדית, ועליית התעסוקה והפריון בהן תתרום רבות להשגת יעדי הצמיחה, החזק החברתי וצמצום העוני. כמו כן, מטרת המחקרים היא להשפיע על השיח המקצועי ולעורר דיון המבוסס על מידע אמין ועל מחקר כלכלי-חברתי המציע כלים מעשיים להשגת היעדים.

← דירקטוריון:

מר שלמה דוברת (יו"ר), מר ירון לוטן (סגן יו"ר), פרופ' מרטין אייכנבאום, גב' יעל אנדורן, פרופ' צבי אקשטיין, מר ירום אריאב, מר גבי אשכנזי, גב' דיתה ברניצקי, פרופ' איתי גולדשטיין, מר קובי הבר, מר רוני חזקיהו, פרופ' ניראון חשאי, גב' ענת לוין, מר צבי לימון, פרופ' רפי מלניק, מר רונן ניר, מר רוני נפתלי, ד"ר טלי רגב, גב' עפרה שטראוס, מר חיים שני.

← ראש המכון:

פרופ' צבי אקשטיין.

← ועדה מדעית:

פרופ' צבי אקשטיין (יו"ר), פרופ' מרטין אייכנבאום, ד"ר אסף אילת, פרופ' צבי הרקוביץ, ד"ר יניב ידיד לוי, ד"ר אסנת ליפשיץ, פרופ' עומר מואב, פרופ' רפי מלניק, ד"ר טלי רגב.

← פרטי התקשרות:

אוניברסיטת רייכמן, ת.ד. 167 הרצליה 4610101

טלפון: 09-9602431

דוא"ל: aaron.economics@runi.ac.il

אתר: www.aiep.runi.ac.il

תעסוקה איכותית לנשים חרדיות

במסגרת דו"ח ועדת תעסוקה 2030, הוגדר לנשים חרדיות בגילים 25–66 יעד שיעור תעסוקה של 81% לשנת 2030 ולנשים חרדיות בגילים 25–39 יעד איכות תעסוקה האמור להתבטא בעלייה של 3.3% לשנה בשכר החודשי הנומינלי. בכל הנוגע ליעד שיעור התעסוקה לאוכלוסייה זו, מהנתונים עולה כי כבר ב-2022 הושג היעד כמעט במלואו. לכן, מטרתו המרכזית של מחקר מדיניות זה היא להציג תוכנית פעולה להשגת יעדי דוח ועדת תעסוקה 2030 בכל הקשור להגדלת הפריון ואיכות התעסוקה של נשים חרדיות.

בהתאם לכך, מטרתו הפרטניות של המחקר הן: (א) אפיון דפוסי ההשתלבות והתעסוקה של נשים חרדיות; (ב) איתור וזיהוי חסמים ואתגרים לתעסוקה איכותית לנשים חרדיות; (ג) מיפוי ובחינה שיטתית של המדיניות וכלי הסיוע הקיימים; (ד) הצעת מדיניות ופתרונות יישומיים לפיתוח וקידום כלי סיוע חדשניים לשילוב וביסוס נשים חרדיות במעגלי תעסוקה איכותיים.¹ המחקר בוצע באמצעות ניתוח סקרי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (להלן, הלמ"ס) ונתונים מנהליים.

על בסיס ניתוח הנתונים עולות שתי סיבות עיקריות לפערי השכר בין נשים חרדיות ונשים לא-חרדיות: (א) ענפי התעסוקה שנשים חרדיות מועסקות בהם מתאפיינים בשכר נמוך; (ב) חלקיות המשרות שמרבית הנשים החרדיות מועסקות בהן (לפעמים מבחירה). בין החסמים לתעסוקה איכותית ניתן להצביע על: חסם כלכלי והקושי לממן את לימודי הסמינר או הכשרה מקצועית אחרי 12 שנת לימוד; היצע נמוך ומגוון מוגבל של תחומי הכשרה ולימודים גבוהים בסמינרים לנשים חרדיות בשל מגבלות שמנהיגי קהילה זו מטילים באשר ללימוד תחומים מסוימים במרבית מוסדות החינוך לנשים חרדיות; ואיכות ההכשרה שלא תמיד עומדת בסטנדרטים הנדרשים בשוק העבודה המתקדם.

לאור זאת, **ההמלצות העיקריות** הן לשלב ולשפר הכשרות מקצועיות בהיקף של 500 שעות ומעלה – במסגרת לימודי הסמינר, תוך הרחבת מסלולי הלימוד המוצעים, ולהגביר את השתתפות המדינה במימון ההכשרות, במידה שהן מניבות את התשואה הנדרשת של 6% ומעלה במונחי שכר. בנוסף, יש לוודא שמערכת ההכשרות המקצועיות בכלל, וזו שפונה לנשים חרדיות בפרט, נותנת מענה לתחומים שצפוי להם ביקוש בשנים הקרובות.

בכל הקשור לאקדמיה, חלק מההמלצות הן לעודד את הסמינרים (באמצעות תקצוב מדורג) לשלב לימודים אקדמיים במסגרת הסמינרים עצמם בהסכמת מנהלי הסמינרים (כמובן בלא לפגוע בדרישות האקדמיות עצמן), כדי להגדיל את מגוון התחומים באקדמיה שמונגשים לנשים חרדיות. לבסוף, ישנם תחומים ומקצועות שונים שדורשים השכלה אקדמית בישראל ונלמדים במסגרות לא-אקדמיות במדינות מפותחות מקבילות באירופה. לכן ההמלצה היא לבחון מתי ובאילו תחומים אכן אפשר להסיר את הדרישה לתואר אקדמי, למשל במקצועות שבהם אין דרישה כזו במדינות מקבילות, צעד שיסיר חסם משמעותי שעומד בפני לא מעט חרדיות.

¹ ישנם כלכלנים הסבורים כי הקריטריון להתערבות המדינה הוא התועלת העתידית לתקציב המדינה. עם זאת, כותבי הנייר סבורים כי ישנה חשיבות למעורבות ממשלתית בצבירת ההון האנושי של כלל הפרטים במדינה, מאחר שהוכחה תרומתה הכלכלית של השקעה בהון אנושי. אומנם, אין ספק שההורים משפיעים על חינוך ילדיהם, אבל מעורבות הממשלה בצבירת ההון האנושי של כלל הפרטים נחוצה.

תוכן העניינים

5	1. סיכום ומסקנות
7	2. מבוא
10	3. מתודולוגיה
11	4. ממצאים עיקריים
16	4.1 חסמים במסלולי השכלה
24	4.2 ניתוח אקונומטרי – השכלה, תעסוקה ושכר חודשי
28	5. תוכניות קיימות
28	5.1 תוכניות הכשרה
33	5.2 תוכניות שנותנות תמיכה והכוונה
34	5.3 תוכניות המשלבות בין צד ההיצע וצד הביקוש
36	6. יעדי מדיניות והמלצות פעולה
40	נספח א: לוחות ואיורים נוספים
47	נספח ב: ניתוח אקונומטרי – השכלה, תעסוקה ושכר חודשי
61	נספח ג: דוגמה לתחומי הלימוד שניתן למצוא בסמינרים ובמרכזי הכשרה מקצועית
67	נספח ד: דוגמאות לתחומים שניתן ללמוד במסגרת הכשרה מקצועית ולא לתואר

1. סיכום ומסקנות

האתגרים המרכזיים הנוגעים לשיפור תעסוקתן של נשים חרדיות נובעים מהצורך לשפר את רמת שכרן, תוך התחשבות במאפיינים ובצרכים הייחודיים שלהן. המחקר הנוכחי אפיין את דפוסי ההשתלבות והתעסוקה של נשים חרדיות במטרה לאתר את החסמים להשתלבות במעגלי תעסוקה איכותיים, ובעיקר חסמים הנוגעים לרכישת הון האנושי.

המחקר נעשה תוך שימוש בשיטות מחקר כמותיות, וממנו עולה כי לאחר כשני עשורים של מגמת עלייה יציבה ועקבית בשיעור התעסוקה של הנשים החרדיות בגילי 25–64 הושג כמעט במלואו כבר בשנת 2022 יעד התעסוקה שהוצב לשנת 2030, ושיעורי התעסוקה של נשים חרדיות דומים מאוד לאלו של נשים לא-חרדיות. מגמה חיובית נוספת היא העלייה שחלה במספר שעות העבודה השבועי הממוצע של הנשים החרדיות. אומנם, נשים חרדיות עובדות פחות מנשים לא-חרדיות בכל רמות ההשכלה, אך עדיין ניכרת עלייה בממוצע שעות העבודה של הנשים החרדיות: בגילי 25–39 העלייה היא מ-29.4 שעות בממוצע בשנת 2014 ל-32.1 שעות בממוצע בשנת 2019.

למרות זאת, קיימים עדיין פערי שכר ניכרים המעידים על כך שההון האנושי והחברתי של הנשים החרדיות איננו מאפשר להן למצות באופן מיטבי את יכולותיהן וכישוריהן בשוק העבודה. ייתכן שהפערים המתונים בגילים צעירים מבטאים את השינויים החלים לאחרונה בהכשרות מקצועיות ובבחירת משלחי יד והיקפי משרה בין הנשים הצעירות בשנים האחרונות. שינויים אלו כנראה גם משליכים על איכות החינוך בגילים הצעירים, ובייחוד בהיקף ובאיכות לימודי ליבה בבתי הספר לבנות.

נתונים מהשנים 2014–2019 על אודות בנות 25–39 מעלים כי פער השכר צומצם ב-7 נקודות אחוז: מ-35% בשנת 2014 ל-28% בשנת 2019. אחת הסיבות לכך יכולה להיות השינוי שחל בענפי התעסוקה ומשלחי היד בקרב חרדיות צעירות, כמו למשל העלייה שחלה בשיעור חרדיות בנות 25–39 המועסקות בענף ההייטק ובמשלח יד הייטק.

מנקודת מבט כלכלית, הגדלת ההון האנושי והחברתי של נשים חרדיות משפרת את איכות התעסוקה שלהן, כך למשל, רמת השכר הממוצעת של נשים חרדיות הזכאיות לתעודת בגרות הייתה 5,565 ש"ח בממוצע בשנת 2019, נשים חרדיות עם השכלה על-תיכונית לא-אקדמית הרוויחו בממוצע 7,144 ש"ח לחודש, ונשים חרדיות עם השכלה אקדמית הרוויחו בממוצע 8,779 ש"ח לחודש ב-2019.

ככלל, ל-78% מבוגרות מערכת החינוך החרדית אין תעודת בגרות (כהנר ומלאך, 2021), והיעדרה פוגע ביכולתן להשתלב במערכת ההשכלה הגבוהה הרגילה או בהכשרה על-תיכונית איכותית ולמצוא משרות רווחיות. בשל כך, ולאור חסמים ערכיים, תרבותיים וחברתיים הנובעים מהסתגרותה של החברה החרדית, הן צריכות להיקלט במוסדות ייעודיים המותאמים לאורח החיים ולצביון של הציבור החרדי או להשלים פערים השכלתיים בסיסיים, מה שמאריך ומייקר את תקופת ההכשרה. בשלב השכלה זה ניתן למנות חסמים כמו קושי לממן לימודי המשך, מיעוט אפשרויות לימודים בפריפריה והיצע מקצועות נמוך, כחסמים להמשך רכישת השכלה מעבר לזכאות לבגרות.

שלב ההשכלה הבא – השכלה על-תיכונית לא-אקדמית (הכוונה לכל לימודי תעודה אחרי תיכון שאינה תעודה אקדמית) הפך נפוץ ושכיח הרבה יותר. ממצאי המחקר מלמדים כי לקרוב ממחצית הנשים החרדיות (48%) בגיל 25–29 ישנה תעודה המעידה על השכלה על-תיכונית לא-אקדמית. חלק מהשכלה זו היא הכשרה מדעית-טכנולוגית בסמינרים שמסלולי הלימוד בהם מסובסדים על ידי מה"ט (21% מהנשים בנות 20–39). יודגש כי שיעורי תעסוקה של נשים חרדיות בעלות השכלה על-תיכונית לא-אקדמית זהים כמעט לשיעורי התעסוקה של נשים לא-חרדיות בעלות השכלה דומה.

בשלב השכלה זה ניתן למנות חסמים כמו היצע דל של תחומי הכשרה בסמינרים, שחלקם אינם עונים על הצרכים המשתנים בשוק העבודה, איכות הלימודים וההכשרה בחלק ממסלולי הלימוד, ופערי ידע ניכרים בלימודי אנגלית ומתמטיקה.

בשלב ההשכלה האקדמית, ניכר כי חלה עלייה איטית בשיעור החרדיות הזכאיות לתואר אקדמי, ועדיין, שיעורים אלו נמוכים משיעורי הזכאיות לתואר בקרב נשים לא-חרדיות. שיעורי התעסוקה של נשים חרדיות בעלות תואר אקדמי דומים לשיעורי התעסוקה של נשים לא-חרדיות בעלות תואר אקדמי. ואולם פערי השכר בין חרדיות ולא-חרדיות ברמת השכלה זו הם 36%. הסיבה לכך היא שרבות מהנשים החרדיות בוחרות ללמוד באקדמיה חינוך והכשרה להוראה, כהמשך להתפתחות המקצועית והאישית שלהן בתחומים אלו הנלמדים באופן נרחב בסמינרים להוראה בציבור זה. כיוון שתחום זה מאופיין בשכר נמוך מהממוצע במשק, הדבר משליך על השכר הממוצע של כלל הנשים החרדיות בעלות תואר אקדמי. בשלב השכלה זה ניתן למנות חסמים כמו קושי אידאולוגי-תרבותי להשתלב באקדמיה, גיוון מועט של תחומי הלימוד המוצעים, גובה שכר הלימוד ומשך הלימודים.

ניתוח גרסיות השכלה מלמד כי רמת ההשכלה בקרב החרדיות הצעירות במגמת עלייה, עוד ניכר כי קיימת שונות בין אזורי המגורים השונים, דבר שאולי מרמז על צרכים שונים של המתגוררות בכל אחד מהם. בהבדלים שבין חרדיות ובין לא-חרדיות מעניין לציין את הקשר השלילי בין רמת ההשכלה של האב לרמת ההשכלה של הבת בחברה החרדית, לעומת קשר חיובי בקרב היהודיות שאינן חרדיות, כלומר בקרב האוכלוסייה החרדית רמת ההשכלה של הנשים גבוהה יותר במשפחות שבהן לאב שנות לימוד מועטות יותר, בעוד שבקרב האוכלוסייה שאינה חרדית השכלתן של הנשים גבוהה יותר במשפחות שבהן לאב שנות לימוד מרובות יותר. לבסוף, הנתונים מדגישים את סוגיית ה"כמות" מול ה"איכות": בקרב כל המשפחות, חרדיות ולא-חרדיות, קיים קשר שלילי בין גודל המשפחה לבין רמת ההשכלה של הנשים. ככל שמספר הילדים במשפחה החרדית גדול יותר, רמת ההשכלה של הבת החרדית נמוכה יותר.

ניתוח גרסיות שכר מלמד כי בקרב היהודיות שאינן חרדיות צמיחת השכר עם הניסיון משמעותית מאוד, כך שקיימים פערי שכר גדולים בין קבוצות הגיל, בעוד שבקרב החרדיות צמיחת השכר אינה משמעותית עם הניסיון וכך פערי השכר לפי גיל מצומצמים יותר. התשואה להשכלה בולטת בשתי הקבוצות, כך ששכרן הממוצע של נשים בעלות השכלה על-תיכונית גבוה יותר, ושכרן הממוצע של האקדמאיות הינו הגבוה ביותר.

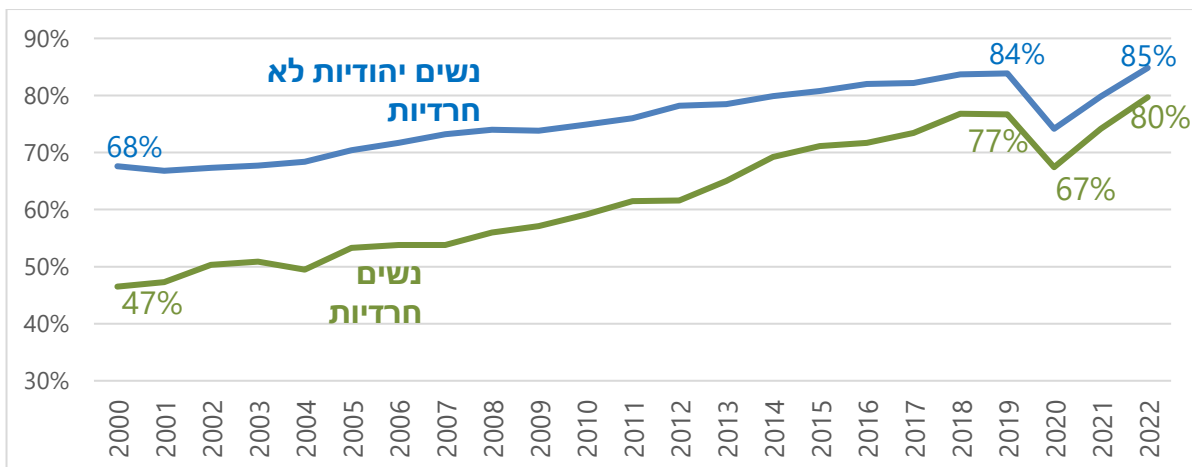
2. מבוא

בשנים 2003–2011 התקבלו על ידי ממשלות ישראל החלטות מספר להסרת החסמים לכניסת חרדיות לשוק העבודה, ביניהן הגדלת התמיכה בהקמה ובסבסוד מעונות יום לנשים עובדות, הקמת אזורי תעסוקה לנשים במועצות חרדיות ועוד (מלאך, כהן וזיכרמן, 2016). במקביל הונהגה מדיניות לתמיכה במעבר מרווחה לתעסוקה שבמסגרתה קוצצו באופן חד ומהיר קצבאות ילדים ותמיכות באברכים (לוונטל, גורדון ומלאך, 2022). תהליכים אלו הובילו להאצת השתלבותן של נשים חרדיות רבות בשוק העבודה. נשים אלה מהוות, במסגרת "חברת הלומדים" החרדית-ישראלית, מפרנסות עיקריות התומכות בבן זוגן בזמן לימודיו, ומשתלבות במקצועות ובתחומי עיסוק מחוץ לקהילתן בענפים כגון הנהלת חשבונות וראיית חשבון, מקצועות פיננסיים, בעיקר בענפי הביטוח, עיצוב ואדריכלות, מוקדי שירות לקוחות, עולם התכנות והמחשוב ועוד.

הוועדה לקידום תחום התעסוקה בישראל לקראת שנת 2030 (מכאן ואילך "ועדת התעסוקה 2030") עסקה באופן נרחב בתעסוקה בחברה החרדית, במאפייניה ובחסמי התעסוקה השונים העומדים בפני הגברים והנשים. לציבור החרדי בישראל מאפיינים תעסוקתיים הנבדלים במידה רבה מאלו של האוכלוסייה הכללית, כך שלצורך העלאת שיעור התעסוקה ושיפור איכות התעסוקה נדרשות תוכניות תעסוקה והכשרות ייחודיות ומותאמות לציבור זה. במסגרת דו"ח ועדת תעסוקה 2030 (משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, 2020) הוצגו היעדים הבאים לשנת 2030 עבור נשים חרדיות, אשר עוגנו גם בחוק ההסדרים 2022 (החלטה ממשלה מספר 198 מיום 1.8.2021):

- יעד שיעור תעסוקה לגילי 25–66 – 81%.
  - יעד איכות תעסוקה לגילי 25–39 – עלייה של 3.3% לשנה בשכר החודשי הנומינלי.
- מהנתונים עולה כי מזה כעשרים שנה שיעורי התעסוקה של נשים חרדיות במגמת עלייה ברורה ויציבה. שיעור התעסוקה של הנשים החרדיות בגילי 25–64, שעמד בשנת 2001 על 47.3%, טיפס עד ל-80.1% בשנת 2022 (איור 1). שיעורי תעסוקה אלו קרובים מאוד לאלו של נשים יהודיות שאינן חרדיות (84.6%).

איור 1: שיעור תעסוקה של נשים חרדיות ויהודיות לא-חרדיות, גילי 25–64

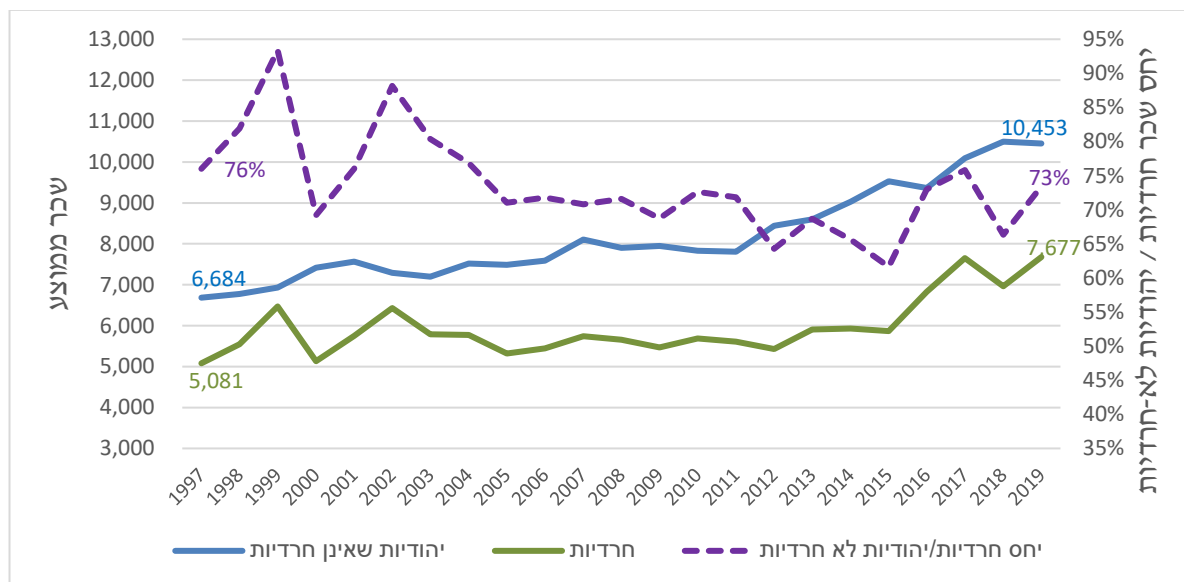

חרדיות עד 2013 על פי מוסד לימודים אחרון, מ-2014 על פי הגדרה עצמית.
מקור: עיבודי מכון אהרן לסקרי כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

למרות העלייה בשיעורי התעסוקה של הנשים החרדיות, עד כדי צמצום כמעט מלא של פערי התעסוקה בהשוואה לנשים היהודיות שאינן חרדיות, רמות השכר של הנשים החרדיות עדיין נמוכות יותר (73% בממוצע משכרן של יהודיות לא-חרדיות) ומעידות על חסמים נוספים העומדים בדרכן של הנשים החרדיות להשתלבות פרודוקטיבית ואיכותית בשוק העבודה (איור 2).

איור 2: שכר חודשי של נשים חרדיות ויהודיות לא-חרדיות, גילי 25–64

שכר ברוטו ריאלי במחירי 2019. חרדיות עד 2013 על פי מוסד לימודים אחרון ויישובים חרדיים (כגון בני ברק, קריית ספר ואלעד), מ-2014 גם על פי הגדרה עצמית של משק הבית. מקור: עיבודי מכון אהרן לקובץ "מעקב אחר יעדי תעסוקה ממשלתיים" של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

התערבות ממשלתית נדרשת בפתרון החסמים, בגלל קיומו של כשל שוק, המתבטא בהיעדר השקעה מספקת ומתאימה בהון אנושי לצורך השתלבות בשוק העבודה (משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, 2020), המוביל לפערי השכלה לעומת נשים שאינן חרדיות, ולהיקף מצומצם של הכשרה והכנה לשוק עבודה תחרותי ודינמי. התמיכה הממשלתית ברכישת הון אנושי מקובלת כעיקרון בסיסי בכל העולם המפותח, ומבוססת על כשל השוק המובנה בתחום, הנובע מההשפעות החיצוניות של רמת ההשכלה של האזרחים בכלל ושל האזרחים המשתתפים בכוח העבודה בפרט על הצמיחה הכלכלית, המובילות לכך שהערך הנובע לכלל החברה מתוספת ההשכלה לפרט גבוה מהערך לפרט עצמו. כך, ללא התערבות ממשלתית היקף רכישת ההון האנושי עלול להיות נמוך מהרצוי. כשל השוק נגרם, בין היתר, בשל הקושי להשיג מימון לצורך רכישת הון אנושי ובשל אי-הוודאות לגבי התשואה הצפויה מהשכלה (שלא ניתן לבטח כנגדה), והינו למעשה כשל שוק מוכר ואוניברסלי שאינו ייחודי בהכרח לציבור החרדי.

מהי תעסוקה איכותית?

נגדיר תעסוקה איכותית לנשים החרדיות כתעסוקה המאפשרת צמצום בפערי השכר בין לבין הנשים היהודיות שאינן חרדיות. בהתבסס על נתוני שכר של הביטוח הלאומי מהשנים 2002–2016, ועדת התעסוקה הסיקה כי לצורך צמצום פערי השכר בין נשים חרדיות ויהודיות שאינן חרדיות, על קצב עליית השכר של החרדיות להיות גבוה ב-0.5–0.8 נקודות אחוז בשנה משל הנשים שאינן חרדיות, והיעד הוצב על קצב עלייה שנתי של 3.3%.² לשם השגת יעד איכות התעסוקה המליצה הוועדה על התמקדות בהגדלת היקפי המשרה של הנשים החרדיות, על ידי התאמת התמריצים וההזדמנויות, באמצעות:

1. פיתוח והרחבת תוכניות שמטרתן לשלב ולקדם את הנשים החרדיות בענפים עתירי שכר, כגון ההייטק, הבריאות והפיננסים.
2. פיתוח תוכניות הסבה למורות ותוכניות לקידום לנשים עובדות.
3. בחינת הנהלים בתחומי מעונות היום ומכסות ההוראה.
4. הנגשת מידע והסברה בתחומי זכויות עובדים והטמעת גיוון.

נייר המדיניות הנוכחי מציג תחומים הדורשים התייחסות לשם השגת יעדי ועדת התעסוקה 2030 לשיפור שיעורי התעסוקה בקרב הנשים החרדיות, ובייחוד בנוגע **להגדלת הפריזון ואיכות התעסוקה שלהן**. בהתאם לכך מטרותיו הפרטניות של המחקר הן:

- אפיון דפוסי ההשתלבות והתעסוקה של נשים חרדיות בתחומי עיסוק (ענפים כלכליים) ותפקידים (משלחי יד) מגוונים בשוק העבודה.
- איתור וזיהוי חסמים ואתגרים להשתלבות ולהתמדה במעגלי תעסוקה איכותיים של אוכלוסייה זו.
- מיפוי ובחינה שיטתית של המדיניות וכלי הסיוע הקיימים לתעסוקה איכותית לנשים חרדיות.
- הצעת מדיניות כוללת וכלי הכשרה ותעסוקה יישומיים לפיתוח וקידום כלי סיוע חדשניים לשילוב נשים חרדיות במעגלי תעסוקה איכותיים בהתאם ליעדי הממשלה לשנת 2030.

² לאור קצב ממוצע של 2.5% בשכר היהודיות שאינן חרדיות בשנים 2002–2016.

3. מתודולוגיה

המחקר בוצע באמצעות ניתוח כמותי שהתבסס על איסוף וניתוח נתונים מהלשכה המרכזית לסטטיסטיקה:

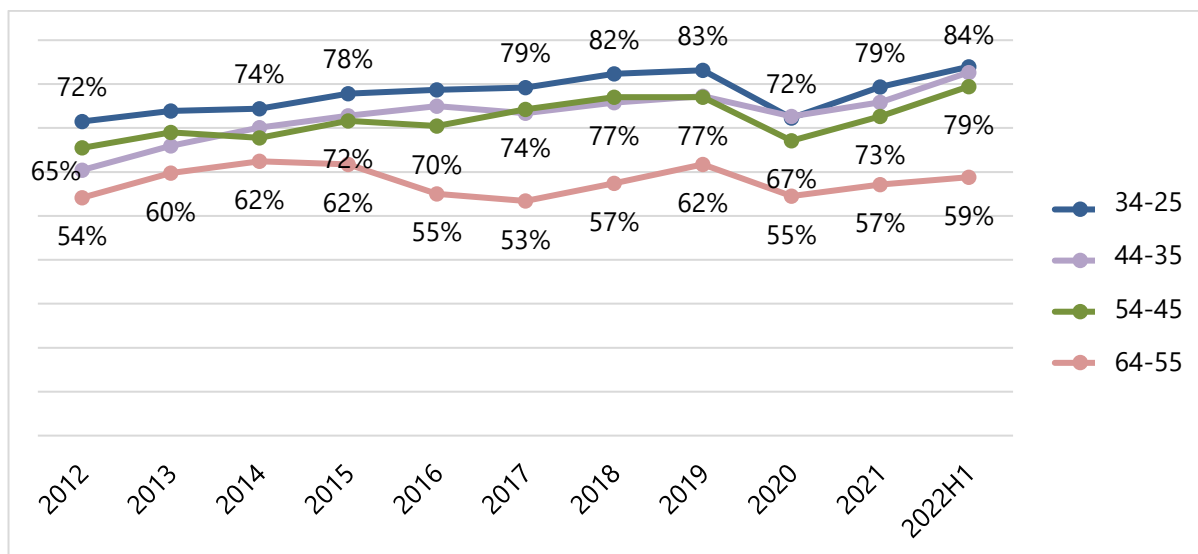
- **סקר כוח אדם:** כלי סטטיסטי יישומי מרכזי המאפשר לעקוב אחר ההתפתחויות בכוח העבודה ובשוק העבודה בישראל, לרבות עמידה ביעדי שיעורי התעסוקה של נשים וגברים חרדים שנקבעו על ידי הממשלה. סקר זה כולל נתונים על מאפייני התעסוקה בישראל, נתוני השכלה ונתונים דמוגרפיים של משקי הבית. בשנים 2012–2013 זוהו נשים חרדיות על פי מוסד הלימודים האחרון, והחל משנת 2014 (ועד 2022) הזיהוי הוא לפי הגדרה עצמית.
- **סקר הכנסות והוצאות משק הבית:** אחד מהסקרים המרכזיים הנערכים על ידי הלמ"ס, בין היתר במטרה לאפיין את רמת החיים של האוכלוסייה ולשמש לעזר בקביעת מדיניות בתחומים שונים כגון מיסוי, הפרטה, רווחה וחינוך. מחקר זה עשה שימוש בנתוני הסקר מהשנים 2014–2019. זיהוי הנשים החרדיות לפי הגדרה עצמית.
- **נתונים מנהליים:**³ בסיס נתונים נרחב ברמת הפרט, הכולל את כל אזרחיות ישראל שנולדו בין השנים 1980–1999, ובו מאוגדים נתונים ממקורות מנהליים רשמיים מגוונים כגון רשות האוכלוסין, רשות המיסים, המועצה להשכלה גבוהה ומשרד החינוך, הכוללים נתונים דמוגרפיים (שנת לידה, יישוב מגורים, משתני רקע כגון השכלת הורים והכנסותיהם, מצב משפחתי ומספר ילדים), נתוני חינוך והשכלה (נתוני בגרויות, השתתפות בלימודים על-תיכוניים – סוג תעודה וסוג מוסד הלימודים), ונתוני שוק העבודה (שכר, חודשי תעסוקה, ענף כלכלי, משלח יד עבור מדגם חלקי).

³ בהתאם למגבלות זמינות הנתונים של הלמ"ס, הנתונים המעודכנים ביותר הינם משנת 2020, וחלק מהנתונים עדכניים עד ל-2019. בסיס הנתונים המלא כולל את כל אזרחי ואזרחיות ישראל שנולדו בין השנים 1975–2002.

4. ממצאים עיקריים

אוכלוסיית הנשים החרדיות צעירה ברובה, כאשר ב-2022 היו כ-70% מהחרדיות בגיל העבודה בנות 25–44, ורק 12% בנות 55–64. בחינת שיעורי התעסוקה לפי קבוצות גיל (איור 3) מעלה כי למעט קבוצת הגיל המבוגרת, לשלוש הקבוצות הצעירות שיעורי תעסוקה דומים בין אותן קבוצות גיל (ללא הבדל מובהק סטטיסטית בין שיעורי התעסוקה בקבוצות אלה), אשר נעו ב-2021 בטווח 73%–79%. למעט תקופת הקורונה, שיעורי התעסוקה של הנשים בגילים 25–54 מאופיינים במגמת עלייה ארוכת טווח בהשוואה לתחילת העשור הקודם, כאשר העלייה המשמעותית הינה בקבוצת הגיל 35–44, אשר שיעורי התעסוקה שלה עלו ב-20 נקודות האחוז בעשור האחרון.

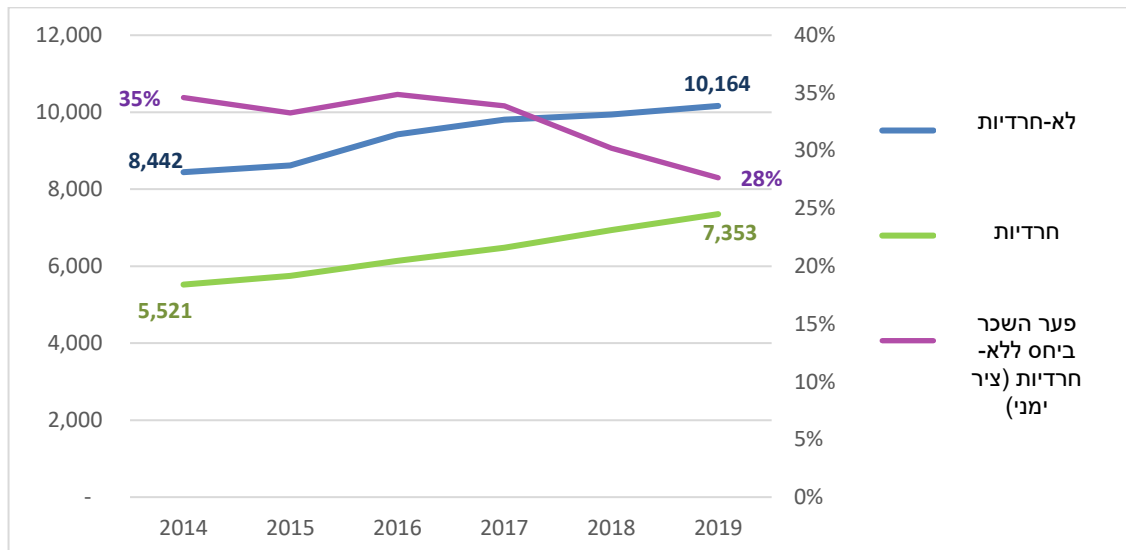
איור 3: שיעורי תעסוקה של נשים חרדיות לפי קבוצת גיל

חרדיות עד 2013 על פי מוסד לימודים אחרון, מ-2014 על פי הגדרה עצמית.
מקור: עיבודי מכון אהרן לסקרי כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

למרות המגמה החיובית בשיעורי התעסוקה עדיין קיימים פערי שכר ניכרים בין נשים יהודיות חרדיות לאלו שאינן חרדיות. עם זאת, נתונים מהשנים 2014–2019 על אודות בנות 25–39 מעלים כי פער השכר צומצם ב-7 נקודות אחוז, מ-35% בשנת 2014 ל-28% בשנת 2019 (איור 4).

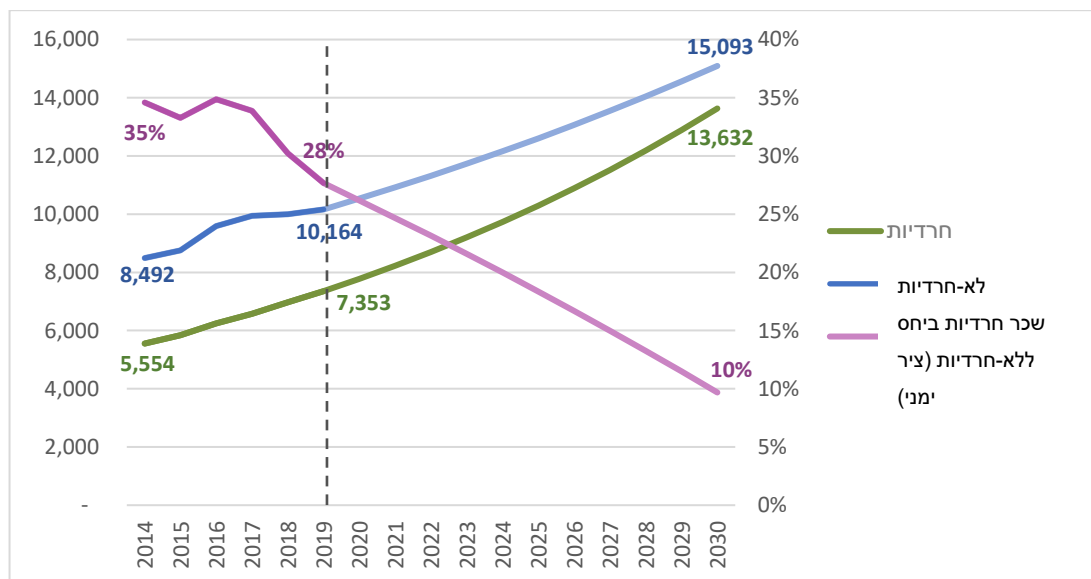
איור 4: שכר חודשי של נשים חרדיות ויהודיות לא-חרדיות, גילי 25–39

שכר ברוטו ריאלי במחירי 2019. חרדיות – הכנסה מעבודה שכירה, לא-חרדיות – שכירות + עצמאיות. מקור: עיבודי מכון אהרן לנתונים מנהליים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

אם קצב עליית השכר יתמיד כפי שהיה בשנים 2014–2019, הפער בשנת 2030 יעמוד על 10% בלבד (איור 5). נשאלת השאלה האם בנתונים הנוכחיים, קצב צמיחת השכר אכן יישמר לאורך זמן?

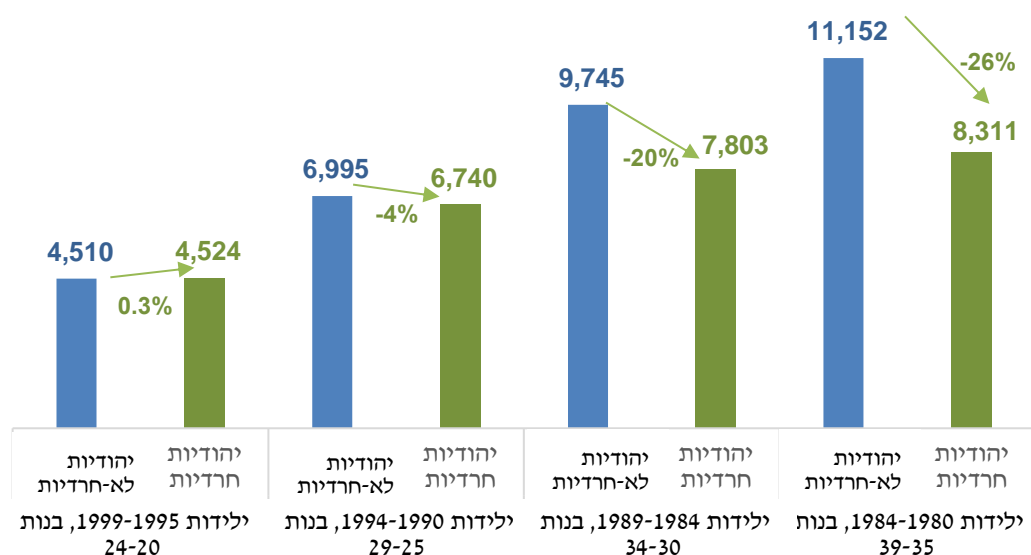
איור 5: שכר חודשי של נשים חרדיות ויהודיות לא-חרדיות, גילי 25–39, 2014–2019 ותחזית עד 2030

מקור: עיבודי מכון אהרן לנתונים מנהליים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

מנתוני השכר ל-2019 עולה כי פערי השכר בין הנשים היהודיות שאינן חרדיות לבין החרדיות מתרחבים עם העלייה בקבוצות הגיל. כך, בקבוצת הצעירות ביותר, בנות 20–24 ב-2019, פער השכר אינו משמעותי (0.3%), בעוד שבקבוצת המבוגרות בנות 35–39 ב-2019 פער השכר הינו 26%. התרחבות פערי השכר לפי גיל מוסברים הן על בסיס השונות בסוג וברמת ההשכלה של נשים חרדיות צעירות לעומת עמיתותיהן המבוגרות, וכן בהתאם לעובדה שנשים חרדיות מטופלות במספר רב של ילדים בהשוואה לעמיתותיהן הלא-חרדיות, ועל כן משלמות "קנס" המתבטא בבלימה או בעיכוב של התקדמותן בעבודה, ומכאן גם ברמות שכרן (איור 6).

איור 6: שכר חודשי של נשים חרדיות ויהודיות לא-חרדיות לפי שנתוני לידה, 2019

שכר ברוטו נומינלי. חרדיות – הכנסה מעבודה שכירה, לא-חרדיות – שכירות + עצמאיות. מקור: עיבודי מכון אהרן לנתונים מנהליים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

התרחבות פערי השכר בין החרדיות ללא-חרדיות עם עליית הגיל נצפית גם בין שנתוני לידה שונים. כך, עבור ילידות 1989–1985 פער השכר התרחב מ-7% ב-2014, בהיותן בגיל 25–29, ל-34% ב-2019, בהיותן בגיל 30–34. עבור ילידות 1994–1990 כלל לא היה קיים פער שכר בין חרדיות ולא-חרדיות ב-2014, בהיותן בגילי 20–24, אך חמש שנים לאחר מכן, ב-2019, בהיותן בגילי 25–29, נמצא פער שכר של 25% (לוח 1).

לוח 1: שכר חודשי של נשים יהודיות חרדיות ולא-חרדיות לפי קבוצות גיל

גיל	2014			2019			צמיחת השכר בממוצע לשנה 2019/2014
	לא-חרדיות	חרדיות	פער השכר*	לא-חרדיות	חרדיות	פער השכר*	
24–20	3,586	3,572	0%	6,740	6,995	4%	14%
29–25	5,715	5,321	7%	7,803	9,745	25%	11%
34–30	8,123	6,173	32%	8,311	11,152	34%	7%

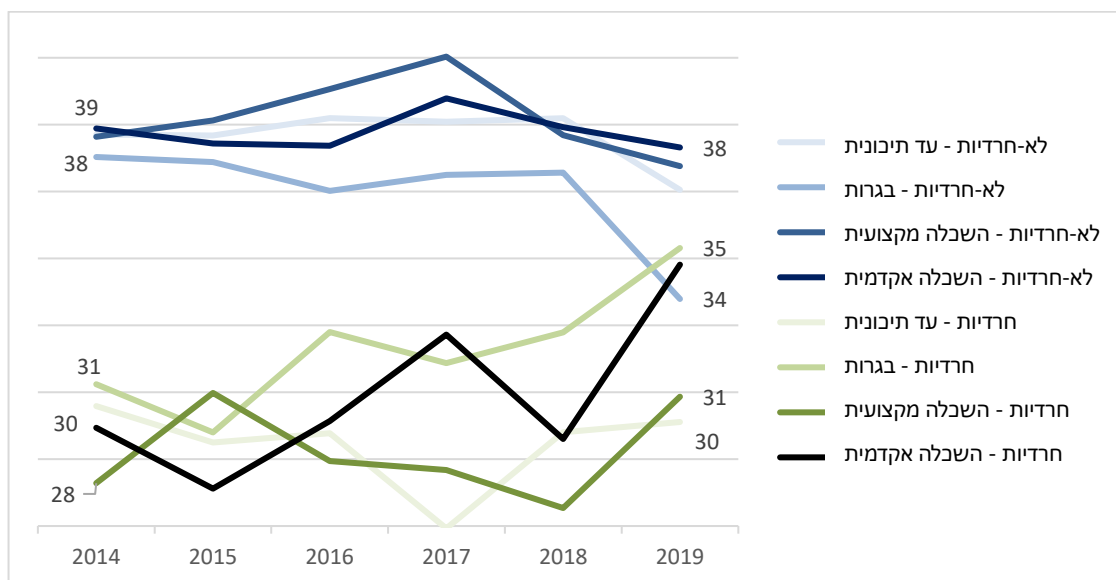
שכר ברוטו נומינלי. חרדיות – הכנסה מעבודה שכירה, לא-חרדיות – שכירות + עצמאיות. * פער השכר חושב באמצעות המשלים ליחס בין השכר של החרדיות לשכרן של הלא-חרדיות. מקור: עיבודי מכון אהרן לנתונים מנהליים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

ועדיין, בהמשך לאיור 5 שבו הצגנו שאם קצב עליית השכר יתמיד כפי שהיה בשנים 2014–2019 הפער בשנת 2030 יעמוד על 10% בלבד, ניתן לראות שאצל הצעירות החרדיות בנות 20–24 השכר עלה ב-14% בין 2014 ל-2019, אצל בנות 25–29 השכר עלה ב-8% בין 2014 ל-2019, ואצל בנות 30–34 השכר עלה ב-6% בין 2014 ל-2019.

הסיבות לפערי השכר: היקפי משרה

נשים חרדיות עובדות פחות מיהודיות לא-חרדיות בכל רמות ההשכלה, ואולם מאז 2014 ניכרת עלייה בממוצע שעות העבודה של הנשים החרדיות (איור 7), כאשר העלייה המשמעותית נצפתה בקרב בעלות השכלה על-תיכונית לא-אקדמית (17%). עלייה זו משקפת, ככל הנראה, אילוץ הנובע מצורכי פרנסה במשקי בית חרדיים ומעלויות יוקר המחיה. בממוצע בשנת 2019, שיעור הנשים החרדיות העובדות במשרה חלקית (פחות מ-42 שעות שבועיות) מבין כלל הנשים החרדיות העובדות הוא גבוה יותר (88%) לעומת שיעורן של הנשים שאינן-חרדיות העובדות במשרה חלקית (62%). לאור זאת, לא מפתיע לגלות כי בניתוח שכר לשעת עבודה הפערים מצומצמים יותר (כ-12% בשנת 2019), לעומת פערי השכר החודשי.

איור 7: שעות עבודה שבועיות של נשים חרדיות ויהודיות לא-חרדיות לפי רמת השכלה, גילי 25–39

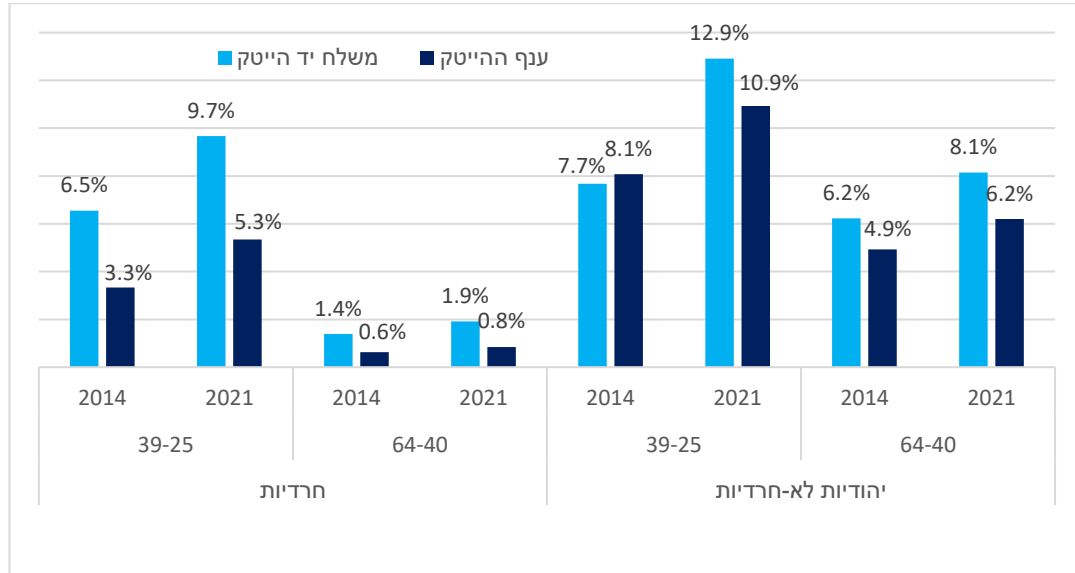
חרדיות שכירות בלבד. השכלה מקצועית – על-תיכונית שאינה אקדמית.
מקור: עיבודי מכון אהרן לסקרי הוצאות והכנסות של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

בממוצע בשנת 2019, שיעור הנשים החרדיות העובדות במשרה חלקית (פחות מ-42 שעות שבועיות) מבין כלל הנשים החרדיות העובדות הוא גבוה יותר (88%) משיעורן של הנשים שאינן חרדיות העובדות במשרה חלקית (62%); פילוחים נוספים לפי שעות עבודה באיורים נ-4 ו-נ-5 (בנספח).

הסיבות לפערי השכר: ענפי תעסוקה שהשכר בהם נמוך

רוב הנשים החרדיות מרוכזות בענפי תעסוקה ומשלחי יד שהשכר בהם נמוך. אומנם, מהנתונים ניכרת מגמה של כניסת חרדיות לתחומים שרמת ההכנסה בהם גבוהה יותר (לוח נ-1 בנספח א). כך למשל ניכרת עלייה בשיעור חרדיות בנות 25–39 המועסקות בענף ההייטק, מ-3.3% ב-2014 ל-5.3% ב-2021, ובמשלח יד הייטק מ-6.5% ל-9.7% באותה תקופה (איור 8).

איור 8: שיעור הנשים היהודיות החרדיות והלא-חרדיות המועסקות בענף ההייטק ובמשלח יד הייטק

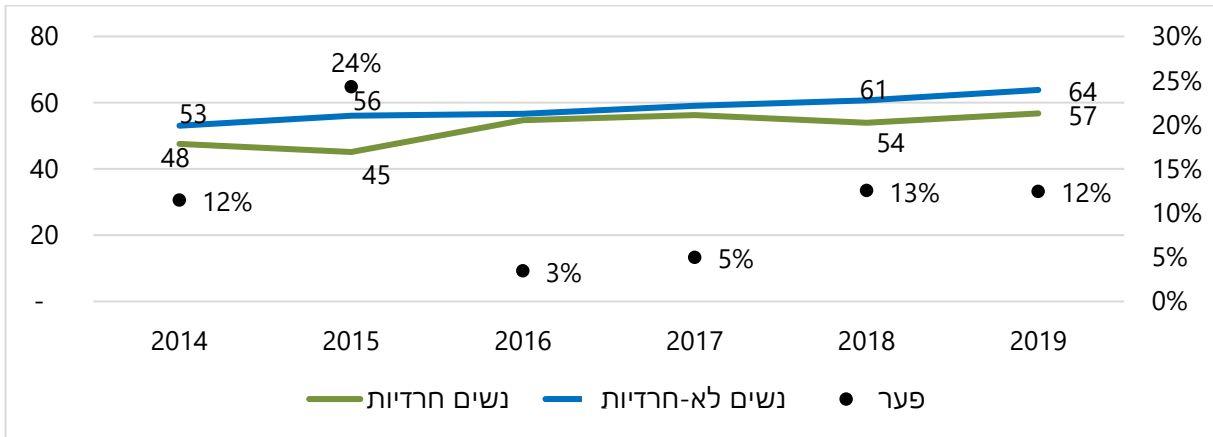

מקור: עיבודי מכון אהרן לסקרי כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

עם זאת, עדיין משקל גבוה בקרב נשים חרדיות למשלחי יד בתחומי החינוך וההוראה (איור נ-1 בנספח א), גם אם ניכרת ירידה מסוימת בקרב הצעירות. אצל בנות 25–39 אחוז המורות ירד מ-35% ל-32% ואחוז המטפלות ירד מ-17% ב-2014 ל-16% ב-2021. בהתבוננות על ענפי תעסוקה ניכר כי בענף החינוך משקל החרדיות עדיין גבוה, מעל 40% (לעומת 16% בקרב לא-חרדיות). עם זאת, כן ניכרת ירידה מתונה בענף החינוך, מ-45% ל-42%. ענף נוסף שבו משקל גבוה לחרדיות הוא שירותי רווחה וסעד, שגם בו חלה ירידה מסוימת בכניסה לענף זה. בשנת 2021 הועסקו בו כ-13% בלבד מהנשים החרדיות בנות 25–39, בהשוואה לשיעור תעסוקה בענף זה שעמד באותה שנה על 18% בקרב נשים חרדיות בנות 40–64. למרות השינויים שצוינו במשלחי היד ובענפי התעסוקה, רוב הנשים החרדיות מרוכזות בענפי תעסוקה ובמשלחי יד שהשכר בהם נמוך (איור נ-2 בנספח; פילוח נוסף לפי מספר ילדים באיור נ-3). לאור מגמות ותופעות אלו, לא מפתיע לגלות כי בניתוח שכר לשעת עבודה (איור 9) הפערים יחסית קבועים לאורך השנים האחרונות והם מצומצמים יותר לעומת פערי השכר החודשי, ממצאים המדגישים דווקא את השונות בהיקפי המשרה בין נשים חרדיות לנשים לא-חרדיות, כגורם המסביר את פערי השכר בין אוכלוסיות אלו, זאת בנוסף לפערים כמו תחומי תעסוקה, ואחרים.

איור 9: שכר לשעה של נשים חרדיות ויהודיות לא-חרדיות והפער באחוזים ביניהן, גילי 25–39

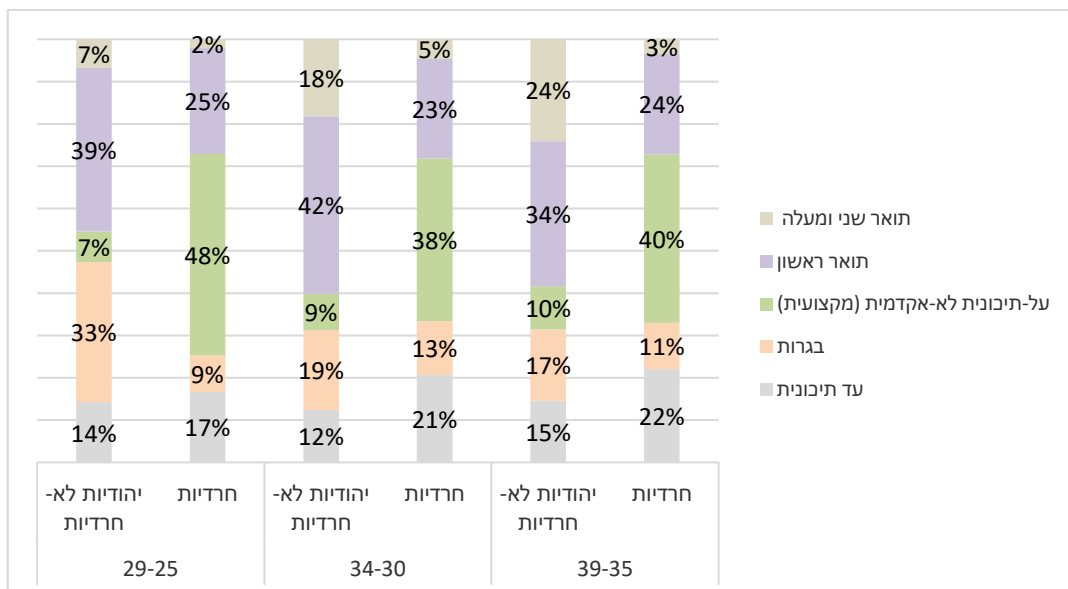
שכר ריאלי במחירי 2021.

מקור: עיבודי מכון אהרן לסקרי הוצאות והכנסות של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

4.1 חסמים במסלולי השכלה

מנקודת מבט כלכלית, הגדלת ההון האנושי משפרת את התעסוקה ומצמצמת את פערי השכר. לשיפור רמת ההון האנושי יש משמעות עצומה גם בכל הקשור להגדלת הצמיחה ושיפור הפיריון במשק. לכן, הניתוח להלן ימפה את החסמים העיקריים לתעסוקה איכותית בכל רמת השכלה. בגילי העבודה העיקריים, 25–64, כ-35% מהנשים החרדיות הן בעלות השכלה תיכונית (עם או בלי בגרות), 37% מהנשים החרדיות הן בעלות השכלה על-תיכונית שאינה אקדמית (לימודי תעודה, סמינר וכדומה), וכ-28% הן בעלות תואר אקדמי. איור 10 מלמד על שינויים שחלו בין שנתוני לידה, כמו למשל עלייה בכמות הנשים שפונות להשכלה על-תיכונית לא-אקדמית וירידה בקרב הצעירות בעלות השכלה עד תיכונית.

איור 10: נשים חרדיות ויהודיות לא-חרדיות לפי רמת השכלה וקבוצת גיל, 2019

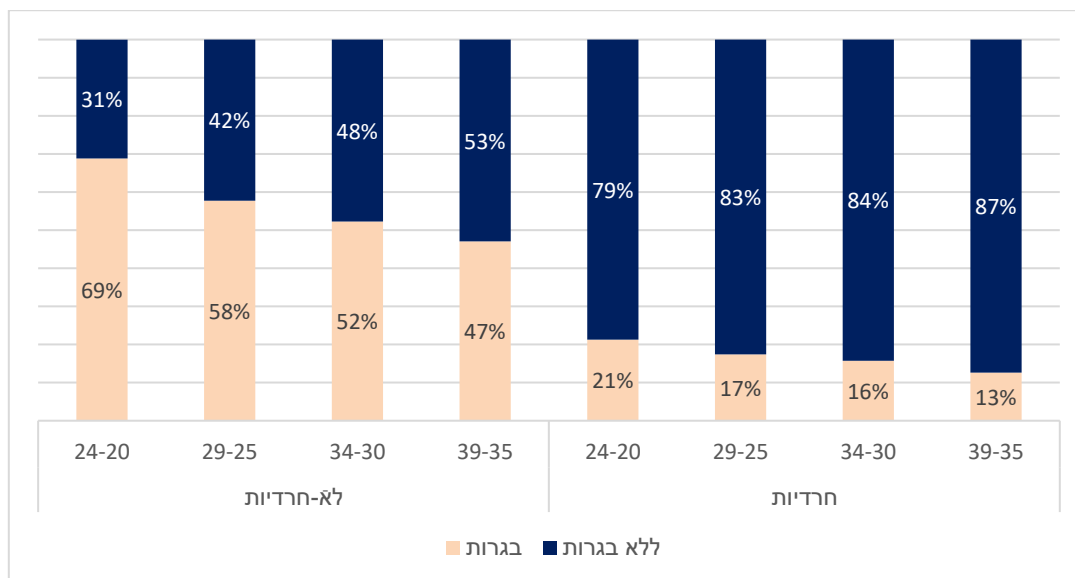

מקור: עיבודי מכון אהרן לסקרי כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

1. זכאות לבגרות

נתונים מנהליים של שנת 2019 מלמדים כי שיעור הנשים החרדיות הזכאיות לבגרות הוא גבוה יותר בקרב קבוצות הגיל הצעירות. בקרב בנות 35–39 ל-13% זכאות לבגרות, זאת לעומת 21% בקרב בנות 20–24 (איור 11). אולם הנתונים אינם כוללים את הנבחנות במבחני סאלד, הנפוצים בבתי הספר החרדיים ושקולים לתעודת בגרות חלקית.

איור 11: שיעור הזכאות לבגרות בקרב נשים חרדיות ויהודיות לא-חרדיות, 2019

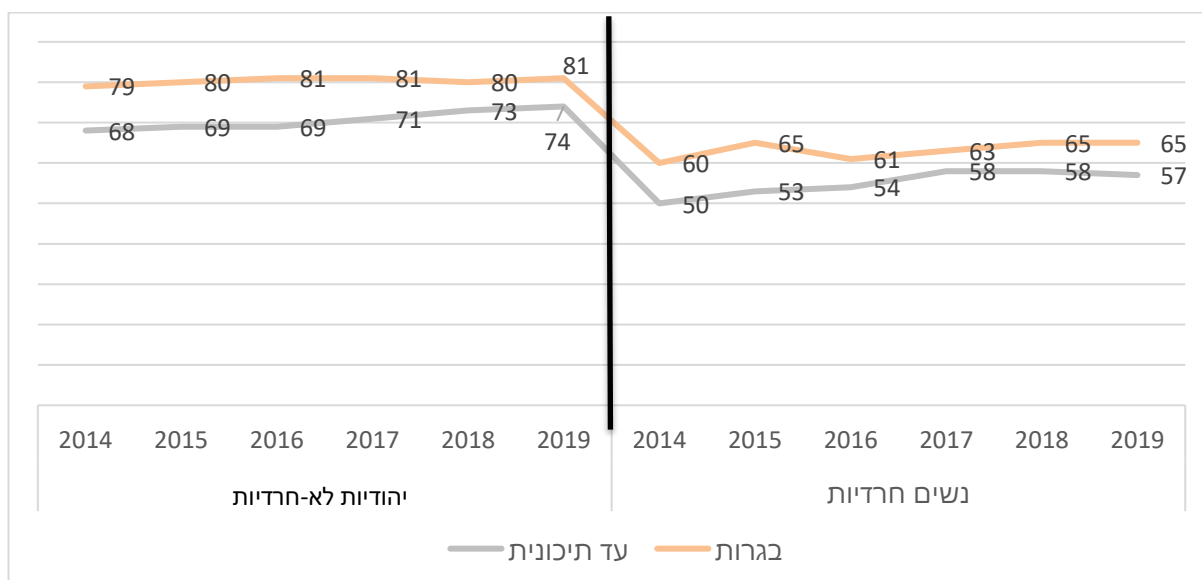
מקור: עיבודי מכון אהרן לנתונים מנהליים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

התבוננות בשינויים שחלו בשנים האחרונות מלמדת כי שיעור הנשים שנבחנות בבחינות בגרות, ללא מבחני סאלד, טיפס בחדות מ-26% בשנת 2001 לכמעט 50% בשנת 2019 (איור נ-6 בנספח). ניכר פער משמעותי לעומת הגברים החרדים, שפחות מ-10% מהם נבחנים בבחינות הבגרות. לפי כהנר ומלאך (2022) בשנים האחרונות חדרו בחינות הבגרות בהיקף רחב לתיכונים של רשת "בית יעקב", וכיום מרבית הבנות החרדיות (59%) עושות בחינות בגרות כלשהן. עם זאת, שיעור הזכאות לבגרות בקרב נשים חרדיות עדיין נמוך והוא עומד על 23%, נמוך משמעותית משיעור הזכאות לבגרות בחינוך הממלכתי (איור נ-6). אחד ההסברים לכך הוא הפופולריות הגוברת בקרב נשים חרדיות לתוכניות הכשרה לתעודת הנדסאית תוכנה, המיועדות לנשים צעירות מהחברה החרדית. התעודה אינה דורשת תעודת בגרות מלאה, אך כן לימודי ליבה: שלוש יחידות לימוד במתמטיקה, שלוש יחידות באנגלית ושתיים בעברית (מבחני סאלד). יחד עם זאת, לא ברור אם זוהי בחירתן של תלמידות תיכון חרדיות למקד את מאמציהן במה שיאפשר להן להשיג מקצוע ופרנסה, או נובע מההיצע הקיים. כלומר, אם הייתה אפשרות ללמוד לתעודת בגרות מלאה ואיכותית יותר, ייתכן שנשים חרדיות רבות יותר, בפרט אלו המשתייכות לקהילות מודרניות ופתוחות, היו בוחרות בה.

שיעורי תעסוקה ושכר של חרדיות זכאיות לבגרות

מאיור 12 ניתן לראות ששיעורי התעסוקה של נשים חרדיות בעלות השכלה תיכונית או פחות מכך עומדים על 57% בלבד בשנת 2019, שיעורי תעסוקה נמוכים מאלו של נשים לא-חרדיות בעלות אותה השכלה (74%). בקרב חרדיות הזכאיות לבגרות עומדים השיעורים על 65% (לעומת 81% אצל יהודיות לא-חרדיות). עם זאת, מאז 2014 ניכר כי שיעורי התעסוקה עלו במקצת (מ-50% אצל חרדיות עם השכלה תיכונית, ומ-60% לחרדיות הזכאיות לבגרות).

איור 12: שיעורי תעסוקה של נשים חרדיות ולא-חרדיות הזכאיות לבגרות, גילי 25–64

מקור: עיבודי מכון אהרן לסקרי כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

רמת השכר של הנשים הזכאיות לבגרות נעה בין 5,300 ל-5,600 ש"ח לחודש. פערי השכר בין נשים חרדיות לנשים שאינן-חרדיות ברמת השכלה זו עומדים על-27% בממוצע (איור נ-7 בנספח א).

חסמים לתעסוקה איכותית בשלב הזכאות לבגרות

למרביית בוגרות מערכת החינוך החרדית אין תעודת בגרות, ובהיעדרה הן מתקשות להשתלב במערכת ההשכלה הגבוהה הרגילה. לכן הן צריכות להיקלט במוסדות ייעודיים לציבור החרדי או להשלים פערים השכלתיים בסיסיים, מה שמאריך ומייקר את תקופת ההכשרה.⁴ בשלב השכלה זה בחנו מדוע נשים רבות אינן ממשיכות לרכוש השכלה מעבר ל-12 שנות לימוד. שני חסמים עיקריים שעלו משיחות עם אנשי מקצוע בתחום:

⁴ השלמה זו נעשית בדרך כלל בסמינרים לנשים חרדיות ובמכללות המותאמות לאורח החיים החרדי, ובהן מתקיימת הפרדה בין נשים לגברים על בסיס שעות וימי לימוד שונים.

חסם כלכלי: נשים, בעיקר מהזרם הספרדי-מזרחי, שידן אינה משגת לממן לימודי המשך יקרים. הלימודים במוסדות הסמינרים הם יקרים (שכ"ל שנתי של כ-14,500 ש"ח) ומטילים עול כבד על הורים שאינם יכולים לעמוד בגובה התשלומים. אומנם, המכללות האקדמיות לנשים חרדיות מציעות מלגות ואפילו לימודים בחינם, אך אווירת הלימודים בהן אינה מתאימה לנשים המבקשות ללמוד במוסדות שמרנים יותר, כמו הסמינרים לנשים חרדיות הכוללים לימודי קודש, לימודי השקפה על הבית היהודי וכדומה.

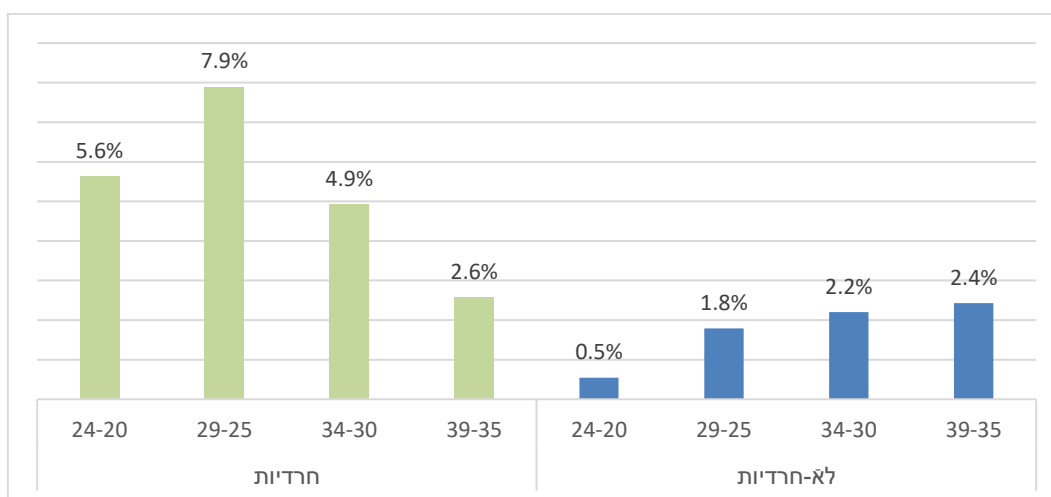
מיעוט אפשרויות לימודים בפריפריה והיצע מקצועות נמוך: חסם זה ילך ויגבר לנוכח מגמת המעבר המהירה של משפחות צעירות רבות מירושלים ובני ברק לערי פריפריה כמו צפת, טבריה ועוד.

2. השכלה על-תיכונית לא-אקדמית

לעומת ההכשרה המוגבלת המתקיימת במסגרת הסמינרים, הנתונים באיור 10 מלמדים על השינוי שחל בקרב נשים חרדיות צעירות בכל הקשור לרכישת השכלה מקצועית. יודגש כי חלק מהכשרה זו ניתן במסגרת הסמינרים עצמם בכיתות י"ג-י"ד כהכשרה חלופית ללימודי ההוראה והחינוך. בקרב חרדיות בנות 25-39 ל-40% השכלה על-תיכונית לא-אקדמית, זאת לעומת 48% בעלות השכלה על-תיכונית לא-אקדמית בקרב חרדיות בנות 25-29 (איור 10). שינוי זה מלמד על מגמה של חרדיות צעירות אשר משקיעות בהכשרה וברכישת הון אנושי יותר מכפי שהשקיעו חרדיות בנות 25-39, ויותר מהן רוכשות תעודת מקצוע על מנת להשתלב בשוק העבודה.

חלק מההשכלה העל-תיכונית שאינה אקדמית ניתנת במסגרת הסמינרים עצמם בכיתות י"ג-י"ד, וחלקה הוא הכשרה מדעית-טכנולוגית שמסלולי הלימוד בה מסובסדים על ידי המכון הממשלתי להכשרה טכנולוגית (מה"ט). הנתונים המנהליים ל-2019 מגלים כי אחוז הבנות החרדיות שזכאיות לדיפלומה של מה"ט גדל מאוד בקרב הצעירות החרדיות, מ-2.6% אצל בנות 25-39 עד 7.9% בקרב בנות 25-29 (איור 13). לפי הערכות של משרד החינוך, קרוב ל-40% מהלומדות כיום (2023) במסגרת הסמינרים לנשים חרדיות לומדות הנדסאות תחת הפיקוח והסבסוד של מה"ט.

איור 13: שיעור הזכאות לדיפלומה של מה"ט בקרב נשים חרדיות ויהודיות לא-חרדיות מתוך קבוצת הגיל, 2019

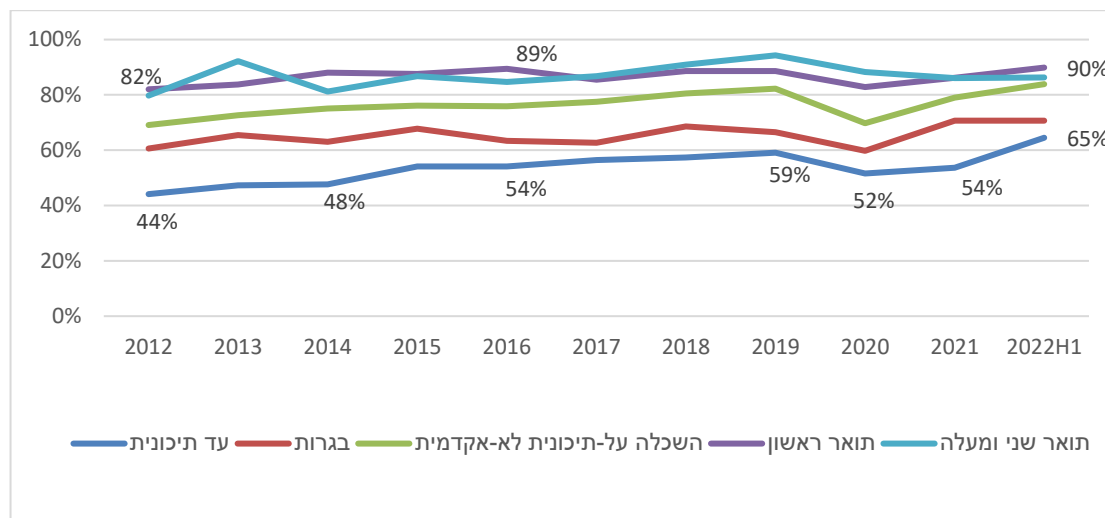
זכאות לדיפלומה בהתאם למגמת הלימוד, לאחר שהתלמדה מילאה את כל הדרישות הפדגוגיות: לימוד תוכנית הלימודים במלואה, נוכחות בשיעורים והגשת תרגילים ועבודות. ציון עובר בכל הבחינות הפנימיות. ציון עובר בכל בחינות הגמר הממלכתיות.

מקור: עיבודי מכון אהרן לנתונים מנהליים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

שיעורי התעסוקה ושכר של חרדיות בעלות השכלה על-תיכונית לא-אקדמית

שיעורי התעסוקה של נשים חרדיות בעלות השכלה על-תיכונית לא-אקדמית נמצאים במגמת עלייה, ועומדים בשנת 2021 על 84% – נמוכים רק באחוז אחד משיעורי התעסוקה של נשים לא-חרדיות (איור 14). רמת השכר של נשים חרדיות עם השכלה על-תיכונית לא-אקדמית נמוכה משל נשים יהודיות לא-חרדיות, והפער עומד על 28% במוצע.

איור 14: שיעורי התעסוקה של חרדיות לפי רמת השכלה, גילי 25–64

חרדיות עד 2013 על פי מוסד לימודים אחרון, מ-2014 על פי הגדרה עצמית.
מקור: עיבודי מכון אהרן לסקרי כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

עם זאת, האיור מלמד כי שיעורי התעסוקה של נשים חרדיות בעלות השכלה על-תיכונית לא-אקדמית גבוהים מאלו של נשים בעלות השכלה תיכונית או כאלו שיש להן תעודת בגרות בלבד. גם ברמת השכלה זו, נשים חרדיות מרוויחות פחות מלא-חרדיות, והפער עומד על-28% במוצע (איור 8-בנספח א). עם זאת, מעניין לראות כי לחרדיות בעלות דיפלומה של מה"ט ואלו שלמדו הנדסאות בכיתות י"ג–י"ד שכר גבוה יותר ממקבילותיהן שאינן חרדיות (איור 9-נ). הפער הוא 27% ו-18%, בהתאמה, לטובת החרדיות. הדבר מצביע כנראה על כך שהנשים האיכותיות, המוכשרות ובעלות היכולות מהחברה החרדית פונות ללמוד הנדסאות במה"ט ולא ללימודים אקדמיים, והלימודים במוסד משמשים תג איכות, בעוד שהנשים האיכותיות, המוכשרות ובעלות היכולות שאינן חרדיות, פונות ללמוד באקדמיה.

חסמים לתעסוקה איכותית בשלב ההשכלה העל-תיכונית שאינה אקדמית

היצע זל של תחומי הכשרה בסמינרים (מעבר לחינוך והוראה), וללא קשר לצורכי שוק העבודה. נובע גם מידע חסר בקרב מנהלי הסמינרים על אודות ביקושים עדכניים בתחומי עיסוק ומשלחי יד שונים. בנוסף, תוכני הלימוד והסילבוסים בסמינרים אינם משתנים בהתאם לשינויים בשוק. למשל, ההכשרות הטכנולוגיות לא תמיד תואמות את דרישות המשק, ובנוסף, במקצועות אלו שוק העבודה נותן עדיפות לבעלי תואר אקדמי ומעמיד בעלי השכלה מקצועית בלבד בעמדת נחיתות.

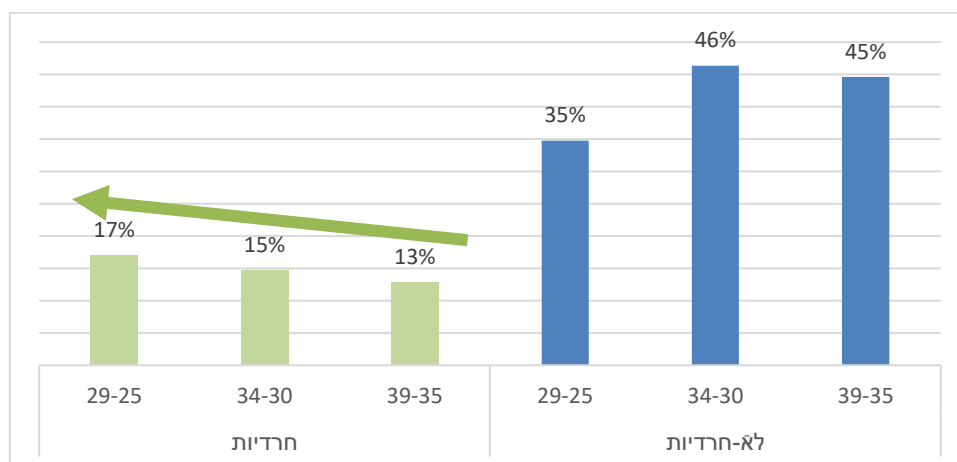
הדבר משפיע על **איכות ההכשרה**, שהיא לא תמיד טובה מספיק, למשל אם צוות המורים הוא בוגר סמינר ללא ניסיון מעשי מהתעשייה או מהשטח; אם הלימודים מתקיימים בעברית בלבד, ללא גישה לאינטרנט, ברמת אנגלית נמוכה ועוד. התלמידות מסיימות את ההכשרה עם **פערי ידע בלימודי אנגלית ומתמטיקה**, שרמתם במסגרת הסמינרים נמוכה, היבט המהווה חסם עבור נשים רבות, בפרט במשלחי יד וענפי תעסוקה דוגמת תעשיית ההייטק, המחייבת שליטה משמעותית בתחומים אלו. ממצא זה קשור גם ל**צוותי הוראה לא מקצועיים** בחלק מהסמינרים, כשהתגמול למורות איננו גבוה, ולכן רבות מהמוכשרות והאיכותיות אינן נשארות במוסדות אלו.

3. השכלה אקדמית

אחד מהצעדים המובילים לניידות חברתית וכלכלית הוא השכלה אקדמית (Haveman and Smeeding, 2006) כמנוע רב-עוצמה לפיתוח קריירה ולרכישת כלים אנליטיים ביקורתיים ומיומנויות קריאה וניתוח מפותחות. בקרב נשים חרדיות בקבוצות הגיל הצעירות, שיעור הזכאיות לתואר עולה באיטיות, מ-13% בקרב בנות 35–39 עד 17% בקרב בנות 25–29. ועדיין, שיעורים אלו נמוכים משיעורי הזכאיות לתואר בקרב יהודיות לא-חרדיות (איור 15).

איור 15: שיעור הזכאיות לתואר אקדמי בקרב נשים חרדיות ויהודיות לא-חרדיות מתוך קבוצת הגיל,

2019

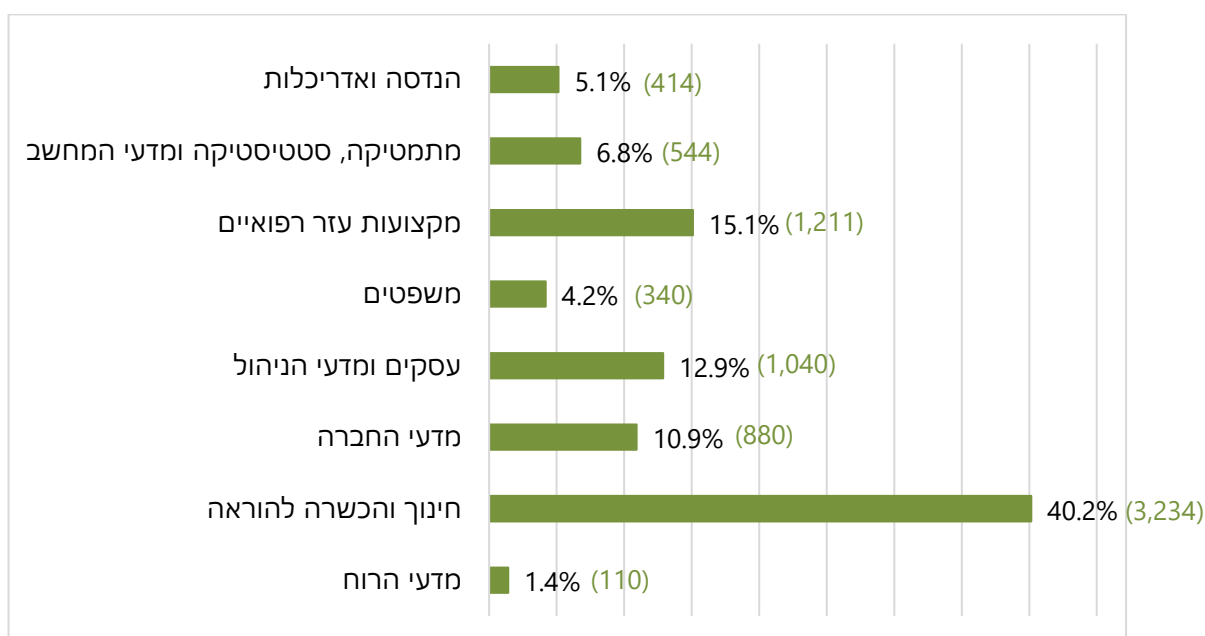
מקור: עיבודי מכון אהרן לנתונים מנהליים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

רוב הנשים החרדיות הלומדות לתואר אקדמי לומדות במכללות אקדמיות, במסגרות מותאמות וייעודיות לקהילה החרדית, שבהן מתקיימות דרגות שונות של הפרדה מגדרית והתאמות נוספות. בשנים האחרונות חלה עלייה במספר הלומדות במכללות (אקדמאיות ומכללות להוראה וחינוך). עלייה זו איננה מתבטאת רק במספרים מוחלטים, אלא גם באחוזים ניכרים שעולים על קצב הגידול של אוכלוסייה זו (4% בשנה). בשנת תשפ"א כמחצית (48%) מהסטודנטיות החרדיות למדו במכללות אקדמיות, שליש (33%) למדו במכללות אקדמיות לחינוך, וכחמישית (19%) מהן למדו באוניברסיטאות (איור נ-10 בנספח א).

שיעור תעסוקה ושכר של חרדיות זכאיות לתואר אקדמי

לנשים חרדיות אקדמאיות שיעורי תעסוקה גבוהים במיוחד, 86%–90%, בדומה לשיעורי התעסוקה של נשים יהודיות לא-חרדיות בעלות תואר אקדמי (איור 14). רמת השכר שלהן גבוהה מהממוצע (איור נ-11 בנספח א), ואולם פערי השכר בין נשים חרדיות ולא-חרדיות בעלות השכלה אקדמית עומדים על 36% בממוצע בשנים 2014–2019. חלקו נובע מפער בשעות העבודה. סיבה נוספת היא שרבות מהנשים החרדיות (כ-40%) בוחרות ללמוד באקדמיה חינוך והכשרה להוראה (איור 16) בכדי ליהנות מהתגמולים הכלכליים שלהם זכאיות נשות הוראה בעלות תואר אקדמי. הבחירה בהוראה וחינוך נובעת גם מהעדפה של מקצוע פרקטי המאפשר עבודה בתוך הקהילה החרדית, וכזה המכשיר את הדור הצעיר לדרך החיים החרדית, מקצוע הקשור בהכרח לתפקידים מסורתיים של נשים ואימהות בחברה שמרנית (אלאור, 1992). לבסוף, בחירה זו מושפעת גם מההיצע שעומד לרשותן של הנשים החרדיות ומהקלות היחסית של השלמת תואר אקדמי בתחום זה. לאחר לימודי הוראה בסמינר, אפשר להשלים תואר אקדמי ותעודת הוראה בשנה וחצי של לימודים וליהנות בעקבות כך משכר ומתנאי העסקה טובים יותר (אך עדיין נמוכים מהשכר הממוצע).

איור 16: שיעור (ומספר) הנשים החרדיות הלומדות באקדמיה לפי תחום, ממוצע תש"פ–תשפ"א

מקור: עיבודי מכון אהרן לנתוני המועצה להשכלה גבוהה, לא כולל תואר שלישי באריאל ולא כולל האוניברסיטה הפתוחה.

כשמשווים את קבוצות הגיל השונות ניתן לראות את השינוי שחל בקרב הצעירות החרדיות. לפיכך בקרב נשים בנות 35–39 – 32% לומדות חינוך, בהשוואה לנשים בנות 20–24 שרק 25% מהן לומדות חינוך באקדמיה (לשינויים ולהבדלים לעומת נשים לא-חרדיות ראו איור נ-12 בנספח א).

חסמים לתעסוקה איכותית בשלב השכלה האקדמית

קושי אידאולוגי תרבותי, מתוך חשש לפגיעה בזהותה ושייכותה של הבת החרדית. בקרב חלקים רבים בציבור החרדי ישנה רתיעה והתנגדות עקרונית ומהותית ממסלול לימודים זה בשל החשיפה הלא רצויה לערכים, לתכנים ולפרקטיקות ביקורתיות וליברליות המאפיינות את האקדמיה והמנוגדות לתפיסה דתית קפדנית המאפיינת את הציבור החרדי.

בצד המעשי, עלה חסם של **חוסר גיוון בתחומי לימוד**, בגלל מיעוט תחומי לימוד באקדמיה המותאמים ומונגשים לנשים חרדיות, דבר המקשה על נידות וקידום מקצועי, כמו גם **שכר הלימוד ואורכם של הלימודים**, אתגר ממשי לנשים חרדיות רבות, לנוכח העובדה שבמקרים רבים הן מפרנסות יחידות.

4.2 ניתוח אקונומטרי – השכלה, תעסוקה ושכר חודשי

לאור המשתנים והחסמים שעלו עד כה בניתוח, השתמשנו במודל לינארי הסתברותי (LPM) להערכת מקדמי הקשר של הגורמים השונים להשכלה ותעסוקה,⁵ ובמודל לינארי להערכת מקדמי הקשר עבור השכר החודשי. בניתוח 10 מודלים הכוללים משתנים דמוגרפיים כמו השכלה, גיל, מחוז מגורים, השכלה והכנסת הורים. המשתנה התלוי הוא רמת ההשכלה, תעסוקה או שכר חודשי. התוצאות בכל נושא מוצגות בשלושה לוחות: עבור יהודיות לא-חרדיות, הפער בין חרדיות ולא-חרדיות, ויהודיות חרדיות (פירוט התוצאות בנספח ב). כך ניתן לראות בנפרד את כיוון המתאם והמקדם של כל משתנה בכל אחת מהקבוצות ואת הפערים בין הקבוצות. יש לציין כי ברגסיה זו לא ניתן לפרש את התוצאות בהקשר סיבתי אלא רק בהקשר מתאמי. על כן, הניסוחים מתייחסים לממוצעי הקבוצות.

זכאות לתעודת בגרות

17.6% מהיהודיות החרדיות שנולדו בין השנים 1980–1994 היו זכאיות לתעודת בגרות ב-2019, לעומת 56% ממקבילותיהן היהודיות שאינן חרדיות. שיעור הזכאות לבגרות עולה עם הירידה בשנתונים, כך שבממוצע הזכאות בקרב ילידות 1994–1990 גבוהה ב-10.6 נ"א (נקודות אחוז) בקרב הלא-חרדיות, וב-4.8 נ"א בקרב החרדיות לעומת ילידות 1980–1984.

הפערים בשיעור הזכאות לבגרות ברחבי הארץ משמעותיים יותר בקרב החרדיות. כך, שיעור הזכאות לבגרות במחוזות ירושלים, יהודה ושומרון ותל אביב היה נמוך ב-24–40 נ"א לעומת שאר מחוזות ישראל, בעוד שבקרב הלא-חרדיות הפערים בשיעורי הזכאות לפי מחוזות אינם עולים על 10 נ"א. שיעור הנשים ממשפחות ברוכות ילדים הזכאיות לבגרות נמוך יותר בהשוואה לנשים ממשפחות קטנות, כאשר בקרב החרדיות שיעור זה נשאר יציב גם כאשר כוללים את הכנסות ההורים והשכלתם, לעומת הלא-חרדיות שבהן הכללת הכנסות ההורים והשכלתם ממתנת את הקשר השלילי בין גודל המשפחה לזכאות לבגרות.

שיעור הזכאות של נשים יהודיות שאינן חרדיות ממשפחות שבהן שני ההורים משכילים גבוה יותר לעומת משפחות שבהן ההורים בעלי השכלה נמוכה יותר. לעומתן, בקרב החרדיות, שיעור הזכאות לבגרות בקרב הנשים אשר אבותיהן משכילים נמוך יותר לעומת נשים אשר אימותיהן משכילות יותר, ועבור שתי הקבוצות שיעור הזכאות בקרב נשים ממשפחות שבהן ההורים בעלי רמת השכלה דומה הינו הגבוה ביותר (לוחות נ-2 – נ-4 בנספח ב).

זכאות לתעודה אקדמית

שיעור נמוך יחסית (15%) מהנשים החרדיות ילידות 1980–1994 היו בעלות השכלה אקדמית בשנת 2019, בהשוואה ל-42% ממקבילותיהן היהודיות שאינן חרדיות בגילאים דומים. הכניסה ללימודים גבוהים בגיל צעיר יותר בקרב החרדיות מובילה לכך ששיעור החרדיות הצעירות במדגם, ילידות 1990–1994, בעלות השכלה אקדמית היה גבוה יותר ב-2019 משיעור המבוגרות החרדיות, ילידות 1980–1984, לעומת פער של 10 נקודות האחוז לטובת המבוגרות הלא-חרדיות בעלות השכלה אקדמית בהשוואה לצעירות.

שיעור האקדמאיות שאינן חרדיות דומה בין המחוזות, ובולט לטובה בקרב נשים לא-חרדיות שלמדו בכיתה י"א במחוז יהודה ושומרון. לעומתן, קיימת שונות משמעותית בשיעור האקדמאיות בהתייחס למחוז המגורים בכיתה י"א, כאשר שיעור האקדמאיות הגבוה ביותר הינו במחוז חיפה, והנמוך ביותר במחוז תל אביב. שיעור האקדמאיות בקרב נשים שגדלו במשפחות ברוכות ילדים נמוך יותר לעומת נשים ממשפחות קטנות, ובאופן דומה בקרב חרדיות ולא-חרדיות.

⁵ במודל לינארי הסתברותי (Linear Probability Model) המשתנה המוסבר מקבל את הערך 1 עבור זכאות לתעודת בגרות/אקדמית/תעסוקה, ו-0 אחרת.

בדומה לזכאות לתעודת בגרות, שיעור האקדמאיות אשר הוריהן משכילים גבוה יותר בקרב הלא-חרדיות, ואילו בקרב החרדיות שיעור האקדמאיות מבין הנשים אשר אבותיהן משכילים נמוך יותר לעומת שיעור זה בקרב נשים אשר אימותיהן משכילות. שיעור הנשים האקדמאיות גבוה יותר בקרב נשים ממשפחות שבהן להורים שנות השכלה זהות, אך בקרב הנשים החרדיות שיעור האקדמאיות בקרב משפחות שבהן האם משכילה יותר גבוה יותר משיעור זה בקרב משפחות שבהן האב משכיל יותר, בעוד שבקרב הלא-חרדיות היחס הפוך. הכללת הכנסות ההורים אינה ממתנת את הקשר בין השכלת ההורים לזכאות לתעודה אקדמית (לוחות נ-5 – נ-7).

לסיכום, ניכר כי רמת ההשכלה בקרב החרדיות הצעירות במגמת עלייה, עוד ניכר כי קיימת שונות בין מקומות המגורים, דבר שאולי מרמז על צרכים שונים בהתאם למקום מגוריה של האישה. בהבדלים שבין חרדיות ולא-חרדיות, מעניין לציין את הקשר השלילי בין רמת ההשכלה של האב לרמת ההשכלה של הבת בחברה החרדית, לעומת קשר חיובי בקרב היהודיות שאינן חרדיות. כלומר, בקרב האוכלוסייה החרדית רמת ההשכלה של הנשים גבוהה יותר במשפחות שבהן לאב שנות לימוד מועטות יותר, בעוד שבקרב האוכלוסייה שאינה חרדית השכלתן של הנשים גבוהה יותר במשפחות שבהן לאב שנות לימוד מרובות יותר. לבסוף, הנתונים מדגישים את סוגיית ה"כמות" מול ה"איכות": בקרב כל המשפחות, חרדיות ולא-חרדיות, קיים קשר שלילי בין גודל המשפחה לבין רמת ההשכלה של הנשים. ככל שמספר הילדים במשפחה החרדית גדול יותר, רמת ההשכלה של הבת החרדית נמוכה יותר, קשר שככל הנראה ניתן להסבירו בעלות רכישת ההון האנושי והקושי של המשפחה לממנו לילדות רבות.

תעסוקה

87.5% מהנשים החרדיות ילידות 1980–1994 היו מועסקות בשנת 2019, לעומת 77% מהנשים היהודיות שאינן חרדיות. בשתי קבוצות האוכלוסייה שיעור התעסוקה גבוה יותר ככל שקבוצת הגיל צעירה יותר. שיעור התעסוקה בקרב נשים ללא תעודה כלשהי הינו הנמוך ביותר, ובקרב האקדמאיות הינו הגבוה ביותר, ובכל רמת השכלה שיעור התעסוקה בקרב החרדיות גבוה יותר, ללא תלות בגיל. שיעור התעסוקה של אימהות יהודיות שאינן חרדיות גבוה יותר, ואף גבוה יותר בקרב אימהות במשפחות ברוכות ילדים, בעוד שבקרב החרדיות אינו שונה משמעותית בין אימהות ללא-אימהות או בין אימהות במשפחות ברוכות ילדים לבין משפחות קטנות. מחוז ירושלים מאופיין בשיעור התעסוקה הנמוך ביותר, בשתי קבוצות האוכלוסייה, ובקרב החרדיות שיעור התעסוקה בצפון דומה לזה שבירושלים. מחוז חיפה מאופיין בשיעור התעסוקה הגבוה ביותר בקרב החרדיות, בעוד שבקרב לא-חרדיות שיעור התעסוקה הגבוה ביותר היה במחוז מרכז. קיים קשר בולט בין מצב התעסוקה של ההורים בגיל 17 לבין התעסוקה בגיל 25 ומעלה, כאשר בשתי קבוצות האוכלוסייה שיעור התעסוקה של נשים ששני הוריהן עבדו כשהיו בגיל 17 גבוה בהשוואה לנשים שלכל היותר אחד מהוריהן היה מועסק כשהיו בגיל 17, כאשר הקשר לתעסוקת האם חזק יותר (לוחות נ-8 – נ-10).

שכר

שכרן הממוצע של היהודיות הלא-חרדיות ילידות 1980–1994 עמד ב-2019 על 7,703 ש"ח, ושל החרדיות על 6,112 ש"ח. בקרב היהודיות שאינן חרדיות צמיחת השכר עם הניסיון משמעותית מאוד, כך שקיימים פערי שכר גדולים בין קבוצות הגיל, בעוד שבקרב החרדיות צמיחת השכר אינה משמעותית עם הניסיון וכך פערי השכר לפי גיל מצומצמים יותר.

התשובה להשכלה בולטת בשתי הקבוצות, כך ששכרן הממוצע של נשים בעלות השכלה על-תיכונית גבוה יותר, ושכרן הממוצע של האקדמאיות הינו הגבוה ביותר, כאשר לא קיים הבדל מובהק בין חרדיות ולא-חרדיות בתוספת הממוצעת לשכר המתואמת עם תואר אקדמי.⁶

שכרן הממוצע של הנשים במחוז תל אביב הינו הגבוה ביותר בהשוואה לשאר מחוזות ישראל, בשתי הקבוצות, וכן בשתי הקבוצות שכרן הממוצע של הנשים במחוז הצפון הינו הנמוך ביותר. פערי השכר בין המחוזות משמעותיים יותר בקרב היהודיות שאינן חרדיות מאשר בקרב החרדיות. שכרן הממוצע של נשים אשר שני הוריהן היו מועסקים בעת היותן בגיל 17 גבוה יותר משכרן של נשים אשר אחד לכל היותר מהוריהן היה מועסק בהיותן בגיל 17. קשר זה דומה בשתי קבוצות האוכלוסייה, למעט חרדיות אשר אביהן בלבד היה מועסק בהיותן בגיל 17, אשר הקשר עבורן חלש יותר בהשוואה ללא-חרדיות (לוחות נ-11 – נ-13).

סימולציה לעלייה בשכר כתוצאה משיפור רמת ההשכלה

להלן סימולציה פשוטה שלפיה הנשים בכל רמת השכלה (למעט השכלה אקדמית) משתפרות ועוברות לרמת ההשכלה שמעליה, ושכרן משתנה בהתאם. התחזית לשכר הממוצע חושבה באמצעות תוצאות הרגרסיה ונתוני המקור, תחזית הסימולציה מציגה את התחזית לשכר הממוצע לאחר שינוי ההשכלה (לוח 2). שתי העמודות השמאליות מציגות את התוספת החזויה לשכר לאחר עליית רמת ההשכלה, ואת שיעורה מתוך תחזית השכר לפי נתוני המקור.

לוח 2: סימולציה לעלייה בשכר כתוצאה משיפור רמת ההשכלה

שיעור התוספת ביחס לשכר	התוספת החזויה לשכר	סימולציה לשכר ממוצע	סימולציה ללוג שכר ממוצע	תחזית שכר ממוצע	תחזית לוג שכר ממוצע	
						לא-חרדיות
5.3%	432	8,510	9.049	8,079	8.997	1984–1980
5.3%	388	7,692	8.948	7,310	8.897	1989–1985
6.9%	372	7,052	8.861	5,394	8.593	1994–1990
						חרדיות
34.2%	1,846	7,237	8.887	6,601	8.795	1984–1980
9.8%	617	6,905	8.840	6,285	8.746	1989–1985
10.3%	581	6,235	8.738	5,659	8.641	1994–1990

מקור: עיבודי מכון אהרן לנתונים מנהליים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2019.

⁶ עדיין שכרן הממוצע של האקדמאיות החרדיות נמוך משל האקדמאיות שאינן חרדיות, אך פערים אלו נובעים ממאפייניהן השונים של האקדמאיות החרדיות והלא-חרדיות. בהשוואה בין אקדמאיות חרדיות לאקדמאיות שאינן חרדיות בעלות מאפיינים זהים נקבל כי השכר בממוצע יהיה זהה.

התוספת לשכר המתואמת עם עליית רמת ההשכלה משמעותית יותר הן באופן מוחלט והן באחוזים עבור החרדיות – ייתכן שהדבר נובע מכך שמלכתחילה רמת ההשכלה בקרב לא-חרדיות גבוהה יותר. בנוסף, עליית רמת ההשכלה מתואמת עם עליית שכר גדולה יותר בקרב הצעירות ביותר מבין הלא-חרדיות (6.9%) והמבוגרות ביותר מבין החרדיות (34.2%), שהן קבוצות הגיל בעלות רמת ההשכלה הנמוכה ביותר, בהתאמה בכל קבוצת אוכלוסייה (החרדיות המבוגרות לא רכשו השכלה בגיל צעיר, והצעירות שאינן חרדיות טרם סיימו את רכישת ההשכלה). בקבוצות הגיל האחרות בכל קבוצת אוכלוסייה שיעור התוספת לשכר המתואמת עם עליית רמת ההשכלה דומה בכל אוכלוסייה (פי שניים בקרב החרדיות). כך, בקרב חרדיות בגילי 25–29 הסימולציה מראה על עלייה של 581 ש"ח בממוצע, ובקרב חרדיות בגילי 30–34 עלייה של 617 ש"ח בממוצע. מכאן שעל פי הסימולציה, שיפור רמת ההשכלה עשוי להיות כלי משמעותי בצמצום פערי השכר בין חרדיות ולא-חרדיות. בקרב קבוצת הגיל הצעירה – מדובר על תוספת של כ-10%. צמצום יתר הפער יכול להיות תוצאה של פעולה בתחומים נוספים שצוינו כמו הגדלת היקפי משרה, מעבר למשרות ניהול, עבודה בתחומים רווחיים יותר, הרחבת מגוון תחומי העיסוק, ומעבר לעבודה בסביבת עבודה מעורבת. ניתן להעלות שתי אפשרויות להטיה של הסימולציה:

א. הטיית יתר – השכר הממוצע לפי הסימולציה מוטה כלפי מעלה – הסימולציה מניחה שכל הנשים משפרות ברמה אחת את ההשכלה שלהן (למעט מי שכבר אקדמאית), אף על פי שברור שקיימים מאפיינים בלתי נצפים שהיו יוצרים שונות בתוך הקבוצות כך שגם אם כולן היו מקבלות את אותם התנאים עדיין לא כולן היו יכולות לעלות ברמת ההשכלה.

ב. הטיית חסר – השכר הממוצע לפי הסימולציה מוטה כלפי מטה – הסימולציה מניחה שרק ב-2019 ההשכלה של הנשים עלתה, ומתעלמת מכך שהניסיון הקודם נצבר עבור השכלה נמוכה יותר, כלומר אין צבירת ניסיון עם ההשכלה הגבוהה ולכן השכר נמוך ממה שהיה לו היה נצבר ניסיון עם ההשכלה הגבוהה יותר.

5. תוכניות קיימות

כחלק מהמדיניות הממשלתית לשילוב ולקידום נשים חרדיות ובעיקר גברים חרדים בשוק העבודה חלה בין השנים 2010–2016 עלייה בהיקף ובסוג המסגרות העוסקות בשילוב חרדים בשוק העבודה. כיום ישנם מרכזי הכוון ב-12 יישובים וריכוזי חרדים בישראל. מנהל תעסוקת אוכלוסיות במשרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים אמון בין היתר על הכשרות מקצועיות לחברה החרדית. ההכשרות מתקיימות בכמה מסלולים: הכשרות במימון מלא, הכשרות במימון חלקי באמצעות שוברים, הכשרות טכנולוגיות בפיקוח של מה"ט. בנוסף, המנהל מקיים הכשרות בשיתוף פעולה עם מעסיקים, הכשרות במסגרת מרכזי הכוון ועוד. עם זאת, קיימים לא מעט חסמים בהכשרות אלו ובשאר הכלים שיתוארו להלן, כיוון שהם ממוקדים בעיקר בכניסה הראשונית לעבודה בהתאם ליעדי התעסוקה שקבעה הממשלה, ופחות במתן כלים לקידום ולניידות תעסוקתית העשויים להוביל לתעסוקה איכותית ולרמות שכר גבוהות.

5.1 תוכניות הכשרה

הכשרה מקצועית

לפי נתוני מנהל תעסוקת אוכלוסיות במשרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים אשר אמון, בין היתר, על הכשרות מקצועיות לחברה החרדית, בשנים 2018–2019 התקיימו בסה"כ 9 קורסי הכשרה מקצועית במימון מלא, ובהם השתתפו בסה"כ 203 נשים. 665 נשים חרדיות השתתפו בשנים אלו בקורסי הכשרה באמצעות מסלול שוברים, ושיעור מסיימות הקורסים בקרב הנשים החרדיות (79%) גבוה מהשיעור בקרב כלל הנשים (61%).

מנהל תעסוקת אוכלוסיות מפעיל גם תוכניות הכשרה טכנולוגית לנשים חרדיות באמצעות מה"ט, בעיקר במסגרת הסמינרים החרדיים. ב-2018–2019 השתתפו בהכשרות אלה כ-6,000 תלמידות חרדיות. תחום הלימוד העיקרי במסגרת זו היה הנדסת תוכנה (3,800 תלמידות), ותחום הלימוד השני בשכיחותו היה אדריכלות ועיצוב פנים (כ-700 תלמידות). למרות ההיקף הנרחב, המנהל הצביע על כך שההכשרות הניתנות במסגרת זו הן ברמה נמוכה, ולא תמיד עונות על צורכי שוק העבודה (בעיקר בהיעדר תואר אקדמי).

מרכזי הכוון והשמה לחרדים (מפת"ח) שמפעילה זרוע העבודה באמצעות זכיינים מהמגזר העסקי

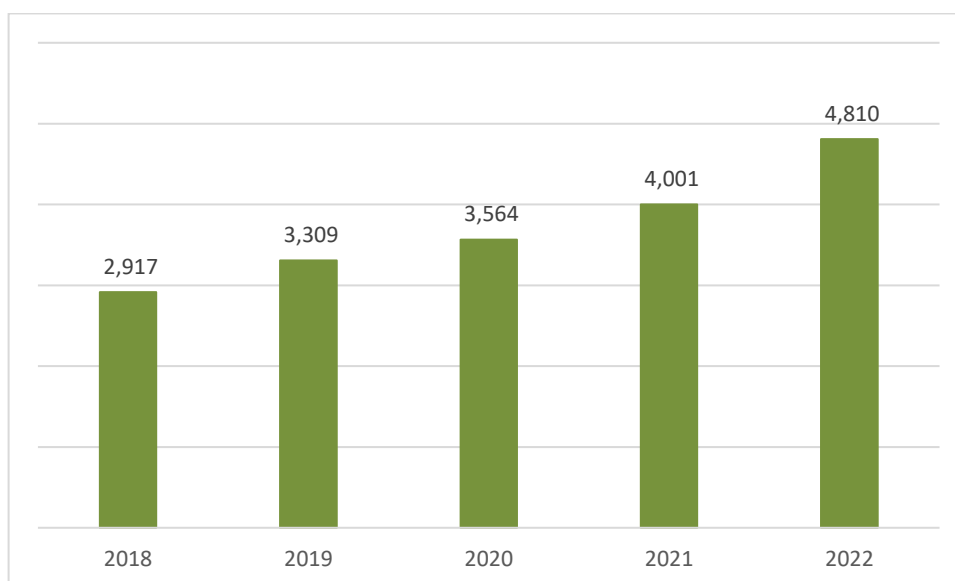
בשנת 2023 הופעלו 12 מרכזי הכוון ייעודיים וייחודיים לציבור החרדי המהווים one stop center תעסוקתי-חרדי ומציעים מגוון כלי סיוע תעסוקתיים והכשרתיים מגוונים לציבור זה. המרכזים פרוסים ברחבי הארץ בערים ואזורים שקיימת בהם נוכחות גבוהה של חרדים (דגן-בוזגלו ואחרים, 2021). במרכזים ניתנים שירותי ייעוץ וליווי וכן הפניה להכשרות מקצועיות, לרוב באמצעות שוברים או במימון המדינה (פלג-גבאי, 2022). בשנת 2021 פנו למרכזי הכוון הללו כ-8,900 נשים חרדיות, מתוכן 5,571 נשים חרדיות השתתפו בתוכניות של המרכזים. כ-3,000 חרדיות הושמו בעבודה ב-2021, וכ-1,300 חרדיות הופנו בשנת 2021 להכשרה מקצועית (פלג-גבאי, 2022). בין הכלים שמוצעים במרכזי מפת"ח ניתן למנות:

- מגוון סדנאות המקנות כלים מעשיים המקילים על תהליך חיפוש העבודה ועל הכניסה לתפקיד.
- אבחונים תעסוקתיים אישיים על מנת לכוון למסלול הלימודים המתאים.
- תהליך ייעוץ והכוונה למציאת עבודה.
- קורסי בסיס הנותנים כלים פרקטיים לעבודה בעולם התעסוקה (אקסל, פאור פוינט, שיווק דיגיטלי, אנגלית לפי רמה ועוד).
- מלגות על מגוון מסלולי הכשרה מקצועית בתחומים מבוקשים, באמצעות שוברים אישיים המוענקים על ידי מקדמי התעסוקה במרכזי מפת"ח.

לימודי הנדסאות המנוהלים על ידי מה"ט של משרד העבודה

מה"ט מופקד על הסדרת אופן הכשרתם של הנדסאים וטכנאים מוסמכים במגוון מגמות לימוד, במוסדות לימוד ברחבי הארץ שהוכרו על ידי המכון (פלג-גבאי, 2022). מנתוני מה"ט עולה, כי ישנה עלייה מתמדת במספר התלמידות החרדיות. בשנת 2018 הוכשרו 2,917 נשים חרדיות בהכשרות טכנולוגיות במסגרת מה"ט, והמספרים עלו בהתמדה עד 4,810 נשים חרדיות בשנת 2022 (איור 17). על פי אלמו-קפיטל (2020) הרוב המכריע של הנשים (82% – 83%) לומדות במסגרת הסמינרים, ומיעוטן (16% – 18%) לומדות במסגרות אחרות שמפעילה מה"ט. חלוקה זו נכונה גם ל-2023.

איור 17: מספר הסטודנטיות החרדיות שלמדו במה"ט

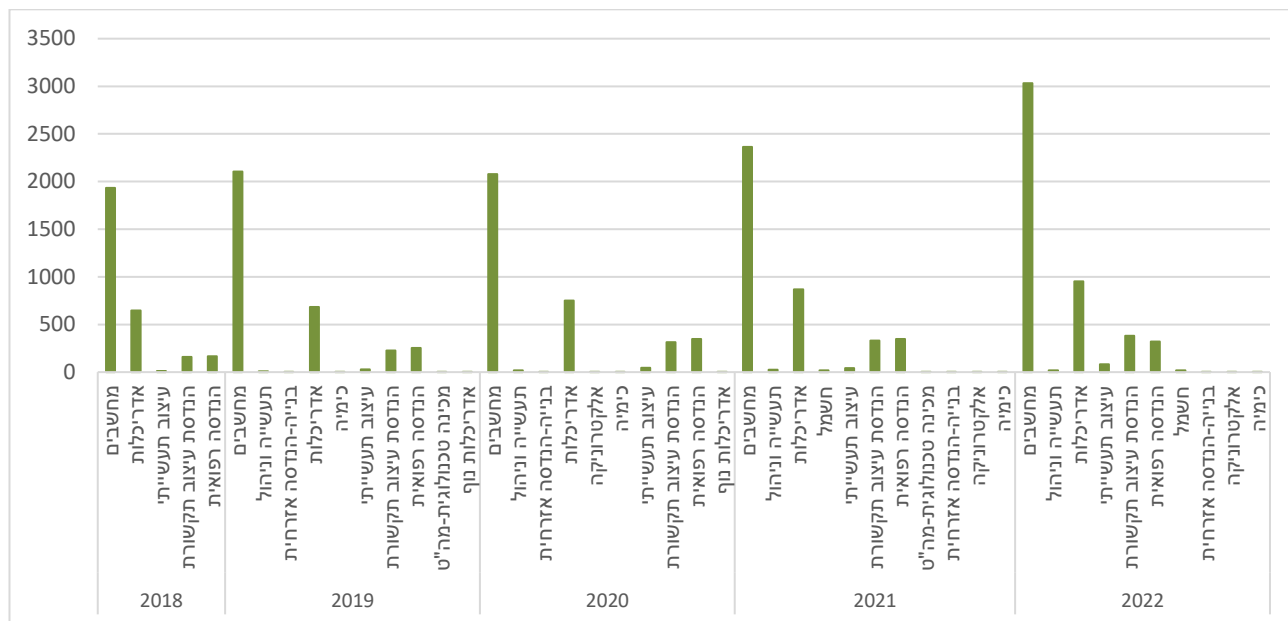

מקור: מה"ט.

תחום הלימוד הנפוץ ביותר בקרב נשים חרדיות הוא מחשבים ואדריכלות (איור 18), אם כי ניכר שמאז 2018 ניתן למצוא את הנשים החרדיות בעוד ועוד תחומים כמו הנדסת עיצוב תקשורת, הנדסה רפואית ואחרים.

איור 18: מספר הסטודנטיות החרדיות שלמדו במה"ט לפי תחומי לימוד

מקור: מה"ט.

עוד עולה מהנתונים כי בשנת 2022 מעל 11% מכלל הלומדים במה"ט הן נשים חרדיות, ובמקומות מסוימים אחוזים ניכרים (בין שליש ל-50%) מהשנתון של חרדיות לומדות במה"ט. עם זאת, לדברי בעלי תפקידים במה"ט, הן כולן במקצועות שאפשר ללמוד "עם לוח וגיר" ואינם דורשים ציוד או מעבדות, כלומר בעיקר לימודי תוכנה ועיצוב מדיה ולא הנדסה אזרחית, בניין, חשמל וכדומה. יש לציין כי עצם הכנסת מה"ט לתוך הסמינרים הגבירה את המודעות, ואולי אפילו יצרה תמריץ להתאמת מבנה הבגרות, כך שהוא יאפשר לימודים במה"ט, וניכרת עלייה בשיעור התלמידות שמתגברות את לימודי המתמטיקה עוד לפני שלב הסמינר וכן נבחנות ב-5 יחידות לימוד במתמטיקה ובאנגלית.

מסקירה של הכלכלנית הראשית על אודות כלל הלומדים במה"ט (שנתוני לידה 1985–1989) עולה כי הכנסתם הממוצעת של בוגרי מקצועות הליבה במה"ט (הנדסת מכונות, חשמל, אלקטרוניקה, הנדסה אזרחית, הנדסה כימית, הנדסה רפואית והנדסת תוכנה) דומה ואף עולה על הכנסתם של בוגרי תחומים מסוימים במערכת האקדמית. ניתוח אקונומטרי הלוקח בחשבון את נתוני הרקע ומאפייני הפרטים מעלה תמונה דומה: הפרמיה בשכר מלימודי מקצועות ליבה במה"ט (כ-27%) דומה לפרמיה המתקבלת במקצועות פרופסיונליים (משפטים, חשבונאות וכו') במכללות האקדמיות (כ-25%) (עמרייה וגבע, 2023).

תוכנית "הזנקים"

שותפות בין מנהל תעסוקת אוכלוסיות במשרד העבודה לבין העיר טורונטו. קהל היעד הוא נשים (וגברים) מהמגזר החרדי המעוניינים ללמוד במסגרת מכינה קדם-אקדמית בתחומים טכנולוגיים/מדעיים, לקראת תואר ראשון בתחומים ובמקצועות המאפשרים השתלבות בתעשיית ההייטק. מטרתה של התוכנית היא עידוד והכוונה של חרדים ללימודים אקדמיים במקצועות ההייטק, ליווי הסטודנטים ושילובם במשרות איכותיות ומתן כלים מקצועיים וכישורים רכים (פלג-גבאי, 2022). בשנת 2019, לקראת מחזור אי של התוכנית התקבלו 350 פניות איכותיות, ומתוך 45 סטודנטים וסטודנטיות החלו את התוכנית והשתלבו בלימודים במוסדות אקדמיים. למחזור ב', בשנת 2020, התקבלו 1,440 פניות איכותיות, ונקלטו 120 סטודנטים וסטודנטיות חרדים.⁷

תוכנית הנדסאות פרימיום

תוכנית מצוינות לשיפור רמת ההשכלה והמיומנות של נשים חרדיות בסמינרים, הנעשית בשילוב ובשיתוף של התעשייה. התוכנית פונה לגופים מכשירים, אשר ישתלבו במהלך לימודי ההנדסאות בסמינרים ובמכללות המוכרים על ידי מה"ט, יוסיפו רכיבי הכשרה ותוכן, לרבות התמחות מעשית, ויסייעו בהשמות של התלמידות בתעשיית ההייטק הישראלית. התוכנית מעניקה מיומנויות וכלים מקצועיים נוספים לאלה שנרכשו במסגרת התוכנית של מה"ט ומעשירה את הידע המקצועי של התלמידות במטרה לסייע להשתלבותן המיטבית בענף ההייטק. נכון למרץ 2023 התקיים מחזור אחד של הכשרה, בין יולי לאוקטובר 2022. בלימודים השתתפו 100 תלמידות מ-22 סמינרים שונים. התלמידות קיבלו 650 שעות הכשרה במסגרת התוכנית. ההכשרות הינן הכשרות תוספתיות ואינן מחליפות את שעות ההכשרה של מה"ט. תוכנית ההכשרה התנהלה בשיתוף עם חברות כמו מיקרוסופט, גוגל, ווייז, קרוס ריבר, קוואלקום ואינטל, בתחומים של וריפיקציה ותכנות. נתוני השמה בתוכנית זו: עד מארס 2023, כ-50 מתוך 100 תלמידות התקבלו למשרות בתעשייה, 8 באופן עצמאי והשאר דרך התוכנית. ממוצע השכר עומד על 17,800 ש"ח בחברות כגון מיקרוסופט, אלביט, גוגל, קוואלקום סולאראדג', דל, קרוס ריבר. באפריל 2023 התחיל המחזור השני עם 150 תלמידות.

קמא טק

חברה לתועלת הציבור המקדמת שילוב חרדים בתעשיית ההייטק. בין יתר פעולותיה – הכשרה של נשים חרדיות בתוך מערכת החינוך החרדית להשתלבות בענף ההייטק. התוכנית מכשירה כ-1,400 תלמידות חרדיות בשנה (כ-700 מכל אחת משכבות י"ג–י"ד), במסגרת תוכנית "אולטרה קוד" שפועלת בתוך למעלה מ-20 סמינרים של בית יעקב ובשיתוף איגוד מנהלי הסמינרים. במסגרת זו, קמא-טק מוסיפה 700 שעות לימוד מעבר ללימודי מה"ט הקיימים במסגרת הסמינרים, כשבסיום הלימודים התלמידות המצטיינות משתלבות בהכשרה נוספת במסגרת "בוטקאמפים", לתקופה של חודש עד 3 חודשים, בשיתוף עם חברות טכנולוגיה. זאת במטרה להעניק להן גם הכשרה מעשית. בהמשך מיקוד התוכנית הוא השמה איכותית בתעשיית החומרה בחברות הרב-לאומיות.

⁷ <https://ff-yt.org/projects/%D7%94%D7%96%D7%A0%D7%A7%D7%99%D7%9D>

המיזם הלאומי לשילוב חרדים בהייטק

תוצר שותפות בין מנהל תעסוקת אוכלוסיות בזרוע העבודה, הגיוינט והקואליציה לתעסוקת חרדים. מטרת התוכנית היא לזהות ערוצי הזנה קיימים עבור האוכלוסייה החרדית לענף ההייטק, תוך פיתוח כלים ויכולות מותאמים לאוכלוסייה זו ולצרכיה, ומענה לצורכי המעסיקים (משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, 2020). אוכלוסיית היעד מחולקת לשלוש רמות על פי הקרבה לעולם ההייטק (בעלי הכשרה וניסיון תעסוקתי בתחום, בעלי הכשרה בתחום אך ללא ניסיון, חסרי הכשרה או ניסיון אך בעלי כישורים ופוטנציאל להשתלבות בענף). המסלול כולל פרסום ומיון משתתפים, אבחון תעסוקתי וקוגניטיבי, הכשרה, כלי מעטפת תומכים, סיוע בהשמה (הצבת משתתף בעבודה בתפקיד טכנולוגי בענף ההייטק במשרה מלאה או חלקית לתקופה רציפה של ארבעה חודשים לפחות, בשכר חודשי שלא יפחת מ-12,000 ש"ח ברוטו).

בתחום של נשים חרדיות המיזם מארגן הסבות למקצועות בשכר גבוה יותר. הכוונה היא להתערב בשלב הקידום בעבודה ובשלב של סיום מה"ט: ליווי והכנה לראיונות, סיוע בהשמה, הכנה ברמת המעטפת (קורות חיים) וכדומה.

כך למשל הכשרת Data analyst לבוגרות מה"ט שבה השתתפו כ-25 נשים, 4 חודשים פעמיים בשבוע, במימון של המיזם (15,000–20,000 ש"ח למשתתפת)+1,000 ש"ח דמי רצינות מכל משתתפת. לקורס קדמו תהליך ארוך של מיון, ראיונות ומבחני כניסה. בתום ההכשרה נרשמו 70% השמה.

הכשרה נוספת הייתה להייטק שאינו תכנות – כ-20 גרפיקאיות שסיימו סמינר קיבלו הסבת UXUI לעיצוב בעולם ההייטק. 4 חודשים פעמיים בשבוע, במימון של המיזם (15,000 ש"ח למשתתפת)+1,000 ש"ח דמי רצינות מכל משתתפת, כולל התמחות – על ידי חברות שחיפשו עובדים בתחום. בתום ההכשרה נרשמו 80% השמה. הקורס ממשיך בירושלים תחת מרכז כיוון.⁸

בתחום של ליווי תעסוקתי – היו שלושה מחזורים (15 נשים במחזור) של ליווי צמוד, פרטני וקבוצתי, שבו קיבלו נשים כלים יישומיים: איך מתראיינים? איך כותבים קורות חיים? וכדומה במהלך 10 מפגשים. בתום התהליך התקבלו 60% לעבודה או התחילו תהליך של ראיונות. בנוסף מאורגנים ירידי תעסוקה שפתוחים לגברים ולנשים כאחד.

פעילות נוספת היא עזרה פעילה לקהילות נשים (אשר מתנהלות בדוא"ל או בוואטסאפ) שבהן חברות אלפי נשים ומספקות תמיכה, מענה לשאלות ורישות חברתי.

⁸ הוקם בשנת 2014 בשיתוף משרד הכלכלה ועיריית ירושלים. הכוון תעסוקתי למגזר החרדי, הכולל מתן הכוונה, ליווי אישי וייעוץ מקצועי בדרך למציאת מקום עבודה מתאים ומפרנס בכבוד, באופן התואם את צרכיו ואורח חייו של הציבור החרדי, תושבי ירושלים.

5.2 תוכניות שנותנות תמיכה והכוונה

צופיה וח"ן – תוכניות של ג'וינט-תבת

תוכנית צופיה – מטרתה לסייע לנשים חרדיות להשתלב במעגלי עבודה איכותיים ומגוונים ולהתמיד בהשתתפותן בשוק העבודה לאורך זמן. התוכנית פנתה לנשים בגיל מבוגר יחסית והציעה להן, בתיאום עם המעסיקים, עשרות רבות של קורסים בתחומים יישומיים שונים, כמחצית מהם בהנדסאות. במרבית המקרים הייתה זו הסבה מקצועית לנשים בעלות תעודת הוראה שלא הייתה רלוונטית עבורן בשוק התעסוקה, ובכך קידמה התוכנית תעסוקה איכותית.

תוכנית ח"ן פנתה לנשים צעירות יותר והחליפה את לימודי ההוראה בחלק מן הסמינרים ללימודי הנדסאות תוכנה, גרפיקה, אדריכלות, תעשייה וניהול. התוכנית כללה הכוונה לתעסוקה וליווי של הבוגרות. המכנה המשותף לשתי התוכניות היה השאיפה לפיתוח ההון האנושי של המשתתפות כתחליף לכניסה מיידית שלהן לשוק העבודה (מלאך, 2018).

תוכנית נתיבה

תוכנית לקידום נשים חרדיות בשוק העבודה, מופעלת על ידי הג'וינט. מטרתה יצירת אפיקי תעסוקה איכותית לנשים חרדיות שבסיום לימודים בבה"ס התיכון אינן ממשיכות את לימודיהן בסמינרים החרדים, תוך חיזוק זהותן והשתייכותן החרדית, באמצעות ליווי אישי בתהליך ההתקדמות המקצועית עד להשתלבותן בעבודה.

התוכנית פונה ל-20% מהנשים בכל שנתון (כ-2,000 נשים) אשר אינן נקלטות במסגרת הכשרה תעסוקתית כלשהי. נשים אלו גם אינן פונות ללימודים בסמינר, אם משום שאינן מתקבלות ללימודים, אם משום שאינן יכולות לממן, ואם משום שאינן באזורן אפשרות כזו. ברובן הן בוגרות תיכונים בפריפריה החברתית המוחלשת. נשים אלו עובדות בעבודות מזדמנות עם אופק תעסוקתי נמוך, לרוב לאחר שנה-שנתיים הן נישאות ועם הקמת המשפחה היכולת שלהן להתקדם ולהשתכר הולכת ויורדת. בכך נוצר חסם שמונע תעסוקה איכותית ואפשרויות לקידום מקצועי שלהן. התוכנית מנסה להעניק הזדמנות ליצירת מסלול תעסוקתי לאלפי צעירות חרדיות שהיום אינן מממשות את הפוטנציאל שלהן, בתחום הליווי התעסוקתי וההכשרות המקצועיות (משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, 2020). התוכנית מציעה:

- הנגשה של מגוון מסלולי לימודים על-תיכוניים (סמינרים, הכשרות מקצועיות, מה"ט ואקדמיה) ומסלולי סיוע במימון.
- אבחון והכוון ללימודים על-תיכוניים ולתעסוקה איכותית – מפגשים קבוצתיים וייעוץ אישי.
- פיתוח מסוגלות תעסוקתית וכישורים רכים.
- הכשרת נשות צוות בתיכונים – מחנכת/יועצת בתפקיד מלווה תעסוקתית.
- ליווי המשך בשנת הלימודים הראשונה למניעת נשירה – רשת בוגרות, הנגשת מלגות ושיעורי עזר, סיוע מול מוסדות הלימוד.

דרך ארץ

תוכנית הפועלת לשילוב גברים חרדים מקהילות חסידיות שמרניות בתעסוקה, בדגש על תעסוקה איכותית בפריור גבוה, באמצעות פיתוח וחיזוק מנגנונים קהילתיים כתשתיות תומכות תעסוקה ובאמצעות הרחבת שיתוף הפעולה עם פעילות הממשלה והמגזר העסקי. הצורך נובע מכך שמעני התעסוקה הקיימים במרכזי הכוון ובהכשרות מקצועיות אינם מתאימים לחרדים בקהילות חסידיות שמרניות, ישנה היכרות נמוכה של חרדים עם מעני התעסוקה הקיימים מחוץ לקהילה, ואפילו הימנעות של חרדים בקהילות חסידיות שמרניות משימוש במעני תעסוקה מחוץ לקהילה שנתפסים כהתערבות ממשלתית המאיימת על השיוך הקהילתי.

עמותת "תמד"

פועלת לקידום תעסוקת נשים חרדיות, הוקמה ב-2005 ועסקה בהכשרות המתקיימות בתוך ארגונים, עסקים וחברות המעסיקים נשים חרדיות שהכשרתן אינה עונה על דרישות המעסיק, ובהכוון תעסוקתי והשמה. כיום העמותה מקיימת כנסים ושותפה להפעלת "האב ירושלים", מרחב עסקי תומך לנשים (דגן-בוזגלו ואחרים, 2021) (<http://www.jerusalemhub.org.il>).

קרן ק.מ.ח.

מרכז לתעסוקת חרדים, בעיקר גברים. הקרן תומכת בהכשרות מקצועיות בתחומים שונים. עם השנים החלה הקרן לסייע במקרים מסוימים גם לנשים חרדיות למצוא את מקומן בשוק העבודה, בדגש על מתן אפשרות להתפרנס בכבוד ובשכר ראוי להשכלתן המקצועית ולמעמדן בחברה. הקרן מסייעת ביעוץ והכוון ללימודי מקצוע או לימודים אקדמיים, ובנוסף תומכת בפרויקטים שונים כמו "מובילות".

5.3 תוכניות המשלבות בין צד ההיצע וצד הביקוש

"לחם עבודה" ו"מובילות"

שתי תוכניות המשלבות בין צד ההיצע – הכשרה ומתן כלים לעובדות, וצד הביקוש – מעסיקים. "לחם עבודה" הוא מיזם חברתי שמציע לנשים חרדיות בעלות השכלה אקדמית מגוון הזדמנויות תעסוקה, השמה והכנה לריאיון עבודה, וחונכות לאחר קבלה לעבודה. תוכנית "מובילות" המופעלת על ידי ג'וינט-ישראל-תב"ת וקרן קמח מיועדת לנשים חרדיות, בעיקר אקדמאיות, בעלות ניסיון תעסוקתי מוכח במטרה לפתח מצוינות תעסוקתית. משך התוכנית הוא כעשרה חודשים והיא כוללת בין היתר מפגשים עם מעסיקים ועם מנהלות משאבי אנוש, סימולציות של ראיונות עבודה, חשיפה למושגים מעולם העבודה, וליווי על ידי חונכות חילונית. כישורים רכים (ניהול משא ומתן, פרזנטציה) וליווי עד להשתלבותן בתעסוקה איכותית (דגן-בוזגלו ואחרים, 2021).

כפי שניתן להתרשם מסקירה קצרה ותמציתית זו, ישנם לא מעט מסלולי תמיכה ותוכניות ייעודיות שנועדו לסייע לנשים חרדיות למצות את יכולותיהן וכישוריהן בשוק העבודה ולהכין למסלולי לימוד והכשרה מגוונים ומותאמים תרבותית-חברתית למאפייניהן הייחודיים, ולמשרות בענפי תעסוקה שונים במשק. חלק מהתוכניות הן תוכניות "בוטיק" המיועדות לקהלי-יעד מצומצמים ומובחנים, דוגמת תוכנית "מובילות" ותוכנית "הזנקים". לעומתן ישנם מסלולי לימוד והכשרה הכוללים אלפי נשים ממגוון קהילות וקבוצות גיל. על אף שיתופי הפעולה הפוריים בין זרועות הממשלה הרלוונטיות לארגונים ומוסדות של המגזר השלישי, נדמה כי אין מסגרת-על מארגנת עם ראיית מקרו תעסוקתית-חברתית העשויה, להערכתנו, להועיל ולטייב חלק ממסלולי ההכשרה וההשמה הייעודיים לאוכלוסייה זו.

זאת ועוד, נראה גם כי חסרים עדיין מסלולים איכותיים לקידום ולשיפור מצבן התעסוקתי של נשים חרדיות עוד בשלב הסמינרים ומוסדות ההכשרה שיינתנו מענה לחסמים השונים, כולל החסמים התרבותיים-חברתיים שתוארו בפרקים הקודמים. בהתאם לכך, נציג את היעדים וההמלצות להסרת החסמים שתוארו.

6. יעדי מדיניות והמלצות פעולה

יעדי מדיניות

יעד מה"ט – סה"כ 14% מהחרדיות. יעד זה נקבע בהתאם לוועדת פרלמנטר 2022 שהציבה יעדי תעסוקה במשלחי יד הייטק בחלוקה נפרדת לקבוצות אוכלוסייה שונות (ערבים, חרדים, נשים), ובנוגע לנשים חרדיות הציבו יעד של 19 אלף נשים חרדיות (10%) מועסקות במשלחי יד הייטק בשנת 2030 ו-27 אלף נשים חרדיות במקצועות הייטק (11%) בשנת 2035 (בהשוואה לכ-6% בשנת 2021).

יעד הכשרות מקצועיות איכותיות – 40%. יעד זה נקבע בהתאם לשכלול האחוזה של נשים לא-חרדיות בעלות תואר אקדמי והכשרה מקצועית, ומתוך הבנה שיהיה אחוז נמוך יותר של לומדות באקדמיה בקרב הנשים החרדיות, ואלו תפנינה להשכלה מקצועית, כחלופה לכך.

יעדי מקרו להיקף הנשים בעלות תואר אקדמי – 20% נשים חרדיות באקדמיה, עלייה של 2% בשנה (פחות מחצי מהאחוזה של לא-חרדיות). יעד זה מבוסס על העלייה שניכרת בשנת 2019 בין קבוצות הגיל 25–29, 30–34, 35–39 (איור 15). בהנחה שמגמות אלו תישמרנה גם בקבוצות הגיל הצעירות כשתתבגרנה, ניתן לצפות ליעד של 19% או 20% חרדיות באקדמיה.

המלצות פעולה

כדי להשיג את היעד לגבי הלימודים במסגרת מה"ט והכשרות מקצועיות בשלב הלימודים בגיל התיכון מוצע להלן:

1. מבחני סאלד מוגברים – (במידה שתתמיד ההתנגדות להיבחן במבחני בגרות) חיוני לספק במגוון רחב ומגוון של סמינרים (המשויכים לקהילות שונות, באזורים שונים בארץ ובסדרי גודל שונים) את האפשרות, לתלמידות המעוניינות בכך, להיבחן במבחני סאלד ברמה של 5 יחידות לימוד באנגלית ובמתמטיקה. הדבר יאפשר להן להגיע עם יסודות חזקים יותר, מיומנויות וכלים לסמינר או ללימודים גבוהים מתקדמים אחרים המאפשרים כניסה וקידום במעגלי תעסוקה איכותיים בעתיד.
2. הגדלת תמריצים להיבחנות בבחינות בגרות ברמת 5 יחידות במתמטיקה ובאנגלית.
3. הענקת כישורים דיגיטליים בסיסיים ומשופרים לתלמידות חרדיות המותאמים לעולם העבודה המתקדם והמשתנה.
4. הכשרת מורות – לחיזוק תחומי אנגלית, מתמטיקה ושפה.

המלצות לשלב הלימודים בסמינר:

1. **שילוב והטמעת הכשרות מקצועיות** – הכנסת הכשרות מקצועיות של 500 שעות ומעלה במסגרת לימודי הסמינר וכחלק אינטגרלי מהיצע מסלולי הלימודים הקיימים.
2. **הרחבה וגיוון של מסלולי הלימוד המוצעים** – והצעת מסלולים נוספים. בדומה לתוכנית לראיית חשבון. כך למשל ניתן להכניס נושאים כמו ביוטכנולוגיה, רכש ולוגיסטיקה, אקטואריה, מקצועות מעטפת הייטק – מקצועות טכנולוגיים שאינם תכנות (למשל מדעי נתונים, אבטחת מידע, ניהול דיגיטל, שיווק דיגיטלי), פיננסים, ותחומי טיפול שאינם דורשים תואר אקדמי (כמו שיננית, מפעילות מכשור רפואי וטכנאיות מעבדות). יודגש כי זיהינו במחקר ביקוש וצורך רב בהרחבה וגיוון של תחומי ומסלולי הלימודים הקיימים (נספח ג) כחלק מההתנועה וההתפתחות בקהילות חרדיות רבות, הן מצד התלמידות והוריהן והן מצד צוותי ההוראה והמנהלים בסמינרים שונים לנשים חרדיות המזהים היטב את החשיבות שבגיוון אפשרויות הלימוד במוסדותיהם.

3. לימוד איכותי ורצף אקרדיטציה, למשל באמצעות יחידות "חוץ-אקדמיות" שתופעלנה במסגרת הסמינרים ושתאפשרנה לימודים ברמה גבוהה והמשך לתואר אקדמי במסלול מקוצר. כלומר, מוצע לגבש מסלולי לימוד שבהם תרכושנה התלמידות במסגרת הסמינרים חלק מכלל נקודות הזכות הנדרשות מהיקף הלימודים האקדמיים (ללא הכותרת "אקדמיה", שנתפסת כ"מוקצית" בקרב חלקים מסוימים). בשלב הבא תוכלנה נשים אלו להשלים את התואר האקדמי במסגרת אקדמית רגילה או ייעודית. מהלך זה מחייב הכרה ותיאום בין המועצה להשכלה גבוהה וגופי רגולציה נוספים הנוגעים לכך, ומחייב לימודים ברמה גבוהה בשלב הסמינרים.
4. הואיל וקיים מחסור במסלולי הכשרה ובלמודים מקצועיים וגבוהים באזורי הפריפריה הגאוגרפית בישראל, שאליהם עוברות בשנים האחרונות משפחות חרדיות, יש להמשיך לעודד פתיחתן של מסגרות הכשרה ללימודי מקצוע בפריפריה, או התאמת מוסדות כלליים קיימים ללימודי הנדסאות ולימודים אקדמיים ייעודיים ומותאמים לנשים חרדיות.
5. השתתפות המדינה במימון לימודים: כפי שהוצע בוועדת 2030 והתקבל כהחלטת ממשלה, אך טרם יושם, קריטריון האיכות עבור הכשרה בהיקף של מעל 400 שעות ועד 1,000 שעות יעמוד על **תשואה של 6% לפחות**, במונחי שכר, מול השכר הצפוי לבוגרים במידה שלא היו עוברים את ההכשרה. בכל מקום שהתשואה להשכלה עומדת בקריטריון זה, על המדינה לשאת בעלויות מימון ההכשרה בהיקף של כ- 10,000 ש"ח לתלמידה (כפי שניתן להשכלה אקדמית). נדגיש כי יש להתחשב גם בעלויות ההכשרה עצמה. הכשרות הדורשות שימוש בחומרים ותשתיות יקרות תקבלנה תקציב גבוה יותר בהשוואה לאלו הדורשות הוראה פרונטלית בלבד. זאת על מנת להוזיל את העלויות ולאפשר לתלמידות רבות יותר לרכוש הון אנושי.

המלצות לשלב הלימודים באקדמיה

1. הגברת עידוד הסמינרים (באמצעות תקצוב מדורג) לשלב לימודים אקדמיים במסגרת הסמינר עצמו ובמסגרת לימודי האוניברסיטה הפתוחה, זאת ללא שום פגיעה ברמת השמירה על איכות אקדמית. במסגרת הסקר שנערך בקרב חרדיות עלה כי כמעט שני שלישי (62%) מהנשים החרדיות תומכות בלימודים אקדמיים במסגרת הסמינרים.
2. פתיחת אפשרויות ותחומי הכשרה נוספים שמתאימים לנשים חרדיות.

בנוסף להצעות המדיניות שהוזכרו תחת כל אחד ממסלולי ההשכלה, להלן שתי המלצות רוחביות שנועדו לקדם תעסוקה איכותית בקרב נשים חרדיות ממגוון קהילות וקבוצות גיל.

רפורמה בהכשרות טכנולוגיות ומקצועיות

1. על משרד העבודה ומשרד הכלכלה לבחון באופן שיטתי ושוטף את המקצועות שיש להם ביקוש בשוק ושלא קיימות עבורם הכשרות מתאימות לנשים חרדיות. בירור כזה ניתן לעשות באמצעות ניתוח מתווה הביקושים הספציפי של ישראל. מיפוי כזה של ביקושים נעשה במדינות מקבילות והוא מבוסס על מספר האנשים שפרשו מהתחום, מספר האנשים מהתחום שעברו לתחומים אחרים, התפתחויות ביקושים במשק וכדומה, והוא משתנה ממדינה למדינה.⁹ יש לוודא שמערכת ההכשרות המקצועיות בכלל, וזו שפונה לנשים חרדיות בפרט, נותנת מענה לתחומים שצפוי להם ביקוש בשנים הקרובות.
2. ישנם תחומים ומקצועות שונים שדורשים השכלה אקדמית בישראל ונלמדים במסגרות לא-אקדמיות במדינות אחרות. במדינות מקבילות קיימת מערכת הכשרות מקצועיות שבנויה לפי דרגות ורמות גם לפני תואר אקדמי. הדרגות הנמוכות לתואר מאפשרות המשך לימודים והשלמה של תואר בשלב מאוחר יותר. כך, הכשרה מקצועית של שנתיים מקבילה לשנה ראשונה של תואר ראשון (רמה 4) או שנה שנייה של תואר ראשון (רמה 5). בסקירת ההכשרות וההשכלה הנדרשת לכל משלח יד, ניתן לזהות משלחי יד שדורשים השכלה אקדמית בישראל, בניגוד לנדרש במדינות מקבילות. מקצועות אלו מעניינים במיוחד מכיוון שהשכלה אקדמית היא חסם שעומד בפני לא מעט חרדים. הסרה זהירה, מדודה, מוגבלת ומושכלת של הדרישה לתואר אקדמי במשלחי היד שלא נדרש להם תואר אקדמי במדינות מקבילות תפתח את האפשרות לעבוד באותם תחומים גם בקרב נשים חרדיות. תחומים כמו הנדסת מכונות ומדעי המחשב (באוסטריה), הנדסת בניין ורוקחות (בדנמרק), אופטיקה, סיעוד ותחומים שונים של אחרות – כמו אחרות מרדימה, אחרות ילדים ואחרות טיפול נמרץ (בהולנד) מדורגים ברמת הכשרה 4 או 5 ואינם דורשים תואר אקדמי (נספח ד).¹⁰ נדגיש כי אנו מסייגים המלצה זו בהתאם לבדיקות פרטניות ומדויקות של תחומים מסוימים שבהם אנו מעריכים כי גופי ההכשרה וההשכלה עשויים לשנות ולהקל את תנאי הסף הלימודיים בהם. **המלצה זו אינה מתייחסת להפחתה גורפת של תנאי סף הלימודים בכלל התחומים עבור נשים חרדיות ומחייבת עמידה בסטנדרט איכות קפדני, כפי שנהוג במדינות מערביות מקבילות.**

ייעוץ תעסוקתי מקדים שיכלול אבחון תעסוקתי, הכשרה והשמה

האבחון יתמקד במיפוי היכולות של התלמידה, פוטנציאל והעדפות אישיות אל מול האפשרויות בשוק העבודה. הצורך באבחון תעסוקתי מתקדם משמעותי יותר בחברה החרדית שכן החרדים מגיעים מחברה מוחלשת ומסוגרת, פחות משכילה, ובה מערכת חינוך חלשה יותר מבחינת הקניית כישורים לשוק העבודה. השקעה באבחון מתקדם צפויה להחזיר את עצמה בזכות העלאת שיעורי התעסוקה ואיכותה. לאחר האבחון ובעקבות תוצאותיו, תיעשה הכוונה להכשרה (אקדמית/מקצועית) ו/או לתעסוקה בתחום רלוונטי. יש להרחיב את אפשרויות הייעוץ התעסוקתי גם לשלבים מתקדמים של החיים התעסוקתיים (פיטורין, הסבה מקצועית, עזיבת מקום עבודה וכדומה). מומלץ לשלב ידע ומשאבים ממקורות קיימים (מרכזי מפת"ח למשל) באופן שיאפשר מתן מענה מתמשך לאורך השנים.

⁹ אוסטריה, דנמרק, הולנד, פינלנד, שוודיה. למשל באוסטריה:

<https://www.cedefop.europa.eu/en/countries/austria#3>

¹⁰ אוסטריה: <https://www.qualifikationsregister.at>

דנמרק: <https://www.ug.dk/uddannelser/erhvervsuddannelser>

הולנד: <https://database.nlqf.nl/>

מקורות

1. אלאור, ת' (1992), "משכילות ובורות: מעולמן של נשים חרדיות", תל אביב: עם עובד.
2. אלמו-קפיטל, ג' (2020), "נתונים על השכלה גבוהה והכשרה מקצועית של נשים חרדיות", מרכז המחקר והמידע של הכנסת.
3. דגן-בוזגלו, נ', סייגלשפר, ו', סבירסקי, ב' וחסון, י' (2021), "בין אשת חיל לאשת קריירה, תעסוקת נשים חרדיות בישראל", מרכז אדוה, מידע על שוויון וצדק חברתי בישראל.
4. כהנר, ל' ומלאך, ג' (2021), "שנתון החברה החרדית בישראל", המכון הישראלי לדמוקרטיה, סדרת חרדים בישראל.
5. כהנר, ל' ומלאך, ג' (2022), "שנתון החברה החרדית בישראל", המכון הישראלי לדמוקרטיה, סדרת חרדים בישראל.
6. לוונטל, ע', גורדון, ג' ומלאך, ג' (2022), "האם הקומץ משביע את הארי: ההתנהלות הכלכלית של משקי הבית החרדיים", המכון הישראלי לדמוקרטיה.
7. מלאך, ג' (2018), "שילוב חרדים בתעסוקה יעדים ותוכניות לשנת 2030", מוגש לוועדה הציבורית לקידום תחום התעסוקה לשנת 2030, המכון הישראלי לדמוקרטיה וגיוינט ישראל תבת.
8. מלאך, ג', כהן, ד' וזיכרמן, ח' (2016), "מכניסה לתעסוקה לתעסוקה מכניסה: תכנית אב לתעסוקת חרדים", המכון הישראלי לדמוקרטיה.
9. משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים (2020), "הוועדה לקידום תחום התעסוקה לקראת שנת 2030: דו"ח מסכם".
10. עמרייה, נ' וגבע, א' (2023), "על הפרמיה בשכר לתעודת השכלה על-תיכונית לא אקדמית", אגף הכלכלנית הראשית, משרד האוצר.
11. פלג-גבאי, מ' (2022), "תעסוקת חרדים – מבט על", מרכז המחקר והמידע של הכנסת.
12. Haveman, R. and Smeeding, T. (2006), "The Role of Higher Education in Social Mobility", *The Future of children*, 125–150.

נספח א: לוחות ואיורים נוספים

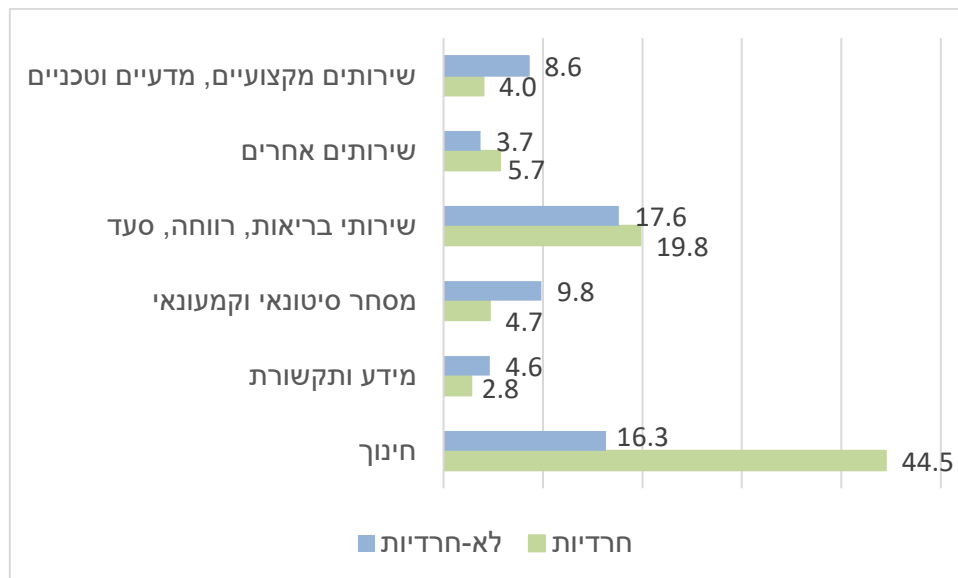
לוח נ-1: מספר ואחוז הנשים החרדיות במשלח יד הייטק לפי תחומים, בנות 25–39

2019 ל-2014	2021	2019	2017	2014	
82%	250	248	225	137	מספר הנשים במשלח יד הייטק
74%	68	57	74	39	216 עיצוב גרפי
	27%	23%	33%	28%	
133%	156	168	140	67	251 מתכנתות
	62%	68%	62%	49%	

מקור: עיבודי מכון אהרן לסקרי כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

איור נ-1: שיעור הנשים שעובדות בכל אחד מענפי התעסוקה מתוך הנשים המועסקות, בנות 25–64,

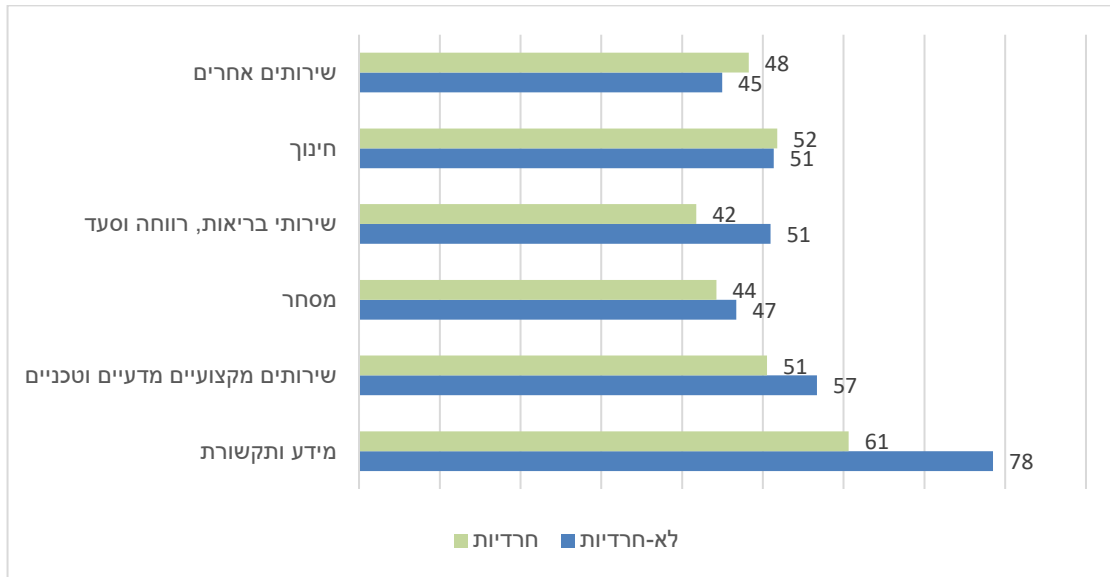
2019

מקור: עיבודי מכון אהרן לסקרי הוצאות של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

44.5% מהנשים החרדיות הועסקו ב-2019 בחינוך, שיעור גבוה בהרבה משיעור המועסקות בתחום זה בקרב יהודיות לא-חרדיות (16%). הדבר נובע מכך שמספר הילדים החרדים גדול ומצריך מספר גדול יותר של עובדים במערכת החינוך. גם נשים חרדיות רבות מעדיפות לעסוק בתחום החינוך, בשל שעות העבודה הנוחות והאפשרות לעבוד בתוך הקהילה (כהנר ומלאך, 2021), או בגלל הרצון להמשיך בתפקיד המסורתי של האישה – חינוך. סיבה נוספת היא רקע לימודי חסר (בגרות) המגביל הכשרה אקדמית ומקצועית איכותית גם בתחומים אחרים. כתוצאה מכך, שיעור לומדות ההוראה גבוה ויכולת ההשתכרות בתחום זה נמוכה. גם בתחום שירותי הבריאות, הרווחה והסעד שיעור הנשים החרדיות גבוה יותר מאשר בקרב היהודיות שאינן חרדיות – 20% ו-18% (בהתאמה).

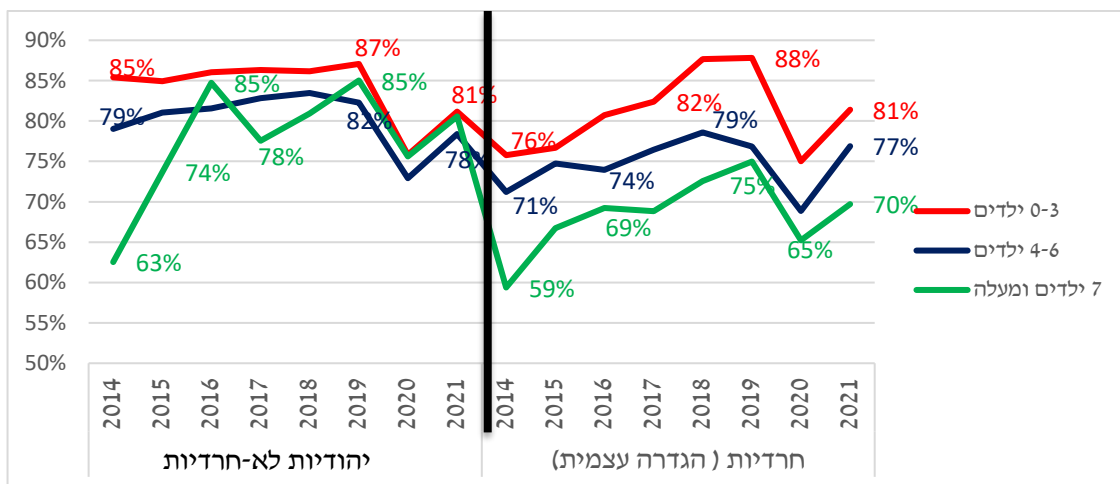
איור נ-2: שכר לשעה לפי ענפים, גילי 25–39, 2014–2019

שכר ריאלי במחירי 2021.

מקור: עיבודי מכון אהרן לסקרי הוצאות של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

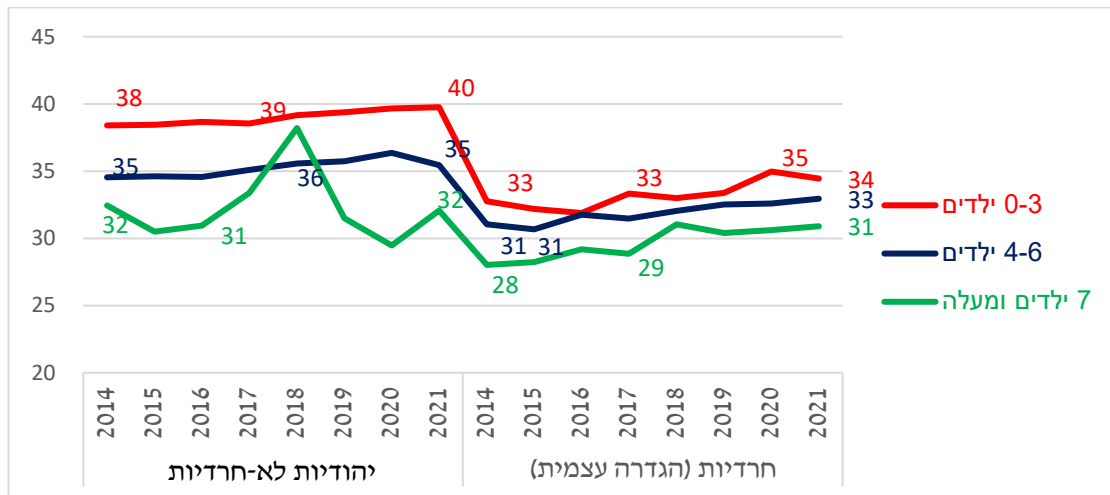
איור נ-3: שיעור תעסוקה לפי מספר ילדים בגילים 0–17, גילי 25–39

זיהוי חרדים לפי הגדרה עצמית.

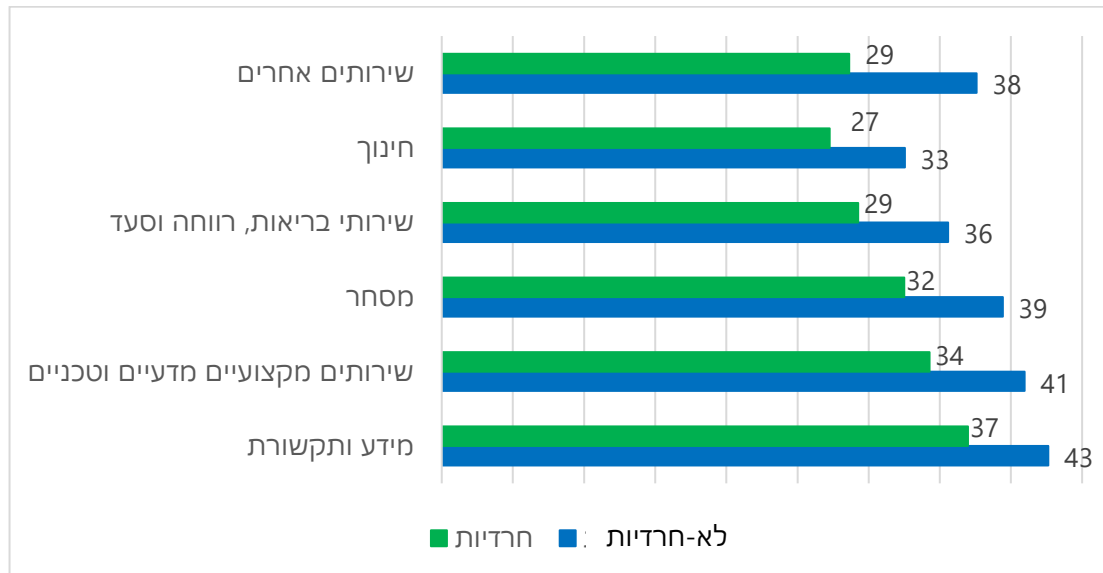
מקור: עיבודי מכון אהרן לסקרי כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

איור נ-4: שעות עבודה שבועיות לפי מספר ילדים בגילים 0-17, גילי 25-39

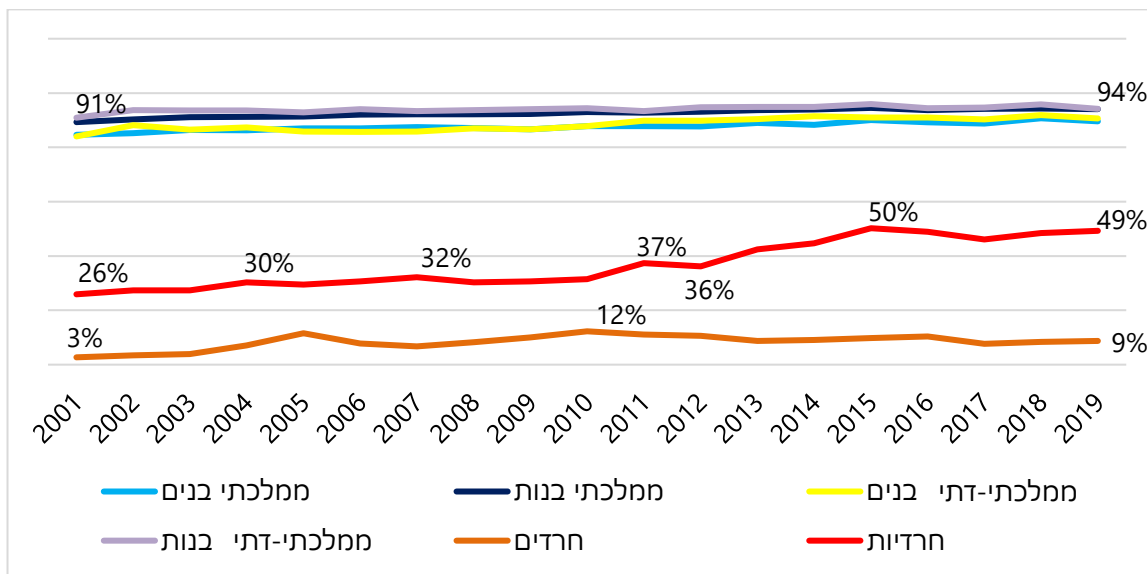
מקור: עיבודי מכון אהרן לסקרי כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

איור נ-5: שעות עבודה שבועיות לפי ענפים, גילי 25-39, 2014-2019

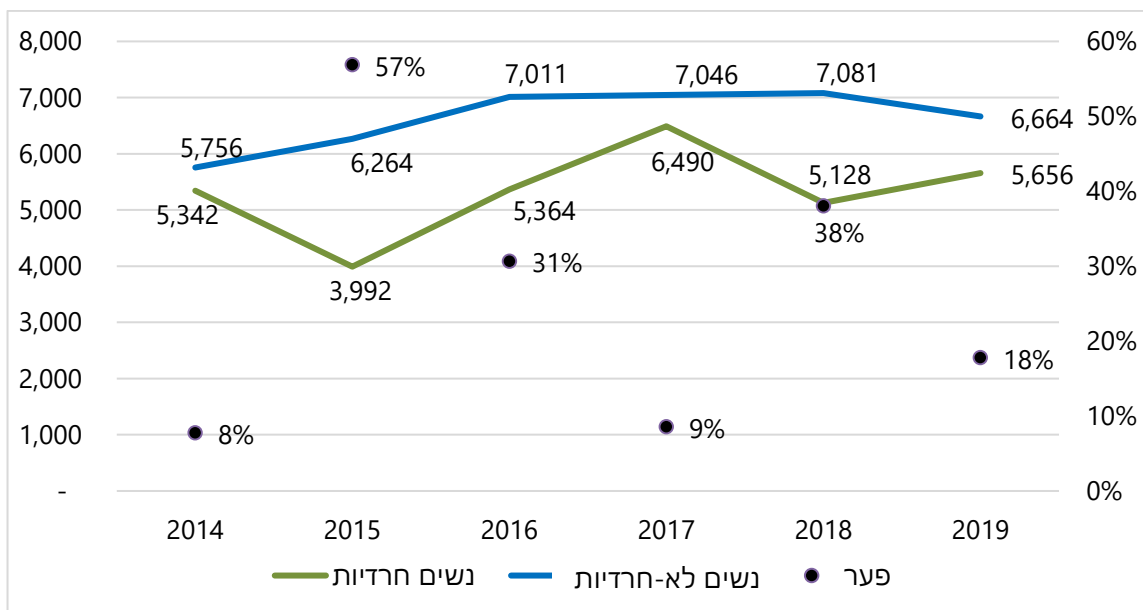
מקור: עיבודי מכון אהרן לסקרי הוצאות של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

איור נ-6: שיעור הנבחרים בבחינות בגרות לפי מגדר ורמת דתיות

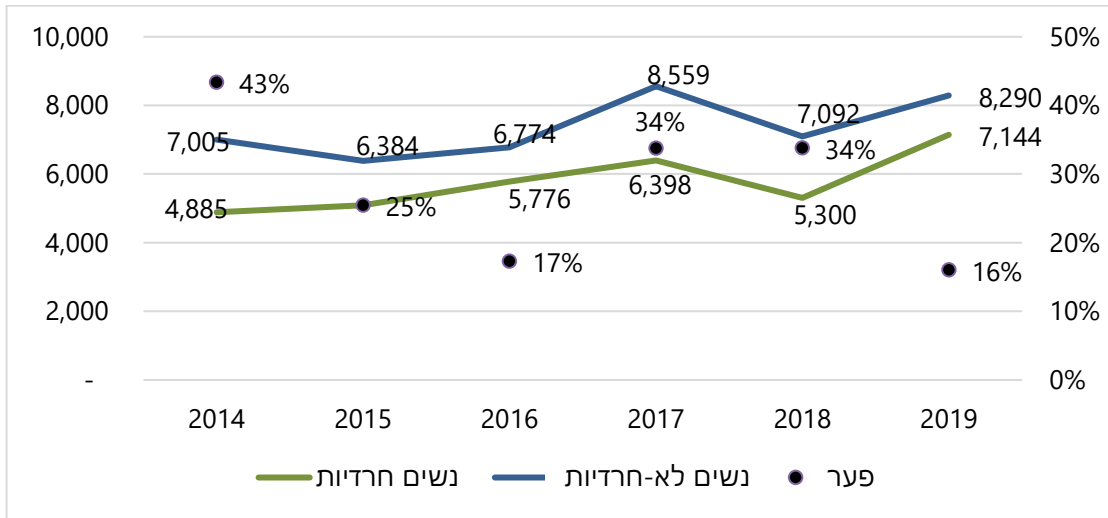
שיעור הנבחרים במבחני בגרות בכיתה י"ב מתוך כלל תלמידי י"ב באותה קבוצה.
 מקור: עיבודי מכון אהרן לנתונים גולמיים של משרד החינוך.

איור נ-7: רמת השכר ופערי השכר של נשים חרדיות ויהודיות לא-חרדיות הזכאיות לבגרות, גילי 25–39

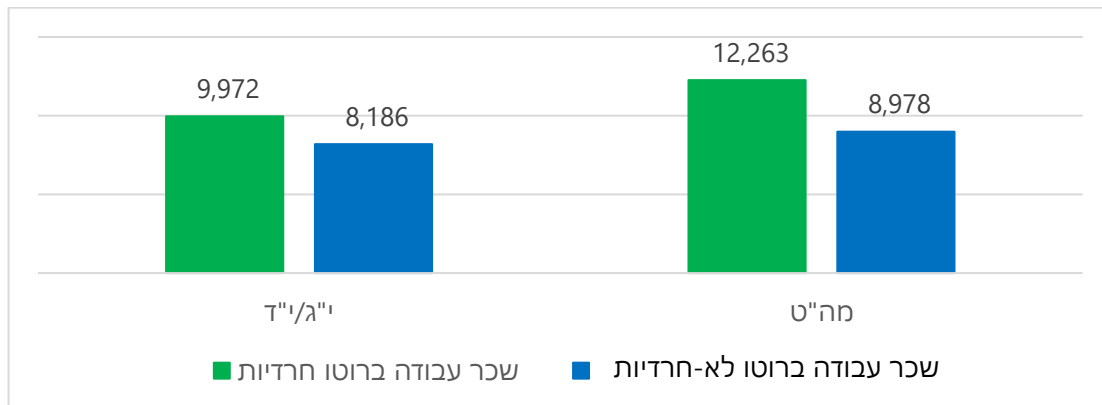
הכנסה חודשית ריאלית מעבודה שכירה במחירי 2021, נשים שכירות עם הכנסה חודשית מעל 500 ש"ח לחודש.
 מקור: עיבודי מכון אהרן לסקרי הוצאות של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

איור נ-8: רמת השכר ופערי השכר של נשים חרדיות ויהודיות לא-חרדיות בעלות השכלה על-תיכונית לא-אקדמית, גילי 25–39

הכנסה חודשית ריאלית מעבודה שכירה במחירי 2021, נשים שכירות עם הכנסה חודשית מעל 500 ש"ח לחודש. מקור: עיבודי מכון אהרן לסקרי הוצאות של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

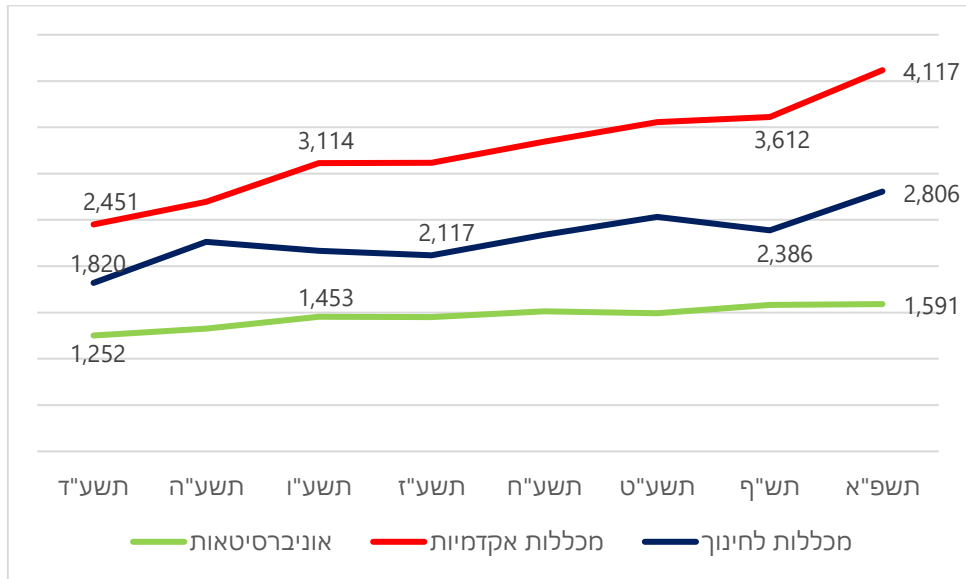
איור נ-9: שכר חודשי, נשים בגילי 25–39, 2019

שכר עבודה ברוטו. מקור: עיבודי מכון אהרן לנתונים מנהליים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

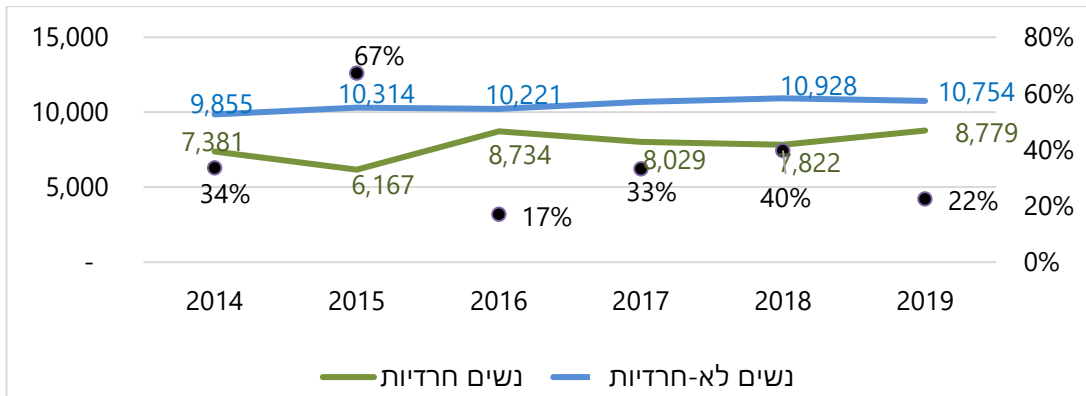
איור נ-10: מספר החרדיות שלומדות לתואר אקדמי לפי סוג המוסד

לא כולל תואר שלישי באריאל ולא כולל האוניברסיטה הפתוחה.
מקור: עיבודי מכון אהרן לנתוני המ"ג.

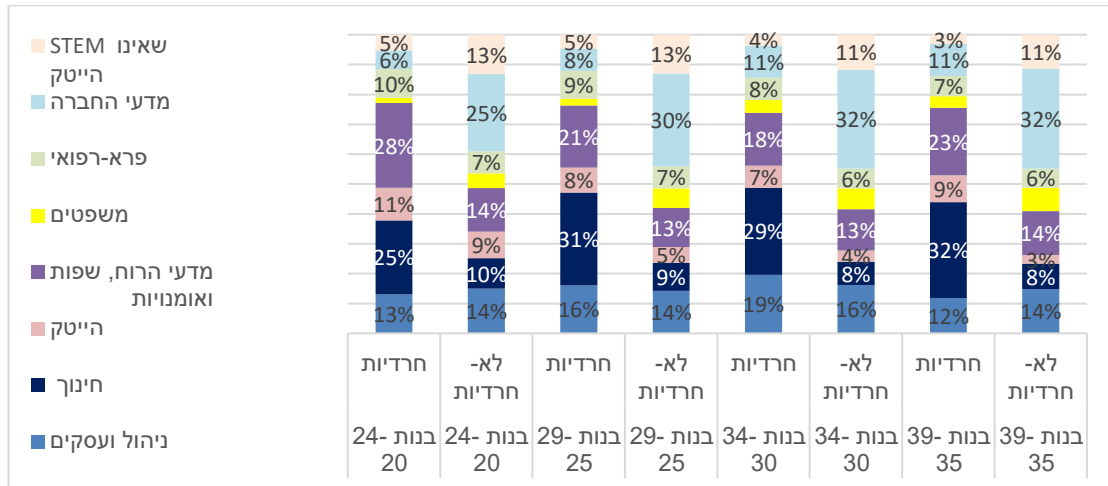
איור נ-11: רמת השכר ופערי השכר של נשים חרדיות ויהודיות לא-חרדיות בעלות תואר אקדמי, גילי

39–25

הכנסה חודשית ריאלית מעבודה שכירה במחירי 2021, נשים שכירות עם הכנסה חודשית מעל 500 ש"ח לחודש.
מקור: עיבודי מכון אהרן לסקרי הוצאות של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

איור נ-12: אחוז הנשים הלומדות כל תחום באקדמיה לפי קבוצת אוכלוסייה וגיל, 2019

מקור: עיבודי מכון אהרן לנתונים מנהליים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

נספח ב: ניתוח אקונומטרי – השכלה, תעסוקה ושכר חודשי

זכאות לתעודת בגרות / תעודה אקדמית

בלוחות הבאים מוצגים 2 מודלים לאמידת ההסתברות לזכאות לתעודת בגרות (לוחות נ-2 עד נ-4) ולאמידת ההסתברות לזכאות לתעודה אקדמית (לוחות נ-5 עד נ-7). כל אחד מהמודלים נאמד באופן מצטבר, כלומר ראשית בחנו את מקדם העניין הבסיסי (אינדיקטור לחרדיות) ולאחר מכן הוספנו משתני בקרה בהדרגה. ההסתברות לזכאות לתעודה בגרות נאמדה עבור כלל השנתונים, 1985–1999, ואילו בהינתן גילן הצעיר של ילידות שנתוני 1995–1999 לא נכללה קבוצה זו באמידת ההסתברות לזכאות לתעודה אקדמית. עבור כל אחד מהמודלים, הלוח הראשון מציג את המקדמים עבור יהודיות שאינן חרדיות ("מקדמי הבסיסי"), הלוח השני מציג את המקדמים הנוספים עבור יהודיות חרדיות ("מקדמי הפער") והלוח השלישי מציג את המקדמים הכוללים עבור יהודיות חרדיות (סכום מקדמי הבסיסי ומקדמי הפער).

להלן מבנה הרגרסיות ורשימת המשתנים המסבירים:

- (1) חרדיות
- (2) (1) + גיל
- (3) (2) + מחוז מגורים בכיתה י"א
- (4) (3) + מספר אחים בגיל 17
- (5) (4) + שנות השכלה אב/אם (בנפרד)
- (6) (5) + הכנסת אב/אם (בנפרד)
- (7) (4) + שנות השכלה הורה משכיל ביותר
- (8) (7) + הכנסת הורים כוללת
- (9) (7) + אינדיקטור להורה משכיל ביותר
- (10) (8) + אינדיקטור להורה משכיל ביותר

מודל האמידה:

$$y_i = \beta_0 + \beta_1 Haredi_i + \alpha AGE_i + \delta Dist_i + \gamma Sib17_i + \pi PARNTEDUC_i + \eta LRINC17_i + u_i$$

y_i – זכאות לתעודה (בגרות/אקדמית – 1 עבור זכאות, 0 אחרת).

$Haredi_i$ – משתנה בינארי לציון קבוצת האוכלוסייה (1 עבור נשים חרדיות, ו-0 אחרת).

AGE_i – וקטור משתנים בינאריים לציון קבוצת הגיל בשנת 2019.

$Dist_i$ – וקטור משתנים בינאריים לציון מחוז המגורים בגיל 17.

$Sib17_i$ – מספר אחים בגיל 17.

$PARNTEDUC_i$ – וקטור משתני השכלת הורים בגיל 17.

$LRINC17_i$ – וקטור משתני לוג הכנסת ההורים בגיל 17.

לוח נ-2: זכאות לבגרות כתלות במאפיינים דמוגרפיים, מקדמים – לא-חרדיות

(10)	(9)	(8)	(7)	(6)	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)	
6.7%	16.5%	12.7%	23.9%	15.4%	21.6%	69.8%	61.3%	47.1%	56.0%	קבוע
2.9	3.2	2.8	3.2	3.3	3.7	4.2	4.2	5.2		שנת לידה 1989–1985
5.9	6.6	5.9	6.7	6.8	7.7	8.4	8.3	10.6		שנת לידה 1994–1990
14.0	15.0	14.3	15.4	14.6	15.8	17.9	17.7	21.8		שנת לידה 1999–1995
0.3	0.2	0.0	-0.3	-0.1	-0.4	-3.1	-1.9			מחוז צפון
5.6	5.6	5.3	5.2	5.1	5.0	0.2	1.4			מחוז דרום
2.4	2.5	2.0	2.1	2.4	2.5	-0.7	1.5			מחוז חיפה
4.9	5.3	4.6	5.0	4.8	5.0	2.7	4.4			מחוז מרכז
8.6	9.2	8.6	9.4	7.8	8.6	13.2	10.0			מחוז יהודה ושומרון
5.6	5.9	5.3	5.5	5.4	5.5	2.7	5.3			מחוז תל אביב
-1.5	-1.8	-1.6	-1.8	-1.5	-1.8	-2.7				מספר אחים בגיל 17
				1.5	1.6					שנות השכלה אב
				1.8	2.0					שנות השכלה אם
				0.6						לוג הכנסת אב בגיל 17
				0.5						לוג הכנסת אם בגיל 17
3.1	3.4	2.9	3.2							שנות השכלה של ההורה המשכיל ביותר
1.3		1.4								לוג הכנסת הורים כוללת בגיל 17
1.2	1.3									ההורה המשכיל ביותר – האב
5.7	6.5									הורים בעלי שנות השכלה זהות
747,460	747,460	747,460	747,460	659,246	659,246	801,689	801,689	1,024,760	1,024,760	מספר תצפיות
0.261	0.254	0.259	0.251	0.261	0.254	0.204	0.194	0.0840	0.0610	adj R-sqr

הקבוע מיוצג באחוזים, שאר המקדמים מיוצגים בנקודות אחוז. כל המקדמים מובהקים, למעט אלו המסומנים ב-♀.

מקור: עיבודי מכון אהרן לנתונים מנהליים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2019.

לוח נ-3: זכאות לבגרות כתלות במאפיינים דמוגרפיים, פער חרדיות לעומת לא-חרדיות

(10)	(9)	(8)	(7)	(6)	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)	
14.80%	8.01%	12.90%	4.79%	-0.28%	-3.84%	-49.40%	-58.30%	-34.50%	-38.40%	קבוע
-1.2	-1.5	-1.3	-1.5	-1.1	-1.4	-2.1	-2.3	-2.1		שנת לידה 1985–1989
-2.5	-2.9	-2.7	-3.3	-3.2	-3.8	-4.7	-4.9	-5.9		שנת לידה 1990–1994
-7.6	-8.0	-7.8	-8.3	-7.2	-7.8	-10.2	-10.4	-13.1		שנת לידה 1995–1999
32.8	33.3	33.1	33.7	34.2	35.1	36.6	37.9			מחוז צפון
19.9	20.2	19.9	20.3	28.9	29.5	22.1	22.5			מחוז דרום
31.8	32.2	32.0	32.4	36.8	37.6	34.8	35.1			מחוז חיפה
26.3	26.5	26.7	27.0	26.4	27.2	32.4	35.4			מחוז מרכז
-7.7	-8.2	-7.7	-8.3	-6.3	-7.0	-11.9	-9.2			מחוז יהודה ושומרון
-3.4	-3.3	-3.2	-3.1	-1.1	-0.7	-0.8	-2.5			מחוז תל אביב
-0.6	-0.4	-0.6	-0.4	-0.6	-0.4	0.2				מספר אחים בגיל 17
				-2.4	-2.5					שנות השכלה אב
				-0.8	-0.9					שנות השכלה אם
				-0.2						לוג הכנסת אב בגיל 17
				-0.4						לוג הכנסת אם בגיל 17
-3.5	-3.8	-3.5	-3.8							שנות השכלה של ההורה המשכיל ביותר
-0.9		-1.0								לוג הכנסת הורים כוללת בגיל 17
-3.3	-3.4									ההורה המשכיל ביותר – האב
-2.2	-3.0									הורים בעלי שנות השכלה זהות
747,460	747,460	747,460	747,460	659,246	659,246	801,689	801,689	1,024,760	1,024,760	מספר תצפיות
0.261	0.254	0.259	0.251	0.261	0.254	0.204	0.194	0.0840	0.0610	adj R-sqr

הקבוע מיוצג באחוזים, שאר המקדמים מיוצגים בנקודות אחוז. כל המקדמים מובהקים, למעט אלו המסומנים ב-♀.

מקור: עיבודי מכון אהרן לנתונים מנהליים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2019.

לוח נ-4: זכאות לבגרות כתלות במאפיינים דמוגרפיים, מקדמים – חרדיות סה"כ (לא-חרדיות + פער)

(10)	(9)	(8)	(7)	(6)	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)	
21.5%	24.5%	25.6%	28.7%	15.1%	17.8%	20.4%	3.0%	12.6%	17.6%	קבוע
1.7	1.7	1.6	1.6	2.2	2.3	2.1	1.9	3.1		שנת לידה 1989–1985
3.4	3.7	3.2	3.5	3.5	3.9	3.8	3.4	4.8		שנת לידה 1994–1990
6.4	7.0	6.5	7.1	7.4	8.0	7.7	7.3	8.7		שנת לידה 1999–1995
33.1	33.5	33.1	33.4	34.1	34.7	33.5	36.0			מחוז צפון
25.5	25.8	25.2	25.5	34.0	34.5	22.3	23.9			מחוז דרום
34.2	34.7	34.0	34.5	39.2	40.1	34.1	36.6			מחוז חיפה
31.2	31.8	31.3	32.0	31.2	32.2	35.1	39.8			מחוז מרכז
0.9	1.0	0.9	1.0	1.5	1.6	1.3	0.8			מחוז יהודה ושומרון
2.3	2.6	2.2	2.4	4.3	4.8	1.9	2.8			מחוז תל אביב
-2.1	-2.2	-2.2	-2.3	-2.1	-2.2	-2.5				מספר אחים בגיל 17
				-0.9	-0.9					שנות השכלה אב
				1.0	1.0					שנות השכלה אם
				0.4						לוג הכנסת אב בגיל 17
				0.1						לוג הכנסת אם בגיל 17
-0.4	-0.4	-0.7	-0.6							שנות השכלה של ההורה המשכיל ביותר
0.4		0.4								לוג הכנסת הורים כוללת בגיל 17
-2.1	-2.2									ההורה המשכיל ביותר – האב
3.5	3.5									הורים בעלי שנות השכלה זהות
747,460	747,460	747,460	747,460	659,246	659,246	801,689	801,689	1,024,760	1,024,760	מספר תצפיות
0.261	0.254	0.259	0.251	0.261	0.254	0.204	0.194	0.0840	0.0610	adj R-sqr

הקבוע מיוצג באחוזים, שאר המקדמים מיוצגים בנקודות אחוז. כל המקדמים שונים באופן מובהק מהמקדמים של הלא-חרדיות, למעט אלו המסומנים ב-φ.

מקור: עיבודי מכון אהרן לנתונים מנהליים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2019.

לוח נ-5: השכלה אקדמית כתלות במאפיינים דמוגרפיים, מקדמים – לא-חרדיות

(10)	(9)	(8)	(7)	(6)	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)	
-10.3%	-0.2%	-4.4%	7.1%	-4.5%	2.5%	64.4%	55.9%	44.8%	42.2%	קבוע
-3.4	^q 0.0	-0.4	-0.1	^q -0.1	0.3	1.2	1.2	1.6		שנת לידה 1989–1985
-16.9	-16.1	-16.8	-16.0	-17.1	-16.1	-13.8	-14.0	-10.0		שנת לידה 1994–1990
^q -0.2	-0.5	-0.6	-1.0	-0.2	-0.5	-5.3	-4.2			מחוז צפון
-1.2	-1.3	-1.6	-1.7	-1.2	-1.3	-8.4	-7.3			מחוז דרום
1.0	1.0	0.6	0.6	1.3	1.4	-3.3	-1.1			מחוז חיפה
2.1	2.5	1.8	2.2	2.3	2.5	-1.3	^q 0.3			מחוז מרכז
8.9	9.6	8.9	9.7	8.2	9.2	14.4	11.2			מחוז יהודה ושומרון
1.2	1.4	0.9	1.1	1.4	1.5	-3.0	-0.5			מחוז תל אביב
-1.3	-1.6	-1.3	-1.6	-1.3	-1.7	-2.7				מספר אחים בגיל 17
				2.0	2.1					שנות השכלה אב
				2.2	2.4					שנות השכלה אם
				0.6						לוג הכנסת אב בגיל 17
				0.6						לוג הכנסת אם בגיל 17
3.8	4.1	3.6	3.9							שנות השכלה של ההורה המשכיל ביותר
1.4		1.4								לוג הכנסת הורים כוללת בגיל 17
1.6	1.7									ההורה המשכיל ביותר – האב
5.8	6.7									הורים בעלי שנות השכלה זהות
542,685	542,684	542,684	542,684	479,572	479,572	584,940	584,940	774,297	774,297	מספר תצפיות
0.154	0.146	0.152	0.143	0.151	0.143	0.0879	0.0795	0.0375	0.0278	adj R-sqr

הקבוע מיוצג באחוזים, שאר המקדמים מיוצגים בנקודות אחוז. כל המקדמים מובהקים, למעט אלו המסומנים ב-^q.

מקור: עיבודי מכון אהרן לנתונים מנהליים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2019.

לוח נ-6: השכלה אקדמית כתלות במאפיינים דמוגרפיים, פער חרדיות לעומת לא-חרדיות

(10)	(9)	(8)	(7)	(6)	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)	
23.30%	17.20%	20.30%	12.90%	3.97%	-0.64%	-39.7%	-43.2%	-31.9%	-27.0%	קבוע
2.2	2.0	2.2	1.9	2.1	^q 1.8	^q 0.3	^q 0.2	^q 0.3		שנת לידה 1989–1985
20.8	20.4	20.6	20.1	21.1	20.6	17.5	17.5	14.1		שנת לידה 1994–1990
2.4	3.3	2.4	3.4	^q 0.7	^q 1.9	7.5	8.3			מחוז צפון
3.2	3.7	3.1	3.8	3.4	4.1	9.0	9.0			מחוז דרום
-32.6	-2.5	-3.2	-2.4	-4.0	-3.0	1.4	1.1			מחוז חיפה
5.7	6.2	6.1	6.7	5.7	6.7	12.9	14.5			מחוז מרכז
-10.2	-10.8	-10.5	-11.2	-12.0	-12.8	-14.9	-12.0			מחוז יהודה ושומרון
-6.5	-6.4	-6.3	-6.1	-6.2	-5.7	-1.9	-3.9			מחוז תל אביב
-0.3	-0.2	-0.3	-0.2	-0.2	^q -0.1	1.0				מספר אחים בגיל 17
				-2.2	-2.3					שנות השכלה אב
				-0.4	-0.4					שנות השכלה אם
				-0.3						לוג הכנסת אב בגיל 17
				-0.3						לוג הכנסת אם בגיל 17
-3.3	-3.6	-3.3	-3.6							שנות השכלה של ההורה המשכיל ביותר
		-0.9								לוג הכנסת הורים כוללת בגיל 17
-4.8	-5.0									ההורה המשכיל ביותר – האב
-4.4	-5.2									הורים בעלי שנות השכלה זהות
542,685	542,684	542,684	542,684	479,572	479,572	584,940	584,940	774,297	774,297	מספר תצפיות
0.154	0.146	0.152	0.143	0.151	0.143	0.0879	0.0795	0.0375	0.0278	adj R-sqr

הקבוע מיוצג באחוזים, שאר המקדמים מיוצגים בנקודות אחוז. כל המקדמים מובהקים, למעט אלו המסומנים ב-q.

מקור: עיבודי מכון אהרן לנתונים מנהליים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2019.

לוח נ-7: השכלה אקדמית כתלות במאפיינים דמוגרפיים, מקדמים – חרדיות סה"כ (לא-חרדיות + פער)

(10)	(9)	(8)	(7)	(6)	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)	
13.0%	17.0%	15.9%	20.0%	-0.5%	1.8%	24.7%	12.7%	12.9%	15.2%	קבוע
-1.2	2.0	1.8	1.9	2.0	^q 2.1	^q 1.5	^q 1.5	^q 1.9		שנת לידה 1989–1985
3.9	4.3	3.8	4.1	4.0	4.5	3.7	3.5	4.1		שנת לידה 1994–1990
2.2	2.8	1.7	2.4	^q 0.5	^q 1.4	2.3	4.1			מחוז צפון
2.0	2.4	1.6	2.0	2.2	2.8	0.6	1.7			מחוז דרום
-31.6	-1.5	-2.5	-1.7	-2.7	-1.6	-1.8	0.0			מחוז חיפה
7.8	8.8	7.9	8.8	8.0	9.2	11.6	14.8			מחוז מרכז
-1.3	-1.2	-1.6	-1.5	-3.8	-3.6	-0.5	-0.8			מחוז יהודה ושומרון
-5.3	-4.9	-5.4	-5.0	-4.8	-4.3	-5.0	-4.3			מחוז תל אביב
-1.6	-1.7	-1.6	-1.8	-1.5	^q -1.7	-1.7				מספר אחים בגיל 17
				-0.2	-0.2					שנות השכלה אב
				1.9	2.0					שנות השכלה אם
				0.4						לוג הכנסת אב בגיל 17
				0.3						לוג הכנסת אם בגיל 17
0.5	0.6	0.3	0.3							שנות השכלה של ההורה המשכיל ביותר
1.4		0.5								לוג הכנסת הורים כוללת בגיל 17
-3.2	-3.3									ההורה המשכיל ביותר – האב
1.4	1.5									הורים בעלי שנות השכלה זהות
542,685	542,684	542,684	542,684	479,572	479,572	584,940	584,940	774,297	774,297	מספר תצפיות
0.154	0.146	0.152	0.143	0.151	0.143	0.0879	0.0795	0.0375	0.0278	adj R-sqr

הקבוע מיוצג באחוזים, שאר המקדמים מיוצגים בנקודות אחוז. כל המקדמים שונים באופן מובהק מהמקדמים של הלא-חרדיות, למעט אלו המסומנים ב-^q.

מקור: עיבודי מכון אהרן לנתונים מנהליים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2019.

תעסוקה ושכר

בלוחות הבאים מוצגים 2 מודלים, לאמידת ההסתברות לתעסוקה (לוחות נ-8 עד נ-10) ולאמידת (לוג) השכר החדשי (לוחות נ-11 עד נ-13). כל אחד מהמודלים נאמד באופן מצטבר, כלומר ראשית בחנו את מקדם העניין הבסיסי (אינדיקטור לחרדיות) ולאחר מכן הוספנו משתני בקרה בהדרגה. בהינתן גילן הצעיר של ילידות שנתוני 1995–1999, קבוצה זו לא נכללה. עבור כל אחד מהמודלים, הלוח הראשון מציג את המקדמים עבור יהודיות שאינן חרדיות ("מקדמי הבסיסי"), הלוח השני מציג את המקדמים הנוספים עבור יהודיות חרדיות ("מקדמי הפער") והלוח השלישי מציג את המקדמים הכוללים עבור יהודיות חרדיות (סכום מקדמי הבסיסי ומקדמי הפער).

להלן מבנה הרגרסיות ורשימת המשתנים המסבירים:

- (1) חרדיות
- (2) (1) + גיל
- (3) (2) + תעודה גבוהה ביותר
- (4) (3) + מצב משפחתי
- (5) (4) + מספר ילדים
- (6) (5) + מחוז מגורים
- (7) (6) + שנים מאז קבלת התואר
- (8) (7) + אינדיקטור לתעסוקת ההורים בגיל 17

מודל האמידה:

$$y_i = \beta_0 + \beta_1 Haredi_i + \alpha AGE_i + \eta Educ_i + \mu Mstat_i + \gamma child_i + \delta Dist_i + \psi years_i + \pi Prntemp17_i + u_i$$

y_i – תעסוקה (1 עבור מועסקת, 0 אחרת) / לוג שכר חודשי.

$Haredi_i$ – משתנה בינארי לציון קבוצת האוכלוסייה (1 עבור נשים חרדיות, ו-0 אחרת).

AGE_i – וקטור משתנים בינאריים לציון קבוצת הגיל בשנת 2019.

$Educ_i$ – וקטור משתנים בינאריים לציון התעודה הגבוהה ביותר בשנת 2019.

$Mstat_i$ – וקטור משתנים בינאריים לציון המצב המשפחתי בשנת 2019.

$child_i$ – מספר ילדים בשנת 2019.

$Dist_i$ – וקטור משתנים בינאריים לציון מחוז המגורים בגיל 17.

$years_i$ – שנים מקבלת התואר.

$Prntemp17_i$ – וקטור משתני תעסוקת ההורים בגיל 17.

לוח נ-8: תעסוקה כתלות במאפיינים דמוגרפיים, מקדמים – לא-חרדיות

(8)	(7)	(6)	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)	
36.3%	43.2%	42.7%	47.1%	49.6%	60.1%	74.4%	77.0%	קבוע
3.3	4.2	5.1	4.8	3.3	1.6	2.4		שנת לידה 1989–1985
10.0	11.9	13.3	13.1	10.4	5.3	5.7		שנת לידה 1994–1990
11.6	17.7	17.4	20.3	20.3	20.0			לכל היותר תעודת בגרות
10.6	16.5	16.5	19.3	19.3	20.8			י"ג י"ד
15.3	20.5	20.5	23.1	22.6	24.1			מה"ט
20.2	20.6	23.3	25.7	25.1	26.0			אקדמי
-0.6	-0.6							שנים מקבלת התואר
6.9	6.5	6.5	8.4	13.4				נשואה
14.7	14.7	14.7	17.4	20.4				גרושה
9.3	7.8	7.9	10.9	14.7				אלמנה
2.6	2.8	2.7	2.8					מספר ילדים
5.8	8.4	8.4						מחוז צפון
7.6	9.7	9.6						מחוז דרום
5.4	7.5	7.4						מחוז חיפה
7.4	10.1	9.9						מחוז מרכז
5.8	8.2	8.2						מחוז יהודה ושומרון
6.4	8.2	8.1						מחוז תל אביב
16.4								רק האב היה מועסק בגיל 17
17.8								רק האם הייתה מועסקת בגיל 17
18.9								שני ההורים היו מועסקים בגיל 17
762,174	762,174	762,174	773,791	773,791	774,297	774,297	774,297	מספר תצפיות
0.13	0.1	0.0993	0.115	0.109	0.086	0.009	0.006	adj R-sqr

הקבוע מיוצג באחוזים, שאר המקדמים מיוצגים בנקודות אחוז. כל המקדמים מובהקים, למעט אלו המסומנים ב-♀.

מקור: עיבודי מכון אהרן לנתונים מנהליים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2019.

לוח נ-9: תעסוקה כתלות במאפיינים דמוגרפיים, פער חרדיות לעומת לא-חרדיות

(8)	(7)	(6)	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)	
36.2%	13.8%	32.2%	30.2%	27.4%	20.9%	8.1%	10.5%	קבוע
^q -0.1	-0.9	-1.8	-1.5	^q 0.2	1.7	1.3		שנת לידה 1989–1985
-2.4	-3.9	-5.2	-5.2	-2.1	2.6	3.0		שנת לידה 1994–1990
-9.9	-15.6	-15.3	-17.9	-17.8	-17.7			לכל היותר תעודת בגרות
-8.5	-14.0	-13.9	16.4	-16.3	-17.9			י"ג י"ד
-9.3	-13.8	-13.8	-16.5	-16.0	-17.5			מה"ט
-10.0	-15.2	-13.4	-15.9	-15.2	-16.4			אקדמי
0.3	0.3							שנים מקבלת התואר
-2.6	-2.0	-2.0	-3.9	-9.3				נשואה
-11.7	-11.6	-11.7	-14.4	-17.4				גרופה
-20.9	-19.3	-19.4	-21.9	-25.8				אלמנה
-2.7	-2.9	-2.8	-2.9					מספר ילדים
-5.9	-8.2	-8.2						מחוז צפון
-6.2	-8.0	-7.9						מחוז דרום
-1.6	-3.2	-3.1						מחוז חיפה
-4.0	-6.1	-6.0						מחוז מרכז
-2.4	-4.8	-4.8						מחוז יהודה ושומרון
-2.9	-4.3	-4.3						מחוז תל אביב
-14.9								רק האב היה מועסק בגיל 17
-12.4								רק האם הייתה מועסקת בגיל 17
-13.3								שני ההורים היו מועסקים בגיל 17
762,174	762,174	762,174	773,791	773,791	774,297	774,297	774,297	מספר תצפיות
0.13	0.1	0.0993	0.115	0.109	0.086	0.009	0.006	adj R-sqr

הקבוע מיוצג באחוזים, שאר המקדמים מיוצגים בנקודות אחוז. כל המקדמים מובהקים, למעט אלו המסומנים ב-q.

מקור: עיבודי מכון אהרן לנתונים מנהליים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2019.

לוח נ-10: תעסוקה כתלות במאפיינים דמוגרפיים, מקדמים – חרדיות סה"כ (לא-חרדיות + פער)

(8)	(7)	(6)	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)	
72.5%	57.0%	74.9%	77.3%	77.0%	81.0%	82.5%	87.5%	קבוע
^א 3.2	3.3	3.3	3.3	3.5	3.4	^א 3.7		שנת לידה 1989–1985
7.6	8.0	8.1	7.9	8.3	7.9	8.7		שנת לידה 1994–1990
1.7	2.1	2.1	2.4	2.5	2.3			לכל היותר תעודת בגרות
2.1	2.5	2.6	35.7	3.0	2.9			י"ג י"ד
6.0	6.7	6.7	6.6	6.6	6.6			מה"ט
10.2	5.4	9.9	9.8	9.9	9.6			אקדמי
-0.3	-0.3							שנים מקבלת התואר
4.3	4.5	4.4	4.4	4.1				נשואה
3.0	3.1	3.0	3.0	3.0				גרושה
-11.6	-11.5	-11.5	-11.0	-11.1				אלמנה
-0.1	-0.1	-0.1	-0.1					מספר ילדים
0.0	0.2	0.2						מחוז צפון
1.4	1.7	1.7						מחוז דרום
3.8	4.3	4.3						מחוז חיפה
3.5	4.0	4.0						מחוז מרכז
3.4	3.4	3.4						מחוז יהודה ושומרון
3.5	3.9	3.8						מחוז תל אביב
1.5								רק האב היה מועסק בגיל 17
5.4								רק האם הייתה מועסקת בגיל 17
5.6								שני ההורים היו מועסקים בגיל 17
762,174	762,174	762,174	773,791	773,791	774,297	774,297	774,297	מספר תצפיות
0.13	0.1	0.0993	0.115	0.109	0.086	0.009	0.006	adj R-sqr

הקבוע מיוצג באחוזים, שאר המקדמים מיוצגים בנקודות אחוז. כל המקדמים שונים באופן מובהק מהמקדמים של הלא-חרדיות, למעט אלו המסומנים ב-^א.

מקור: עיבודי מכון אהרן לנתונים מנהליים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2019.

לוח נ-11: שכר כתלות במאפיינים דמוגרפיים, מקדמים – לא-חרדיות

(8)	(7)	(6)	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)	
8.55	8.59	8.62	8.73	8.69	8.75	9.03	8.86	קבוע
-0.08	-0.08	-0.12	-0.13	-0.11	-0.11	-0.10		שנת לידה 1985–1989
-0.31	-0.30	-0.37	-0.39	-0.35	-0.37	-0.42		שנת לידה 1990–1994
0.06	0.09	0.10	0.11	0.11	0.11			לכל היותר תעודת בגרות
0.19	0.21	0.21	0.21	0.22	0.22			י"ג י"ד
0.03	0.30	0.31	0.28	0.29	0.30			מה"ט
0.35	0.37	0.49	0.51	0.52	0.52			אקדמי
0.03	0.03							שנים מקבלת התואר
0.16	0.15	0.16	0.15	0.09				נשואה
0.04	0.04	0.04	0.02	-0.01				גרושה
-0.10	-0.11	-0.12	-0.13	-0.18				אלמנה
-0.03	-0.03	-0.03	-0.04					מספר ילדים
-0.06	-0.05	-0.04						מחוז צפון
0.02	0.02	0.03						מחוז דרום
-0.01	[♀] -0.01	[♀] -0.002						מחוז חיפה
0.12	0.13	0.14						מחוז מרכז
0.00	0.01	0.16						מחוז יהודה ושומרון
0.21	0.22	0.22						מחוז תל אביב
0.06								רק האב היה מועסק בגיל 17
0.08								רק האם הייתה מועסקת בגיל 17
0.10								שני ההורים היו מועסקים בגיל 17
600,549	600,549	600,549	600,945	600,945	601,209	601,209	601,209	מספר תצפיות
0.161	0.159	0.153	0.14	0.137	0.135	0.0473	0.00335	adj R-sqr

כל המקדמים מובהקים, למעט אלו המסומנים ב-♀.

מקור: עיבודי מכון אהרן לנתונים מנהליים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2019.

לוח נ-12: שכר כתלות במאפיינים דמוגרפיים, פער חרדיות לעומת לא-חרדיות

(8)	(7)	(6)	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)	
0.04	0.03	0.02	-0.08	-0.03	-0.03	-0.23	-0.15	קבוע
0.03	0.02	0.06	0.06	0.03	0.04	0.05		שנת לידה 1985–1989
0.14	0.14	0.19	0.19	0.14	0.16	0.26		שנת לידה 1990–1994
0.03	0.02	0.00	-0.03	-0.03	-0.03			לכל היותר תעודת בגרות
-0.07	-0.08	-0.08	-0.07	-0.07	-0.07			י"ג י"ד
0.36	0.35	0.35	0.39	0.38	0.38			מה"ט
0.01	-0.02	-0.03	-0.05	-0.06	-0.07			אקדמי
0.01	0.01							שנים מקבלת התואר
-0.10	-0.09	-0.09	-0.08	-0.01				נשואה
-0.15	-0.14	-0.13	-0.12	-0.09				גרושה
-0.40	-0.39	-0.38	-0.35	-0.30				אלמנה
0.04	0.04	0.04	0.04					מספר ילדים
-0.19	-0.19	-0.19						מחוז צפון
-0.13	-0.14	-0.14						מחוז דרום
-0.09	-0.09	-0.09						מחוז חיפה
-0.09	-0.09	-0.09						מחוז מרכז
-0.08	-0.09	-0.09						מחוז יהודה ושומרון
-0.12	-0.12	-0.12						מחוז תל אביב
-0.04								רק האב היה מועסק בגיל 17
-0.01								רק האם הייתה מועסקת בגיל 17
0.00								שני ההורים היו מועסקים בגיל 17
600,549	600,549	600,549	600,945	600,945	601,209	601,209	601,209	מספר תצפיות
0.161	0.159	0.153	0.14	0.137	0.135	0.0473	0.00335	adj R-sqr

כל המקדמים מובהקים, למעט אלו המסומנים ב- ρ .

מקור: עיבודי מכון אהרן לנתונים מנהליים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2019.

לוח נ-13: שכר כתלות במאפיינים דמוגרפיים, מקדמים – חרדיות סה"כ (לא-חרדיות + פער)

(8)	(7)	(6)	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)	
8.58	8.63	8.63	8.65	8.65	8.72	8.81	8.72	קבוע
-0.06	-0.05	-0.06	-0.07	-0.07	-0.08	-0.05		שנת לידה 1989–1985
-0.17	-0.16	-0.18	-0.20	-0.21	-0.21	-0.16		שנת לידה 1994–1990
0.10	0.11	[‡] 0.11	0.08	0.08	0.08			לכל היותר תעודת בגרות
0.11	0.12	0.12	0.15	0.15	0.14			י"ג י"ד
0.39	0.66	0.66	0.67	0.67	0.68			מה"ט
[‡] 0.36	0.35	0.46	0.46	0.45	0.45			אקדמי
0.03	0.03							שנים מקבלת התואר
0.06	0.06	0.07	0.07	[‡] 0.08				נשואה
-0.10	-0.10	-0.10	-0.10	-0.10				גרשה
-0.50	-0.50	-0.50	-0.48	-0.48				אלמנה
0.01	0.01	0.01	0.00					מספר ילדים
-0.24	-0.23	-0.23						מחוז צפון
-0.12	-0.11	-0.11						מחוז דרום
-0.10	-0.09	-0.09						מחוז חיפה
0.03	0.04	0.05						מחוז מרכז
-0.08	-0.08	0.07						מחוז יהודה ושומרון
0.09	0.10	0.10						מחוז תל אביב
0.02								רק האב היה מועסק בגיל 17
[‡] 0.07								רק האם הייתה מועסקת בגיל 17
[‡] 0.10								שני ההורים היו מועסקים בגיל 17
600,549	600,549	600,549	600,945	600,945	601,209	601,209	601,209	מספר תצפיות
0.161	0.159	0.153	0.14	0.137	0.135	0.0473	0.00335	adj R-sqr

כל המקדמים שונים באופן מובהק מהמקדמים של הלא-חרדיות, למעט אלו המסומנים ב-[‡].

מקור: עיבודי מכון אהרן לנתונים מנהליים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2019.

נספח ג: דוגמה לתחומי הלימוד שניתן למצוא בסמינרים ובמרכזי הכשרה

מקצועית

המרכז החרדי להכשרה מקצועית

- הנדסאים:
  - הנדסה אזרחית (הנדסאי בניין)
  - הנדסאי אדריכלות ועיצוב פנים
  - הנדסאי חשמל
  - הנדסאי עיצוב תעשייתי
  - הנדסאי תוכנה
  - הנדסאי מכשור רפואי
  - מכינה טכנולוגית (קדם-הנדסאים)
- חשבונאות:
  - הנהלת חשבונות סוג 1+2
  - הנהלת חשבונות סוג 3 ראשי
  - חשבות שכר
  - ייעוץ מס
- טיפול פסיכולוגי: פסיכותרפיה קוגניטיבית
- הייטק וטכנולוגיה
  - בדיקת תוכנה QA
  - חשמלאי מוסמך
  - חשמלאי שירות
  - יישומי מחשבים בעסקים
  - מתכנת בכיר
  - תחזוקת מחשבים וניהול רשתות
  - תכנות מתקדם
- מנהל ושיווק
  - מזכירות רפואית
  - מטפלות למעונות יום
  - ניהול לוגיסטי ומחסן ממוחשב
  - שיווק וקידום מכירות
- עיצוב ומולטימדיה
  - גרפיקה ממוחשבת ועיצוב אתרים
  - מולטימדיה ועיצוב אתרים
  - עיצוב גרפי וגרפיקה ממוחשבת
  - עיצוב פנים
  - הדמיות – 3D MAX
  - צילום מקצועי

בכיר

מרכז הכשרה ללימודי הייטק, חשבונאות ומנהל לנשים ונערות מהמגזר החרדי.

- בודקת שכר – תעודה ממשרד הכלכלה
- הנהח"ש 1+2 – תעודה ממשרד הכלכלה
- חשבות שכר – תעודה מטעם לשכת רואי חשבון
- הנדסת תוכנה – מסלול מה"ט – תעודה ממה"ט
- הנדסת תוכנה FULL STUCK – תעודה ממשרד הכלכלה
- בדיקות תוכנה QA – תעודה ממשרד הכלכלה
- מזכירות רפואית – תעודה ממשרד הכלכלה
- Help desk תמיכה תפעולית – תעודה ממשרד הכלכלה
- מזכירות ניהולית בכירה – תעודה ממשרד הכלכלה

סמינר בנות אלישבע

- הנדסאי אדריכלות
- הנדסאי תוכנה
- הנדסת אלקטרוניקה מחשבים
- ראיית חשבון
- ייעוץ מס
- חשבות שכר
- הנדסאי עיצוב מדיה
- מוסיקה
- חינוך מיוחד
- היסטוריה וחקר קהילות ישראל
- מתמטיקה
- חשבונאות
- עברית לשון
- גיל הרך
- לימודי א"י

סמינר דרכי רחל

- חשבונאות ומיסים
- הנדסת תוכנה
- עיצוב פנים
- תדמיתנות
- גרפיקה
- לימודי חינוך מיוחד

מכללת פרוג

מכללה חרדית למקצועות התקשורת החזותית, היצירה, הטכנולוגיה והמדיה. מציעה מגוון קורסים וסדנאות למתחילים ולמתקדמים, במקצועות העיצוב השונים.

- איור ממוחשב
- עיצוב גרפי ודיגיטלי
- הדמיות אדריכליות
- צילום סטילס מקיף
- סאונד הקלטות והפקות אולפן
- תכנות ופיתוח (FullStack)
- פיקוח בנייה
- עימוד ועיצוב ספרים
- עיצוב תכשיטים דיגיטלי
- בניית אתרים מורחב
- אפיון ועיצוב ממשקים UXUI
- פרסום וקופירייטינג (+COPY)
- פיתוח אוטומציות עסקיות ובוטים
- אדריכלות ועיצוב פנים
- עריכת סרטי וידאו

מה"ט

- מחשבים
- אדריכלות
- עיצוב תעשייתי
- הנדסת עיצוב תקשורת
- הנדסה רפואית
- הנדסת עיצוב תקשורת
- תעשייה וניהול
- בנייה – הנדסה אזרחית
- כימיה
- מכינה טכנולוגית – מה"ט
- אדריכלות נוף
- בנייה – הנדסה אזרחית
- אלקטרוניקה
- חשמל

מרכז דעת

הרחבת תחומי לימוד ומקצועות מובילים, בשיתוף "האוניברסיטה הפתוחה" להשגת תואר אוניברסיטאי, לבוגרות הסמינרים אשר מבקשות לרכוש מקצוע, כדי לפרנס בית של תורה בכבוד.

- מדעי המחשב B.Sc.
- חשבונאות ומערכות מידע B.A.
- השלמת תואר להנדסיות B.Sc.
- ניהול וכלכלה B.A.

מכללת מבח"ר

מכללה לציבור החרדי המבקש לרכוש הכשרה מקצועית ברמה אקדמית, באווירה תורנית וחרדית מתאימה. כולל הפרדה מלאה בין גברים לנשים. המכללה בוחרת את המסלולים האקדמיים באופן שיתאים לתעסוקה במגזר החרדי. ניתנות מלגות לימודים ומלגות מחיה חודשיות לעומדים בקריטריונים.

- תואר ראשון במערכות מידע – מטעם המכללה האקדמית תל אביב-יפו
- תואר ראשון בהפרעות תקשורת – מטעם אוניברסיטת תל אביב
- תואר שני בהפרעות תקשורת – מטעם אוניברסיטת תל אביב
- תואר ראשון בריפוי בעיסוק – מטעם אוניברסיטת חיפה
- תואר ראשון בעבודה סוציאלית – מטעם אוניברסיטת חיפה
- תואר שני בעבודה סוציאלית – מטעם אוניברסיטת חיפה
- תואר ראשון בסיעוד – תוכנית לימודים לתואר ראשון – בוגר במדעים בסיעוד של מכון לב

- תואר שני בסייעוד – מטעם אוניברסיטת חיפה
- תואר שני בייעוץ חינוכי – מטעם אוניברסיטת חיפה
- תואר שני בטיפול באומנות – מטעם אוניברסיטת חיפה
- תואר שני בפסיכודרמה – מטעם אוניברסיטת חיפה
- תוכנית השלמה לתואר בחינוך

המרכז האקדמי לב

מוסד להשכלה גבוהה המשלב לימודים אקדמיים יישומיים עם לימודי תורה, במתכונת ישיבה גבוהה לגברים ומדרשה לנשים. למרכז הכרה מלאה מהמועצה להשכלה גבוהה של ישראל ולבוגריו מוענקים תארים אקדמיים.

הלימודים מתקיימים בשלושה קמפוסים, כאשר גברים ונשים לומדים בקמפוסים נפרדים:

- קמפוס לב – בירושלים, לגברים, בשילוב לימודי תורה במתכונת ישיבה גבוהה
- קמפוס טל – בירושלים, לנשים, בשילוב מדרשה תורנית
- קמפוס לוסטיג – ברמת גן, לנשים בוגרות בית יעקב בשילוב סמינר

בקמפוס טל:

- הנדסה ומדעי המחשב (מסלולים קיימים גם בקמפוס לוסטיג):

- הנדסה תעשייה וניהול

- הנדסת תוכנה

- מדעי המחשב

- מדעי החיים והבריאות:

- ביואינפורמטיקה

- סיעוד

- ניהול (מסלולים קיימים גם בקמפוס לוסטיג):

- חשבונאות ומערכות מידע

- מנהל עסקים

- מסלולים לתואר שני:

- סיעוד

- כריית מידע

- מידענות טכנולוגית בבריאות

קמפוס שטראוס

קמפוס לימודים חרדי, ניתן לרכוש בו מגוון תארים נחשבים של מכללת הדסה. הלימודים בקמפוס שטראוס מוכרים ע"י המל"ג ומתוקצבים ומסובסדים ע"י הוועדה לתכנון ותקצוב (ות"ת) ולכן שכר הלימוד הינו שכר לימוד אוניברסיטאי ומוזל ביחס למכללות הפרטיות השונות. מקצועות הלימוד :

- אופטומטריה
- מדעי המחשב
- ביוטכנולוגיה
- מעבדה רפואית
- ניהול
- הפרעות בתקשורת
- עבודה סוציאלית

סמינר אופק

סמינר לבנות המסיימות כיתה י"ב בסמינרים של "בית יעקב" ומבקשות להישאר במסגרת חינוכית בד בבד עם רכישת תואר אקדמי. מסלולי הלימוד משלבים לימודי קודש, השקפה ויראת שמיים, במסגרת ומעטפת רוחנית שמורה ותקנון סמינר בית יעקב. המסלולים :

- פסיכולוגיה
- ניו מדיה
- סיעוד

בצלאל השלוחה החרדית

השלוחה החרדית של בצלאל מציעה תוכנית לימודים לתואר ראשון המותאמת לציבור החרדי. מאפשרת לנשים חרדיות ללמוד לתואר ראשון בתחומי האומנות והעיצוב.

- תואר ראשון באומנות
- תואר ראשון בארכיטקטורה
- תואר ראשון בתקשורת חזותית

נספח ד: דוגמאות לתחומים שניתן ללמוד במסגרת הכשרה מקצועית ולא

לתואר

תחום ההכשרה	המדינה שבה מתאפשר ללמוד את התחום במסגרת הכשרה מקצועית
הנדסת מכונות	אוסטריה
מדעי המחשב	אוסטריה
הנדסת בניין (4-5 שנות לימוד, דנמרק אפשר להשלים אח"כ לתואר)	דנמרק
רוקחות	שוודיה
סיעוד	הולנד
אחות מרדימה / אחות ילדים / אחות טיפול נמרץ	הולנד
אופטיקאי	הולנד

מקור: אוסטריה <https://www.qualifikationsregister.at>,

דנמרק <https://www.ug.dk/uddannelser/erhvervsuddannelser>,

שוודיה <https://www.seqf.se/sv/Sa-funkar-det/Kvalifikationer>,

הולנד <https://database.nlqf.nl>.